

Sveriges femte periodiska rapport till
FN:s kommitté för barnets rättigheter
om barnkonventionens genomförande
under 2007–2012

Produktion: Socialdepartementet
Form: Blomquist Annonsbyrå
Tryck: Grafisk Service
Foto: Pernille Tofte/Folio
Artikelnummer: S2012.007

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
I. Allmänna åtgärder för genomförandet	4
(artiklarna 4, 42 och 44.6).....	4
II. Definition av barn	25
(artikel 1).....	25
III. Allmänna principer	26
(artiklarna 2, 3, 6 och 12).....	26
IV. Medborgerliga och politiska rättigheter.....	38
(artiklarna 7, 8, 13–17, 28.2, 37 a och 39).....	39
V. Familjemiljö och alternativ vård	49
(artiklarna 5, 9–11, 18.1–2, 19–21, 25, 27.4 och 39).....	49
VI. Funktionsnedsättning, grundläggande hälsa och välfärd	58
(artiklarna 6, 18.3, 23, 24, 26, 27.1–3 och 33).....	58
VII. Utbildning, fritid och kulturverksamhet	74
(artiklarna 28, 29, 30 och 31).....	74
VIII. Särskilda skyddsåtgärder	85
(artiklarna 22, 30, 32–36, 37 b och d, 39 och 40).....	85
Bilaga 1	124

Inledning

1. I enlighet med artikel 44.1 i konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) presenterar Sverige sin femte periodiska rapport om förverkligandet av konventionen. Rapporten tar hänsyn till kommittén för barnets rättigheters (barnrättskommitténs) reviderade riktlinjer för den periodiska rapporteringen som utfärdades av kommittén i november 2010 (CRC/C/58/Rev.2). I enlighet med riktlinjerna biläggs även en statistikbilaga (*bilaga 1*).

2. I rapporten presenteras, i enlighet med kommitténs anvisningar, den utveckling och de förändringar som skett sedan föregående rapporteringstillfälle. Regeringens arbete med att genomföra barnkonventionen har de senaste femton åren varit både strategiskt och systematiskt. Svensk lagstiftnings överensstämmelse med konventionen har gått igenom vid flera tillfällen, senast 2011. Bedömningen är att svensk lagstiftning över lag står i god överensstämmelse med barnkonventionen, men att tillämpningen ytterligare måste säkerställas. Arbetet med barnets rättigheter är en ständigt pågående process för att förbättra både lagstiftning och tillämpning. Regeringen bedömde att även om det fanns en medvetenhet om barnkonventionen genom de insatser som gjorts av Barnombudsmannen, myndigheter, kommuner, landsting och inte minst genom organisationer från det civila samhället så fanns det behov av en ny strategi för att stärka barnets rättigheter och stärkta insatser för att öka kunskapen om hur barnets rättigheter kan omsättas i praktiken inom olika verksamheter, inte minst möjligheten för barn att uttrycka sina åsikter. Strategin godkändes av riksdagen i december 2010 (bet. 2010/11:SoU3) och ersatte den tidigare strategin från 1999. Samtidigt med den nya strategin ingick regeringen en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att intensifiera arbetet med att stärka barnets rättigheter bl.a. genom kompetensutveckling. För att ytterligare förstärka det pådrivande arbetet har Barnombudsmannen nyligen fått i uppdrag att sprida och kommunicera regeringens strategi till kommuner, landsting och statliga myndigheter. Regeringen har under de senaste åren också haft ett fokus på uppföljning av barns levnadsvillkor, både på lokal och nationell nivå. Barnombudsmannen har utvecklat ett uppföljningssystem, Max18, för barns och ungas levnadsvillkor som under 2012 gått i drift. Utöver dessa allmänna åtgärder har regeringen stärkt barnets rättigheter inom bl.a. socialtjänsten och utbildningsväsendet. Vidare har rättigheterna för barn som tillhör de nationella minoriteterna stärkts samt barns rätt till kultur. Barns rättigheter inom idrotten har också stärkts. Att bekämpa våld mot barn har varit och är en prioriterad fråga för regeringen och flera insatser har gjorts främst i förebyggande syfte. Trots detta finns det fortfarande utmaningar för att fullt ut skydda barn mot våld och andra övergrepp. Vidare finns det

utmaningar när det gäller att säkerställa att barn i utsatta situationer får sina rättigheter tillgodosedda, t.ex. inom den sociala barn- och ungdomsvården, barn till föräldrar med missbruk, barn med funktionsnedsättning, asylsökande barn och barn utan tillstånd att vistas i Sverige. Ytterligare en utmaning är att säkerställa barns rätt att komma till tals i olika sammanhang.

3. Rapporten har utarbetats inom Regeringskansliet med deltagande av representanter från samtliga berörda departement. Den har sammanställts av Barnkonventionssamordningen på Socialdepartementet. Innehållet behandlar i synnerhet de frågeställningar som tagits upp av barnrättskommittén i dess sammanfattande slutsatser från 2009 (CRC/C/SWE/CO/4) avseende Sveriges genomförande av barnkonventionen samt sammanfattande slutsatser 2007 (CRC/C/OPAC/SWE/CO/1) och 2011 (CRC/C/OPSC/SWE/CO/1) avseende fakultativa protokoll till konventionen om barnets rättigheter om indragning av barn i väpnade konflikter respektive försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

4. Regeringens utgångspunkt är att barnrättskommitténs problemanalys och rekommendationer i stort sammanfattar de frågor som Sverige bör prioritera för att i största möjliga mån leva upp till sina åtaganden enligt barnkonventionen. Rapporten tar också upp utvecklingen inom vissa områden som enligt regeringen är särskilt relevanta för barnkonventionens genomförande i landet. I övrigt hänvisar rapporten till Sveriges tidigare rapportering när det gäller frågor som redan har behandlats.

5. Rapporten innehåller främst de insatser som regeringen och statliga myndigheter har genomfört under de senaste fem åren. När så är relevant behandlar rapporten även andra aktörers arbete för barnets rättigheter, såsom kommuner och landsting, stiftelser och organisationer inom det civila samhället. Information om kommunernas och landstingens arbete för att stärka barnets rättigheter kommer från det arbete som samordnas av SKL men även från de statliga myndigheternas rapportering till regeringen samt från Barnombudsmannens kunskap och erfarenhet i dennes arbete med att driva på och bevaka genomförandet av barnkonventionen i myndigheter, kommuner och landsting.

6. Som ett underlag för rapporten har Barnombudsmannen lämnat en särskild rapport till regeringen som biläggs regeringens rapport (*bilaga 2*). Genom Barnombudsmannens underlag samt andra rapporter och uppdrag har regeringen tagit del av vad barn och unga framfört till Barnombudsmannen i olika frågor som rör dem. Regeringen har dessutom särskilt träffat barn och unga med utsatta levnadsförhållanden för

att ta del av hur de ser på sin situation. Vidare tas frågor om barns rättigheter upp i regeringens möten med barn och unga i olika sammanhang. Under förberedelsearbetet med rapporten har regeringen också haft samråd med SKL samt organisationer inom det civila samhället. En annan del i förberedelsearbetet har varit genom återkommande temadialoger med organisationer inom det civila samhället, SKL, Barnombudsmannen och statliga myndigheter med utgångspunkt i kommitténs rekommendationer (se vidare p. 38).

7. Rapporten ska publiceras på regeringens webbsida om mänskliga rättigheter och i skriftlig form distribueras till berörda aktörer, såsom kommuner, landsting, statliga myndigheter samt organisationer inom det civila samhället.

I. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44.6)

Reservationer

8. *Kommittén rekommenderade Sverige att överväga att ta tillbaka reservationen avseende artikel 2(c) för att ge full effekt till det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 9).*

9. Vid undertecknandet av protokollet gjorde Sverige avseende artikel 2 c en förklaring, i vilken det hänvisades till EU:s tolkningsuttalande, av bl.a. innebörden att ”any representation” ska omfatta enbart ”visual representation” och till tidigare egna uttalanden om bl.a. att ordet ”representation” ska avse endast visuell representation. Dessutom tillades vid samma tillfälle att Sverige tolkar uttrycket i 2 c som visuell representation, dvs. bilder. Sverige har således godkänt det fakultativa protokollet med förklaringen att det enbart avser bilder av barn.

Nationell strategi

10. *Barnrättskommittén välkomnade regeringens andra handlingsplan för mänskliga rättigheter och rekommenderade Sverige att anta en övergripande nationell handlingsplan om barns rättigheter (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 13–14).*

11. Regeringens långsiktiga mål är att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive barnets rättigheter, i Sverige. I syfte att samordna och utveckla arbetet mot detta mål har regeringen antagit

två nationella handlingsplaner för mänskliga rättigheter, en för perioden 2002–2004 och en för perioden 2006–2009.

12. Inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att ta fram vad som planeras bli regeringens tredje övergripande strategi för mänskliga rättigheter i Sverige. Som en viktig del av arbetet med denna strategi har Arbetsmarknadsdepartementet, som har ett samordningsansvar för mänskliga rättigheter, genomfört en samrådsprocess under hösten 2011 och våren 2012 med en bred krets av aktörer som berörs av frågorna. Målsättningen är att regeringens tredje strategi för mänskliga rättigheter ska kunna beslutas under hösten 2012.

13. Barnkonventionen är utgångspunkten för regeringens politik för barnets rättigheter. Socialdepartementet har uppgiften att initiera, driva på och samordna processer med målsättningen att barnkonventionens anda och intentioner ska genomsyra alla delar av regeringens politik och alla samhällsverksamheter som rör barn och unga. På de flesta departement finns sedan några år tillbaka kontaktpersoner för barnets rättigheter. En introducerande utbildning om mänskliga rättigheter, som erbjuds alla nyanställda i Regeringskansliet sedan ett tiotal år tillbaka, omfattar även barns rättigheter (se vidare Sveriges fjärde rapport 2007, p. 17).

14. Målet för barnrättspolitikerna är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. I syfte att samordna och driva på arbetet mot detta mål antog Sveriges riksdag den första strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige 1999 (prop.1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171), (se Sveriges tredje rapport 2002 s. 12-14).

15. Den tidigare strategin har fyllt en viktig funktion i att lyfta fram strategiskt betydelsefulla områden i arbetet med barnets rättigheter. Att förverkliga barnets rättigheter är dock en ständigt pågående process där det är viktigt att alla berörda aktörer på statlig och kommunal nivå utgår från gemensamma principer. Som tidigare nämnts har riksdagen godkänt regeringens förslag till ny strategi.

16. Regeringens strategi ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter och ses som ett verktyg i arbetet med att förverkliga barnets rättigheter.

17. Följande strategi gäller för att stärka barnets rättigheter i Sverige:

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

18. Regeringen har vidtagit en rad allmänna åtgärder men också särskilda åtgärder inom olika områden för att stärka barnets rättigheter med utgångspunkt i strategin vilka beskrivs under respektive avsnitt i rapporten. Regeringens målsättning är att senare presentera regeringens åtgärder i ett samlat åtgärdsprogram.

Resurstilldelning

19. Kommittén rekommenderade Sverige att fortsätta med och utöka tillgången till specifik information uttryckt i siffror och i procent av statsbudgeten avseende genomförandet av konventionen, så att en korrekt utvärdering kan göras av i vilken grad konventionsstaten uppfyller sitt åtagande enligt artikel 4 i konventionen (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 17–18).

20. Barnrättspolitikerna är sektorsövergripande och omfattar huvudsakligen insatser för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Regeringen har till sitt förfogande ett särskilt anslag för insatser för att förverkliga konventionen om barnets rättigheter i Sverige (Utgiftsområde 9, anslag 7:3). Mellan 2007 och 2011 har anslaget totalt uppgått till 57 miljoner kronor. Insatser för att stärka barnets rättigheter inom olika sakområden finansieras inom ramen för respektive anslag. Se vidare bilaga 1, p. 1–8.

Lagstiftningens överensstämmelse med konventionen

21. *Kommittén uppmuntrade Sverige att vidta åtgärder för att se till att den nationella lagstiftningen bringas i full överensstämmelse med konventionen att fortsatt förstärka insatserna för att konventionen ska erkännas som svensk lag (jfr barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 9-10).*

22. Enligt regeringens strategi ska all lagstiftning som rör barn utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. Konventionen och de två fakultativa protokollen har införlivats i svensk lagstiftning genom transformering, dvs. genom att anpassa svenska bestämmelser på olika sakområden till kraven enligt barnkonventionen. Transformering som metod kräver dock successiv och kontinuerlig anpassning av nationell lagstiftning och tillämpning allteftersom konventionen behöver tolkas i ljuset av ändrade samhällsförhållanden och utveckling.

23. En bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionens bestämmelser och intentioner presenterades 1997 (se vidare Sveriges tredje rapport 2002 s. 12). Regeringen tog 2010 initiativ till en ny kartläggning om hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen (Ds 2011:37). Promemorian som presenterades i november 2011 belyser hur Sverige genom sitt transformeringsarbete har genomfört åtagandena enligt konventionen.

24. I kartläggningen konstateras sammanfattningsvis att svensk lagstiftning överlag står i god överensstämmelse med rättigheterna i barnkonventionen och att lagstiftningen får anses väl utbyggd med hänsyn till rättigheterna. De svenska reglerna överstiger ofta de minimikrav som ställs i konventionen.

25. Lagstiftningen kan dock inte försäkra att rättigheterna för varje enskilt barn efterlevs i varje situation, utan det är givetvis av central betydelse att även tillämpningen är förenlig med rättigheterna. Att förbättra tillämpningen av barnets rättigheter inom domstolar och alla verksamheter som rör barn är en utmaning för Sverige.

26. Enligt principen om fördragskonform tolkning ska domstolar, myndigheter, kommuner och landsting tolka och tillämpa lagar och förordningar så att åtagandena enligt barnkonventionen och andra internationella överenskommelser som rör barnets rättigheter respekteras i praktiken, i beslut och åtgärder, så långt detta är möjligt inom ramen för den svenska lagstiftningens ordalydelse (s.k. fördragskonform rätts-tillämpning).

27. Regeringen är ytterst ansvarig men även riksdagen, kommuner, landsting och statliga myndigheter har fullt ansvar för att inom sina befogenheter främja och skydda barnets rättigheter i enlighet med de internationella åtaganden som finns. En viktig markering när det gäller det allmännas skyldighet, som ligger väl i linje med Sveriges förpliktelser enligt barnkonventionen, har fr.o.m. den 1 januari 2011 införts i regeringsformen, en av Sveriges grundlagar. Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) ska det allmänna verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas tillvara (prop. 2009/10:80, En reformerad grundlag).

28. I Sverige pågår för närvarande en diskussion kring inkorporering av barnkonventionen. Barnombudsmannen har i en skrivelse (2009) till regeringen fört fram att regeringen bör tillsätta en utredning för att göra en bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till barnkonventionens bestämmelser samt överväga om barnkonventionen bör ges rättslig ställning som lag (se bilaga 2, s.1). Även den statliga utredningen Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter (SOU 2010:70) föreslog att regeringen skulle ge en utredning i uppdrag att utreda lämpligheten av inkorporering av fler konventioner i svensk rätt, bl.a. barnkonventionen. För att få en fördjupad kunskap kring barnkonventionens rättsliga ställning bjöd barn- och äldreministern i maj 2012 in de nordiska grannländerna till ett nordiskt kunskapsseminarium om barnkonventionens rättsliga ställning. Under seminariet kunde Sverige bland annat ta del av Finlands och Norges erfarenhet av inkorporering av barnkonventionen samt att frågan även diskuteras på Island och i Danmark.

29. Som underlag för regeringens arbete med den planerade strategin för mänskliga rättigheter används betänkanden från två statliga utredningar, dels Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige, dels Utredningen för utvärderingen av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter. I betänkandena framförs en rad förslag med fokus på att stärka strukturen för skyddet och arbetet för mänskliga rättigheter i Sverige. I båda betänkandena lämnas bl.a. förslag om att i svensk lagstiftning tydliggöra Sveriges konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Oberoende övervakning

30. *Kommittén rekommenderade förbättringar i Barnombudsmannens mandat, bl.a. att överväga att ge Barnombudsmannen behörighet att utreda individuella klagomål, att ombudsmannens årliga rapport presenteras för riksdagen tillsammans med information om de åtgärder som regeringen har*

för avsikt att vidta för att genomföra ombudsmannens rekommendationer (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 15–16).

31. Barnombudsmannen har en central roll i arbetet med att förverkliga barnets rättigheter i Sverige genom sitt uppdrag att företräda barns och ungas intressen utifrån barnkonventionen och bevaka och driva på efterlevnaden av barnkonventionen. Barnombudsmannens årliga rapport är ställd till regeringen. De årliga rapporterna och de förslag som dessa innehåller utgör beredningsunderlag för utveckling av regeringens barnrättspolitik.

32. Barnombudsmannen är en myndighet under regeringen, eftersom riksdagen beslutar om ombudsmannens resurser redovisar regeringen resultatet av ombudsmannens arbete årligen till riksdagen genom budgetpropositionen. Vidare distribuerar Barnombudsmannen rapporten bland riksdagsledamöterna. Barnombudsmannen bjuds även återkommande in till riksdagens socialutskott för att närmare presentera sin verksamhet.

33. Den 19 december 2011 antog FN:s generalförsamling ett fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om ett klagomålsförfarande. Frågan om undertecknade och ratificering bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Barnombudsmannen har i underlaget inför denna rapport framfört att, mot bakgrund av ett eventuellt införande av en internationell klagomekanism kopplad till barnkonventionen och det faktum att barnkonventionens genomförande påverkas av hur domstolar och myndigheter tolkar och tillämpar lagstiftningen, det bör utredas hur Barnombudsmannen i högre grad kan bidra till utveckling även till återkommande av rättstillämpningen. Barnombudsmannen anser att det bör övervägas om myndigheten ska ges befogenhet att föra talan för enskilda i de fall frågan är av särskild betydelse för rättstillämpningen eller om den på annat sätt är av intresse för genomförandet av barnkonventionen.

34. Sverige har i samband med den allmänna ländergranskningen (Universal Periodic Review) i FN:s råd för mänskliga rättigheter fått ett flertal rekommendationer om att inrätta en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige. Två utredningar, Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige respektive Utredningen för utvärderingen av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter, har föreslagit att en nationell institution med brett mandat att skydda och främja de mänskliga rättigheterna ska inrättas i Sverige i enlighet med Parisprinciperna. Synpunkter om förslaget har inhämtats både genom remissbehandling av betänkandet från Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige och genom den samrådsprocess om mänskliga rättigheter som

genomförts under hösten 2011 och våren 2012. Förslaget om en nationell institution för mänskliga rättigheter bereds vidare inom ramen för arbetet med regeringens tredje strategi för mänskliga rättigheter (se p. 11–12)

Samordning

35. *Kommittén rekommenderade fortsatta insatser för att förbättra samordningen av arbetet för barnens rätt (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 11–12).*

36. Ansvar för verksamheter som rör barn delas mellan stat och kommun och mellan centrala, regionala och lokala myndigheter. För att öka samordningen och dialogen kring barnrättsfrågorna på alla nivåer har, som nämnts tidigare, regering och riksdag beslutat om en ny strategi för att stärka barnets rättigheter (se p. 14–17) som en gemensam utgångspunkt för det fortsatta arbetet. Regeringen har i strategin för barnets rättigheter också understrukit vikten av samverkan på olika nivåer i samhället.

37. Överenskommelsen som regeringen och Sveriges Kommuner och landsting (SKL) ingick under 2010 bidrar också till stärkt samordning och dialog kring barns rättigheter (se p. 74).

38. I september 2009 tog regeringen initiativ till återkommande temadialoger med det civila samhället, SKL, Barnombudsmannen och andra berörda myndigheter. Syftet är att ta del av kunskaper och erfarenheter från alla berörda samt att bidra till en ökad samsyn och samordning i frågor som rör barnets rättigheter. Temadialogerna tar sin utgångspunkt i aktuella och för regeringen särskilt prioriterade frågor samt de senaste rekommendationerna som barnrättskommittén lämnat till Sverige. Temadialoger har genomförts om att stärka barns rättigheter genom lagstiftning, barn i ekonomisk utsatthet, framtida utmaningar för att stärka arbetet med barnets rättigheter samt våld mot barn.

Statistik

39. *Kommittén rekommenderade fortsatt samordning av de aktörer som samlar in statistiska uppgifter om barn (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 19–20).*

40. För att kunna vidta lämpliga åtgärder och göra prioriteringar som rör barn är det nödvändigt att ha god kunskap om barns levnadsvillkor på

lokal, regional och nationell nivå, vilket lyfts fram i regeringens strategi. Det finns redan i dag en stor mängd uppgifter om barns levnadsvillkor, men uppgifterna är spridda på olika aktörer och samordningen behöver förstärkas ytterligare. Barnombudsmannen har därför haft i uppdrag att utveckla en plattform för att följa barns levnadsvillkor inom olika områden utifrån barnkonventionen. Regeringen har därför förstärkt Barnombudsmannens verksamhet från och med 2012 med 2 500 000 kronor för drift, spridning och fortsatt utveckling av uppföljningssystemet. Uppföljningssystemet ska användas för att mäta och beskriva de aspekter av barns levnadsvillkor som regeringen bedömer är centrala ur ett barnrättsperspektiv och ge en samlad bild av barns levnadsvillkor. Uppföljningssystemet ska inte enbart kunna användas för att i efterhand följa utvecklingen av barns levnadsvillkor utan även kunna användas av beslutsfattare för att prioritera insatser. De allra flesta beslut som rör barn fattas på kommunal och regional nivå. Regeringen anser vidare att fler indikatorer behöver utvecklas för att få en så heltäckande bild av barns levnadsvillkor som möjligt.

41. Ungdomsstyrelsen har sedan 2006 haft uppdrag att årligen sammanställa ett 80-tal olika indikatorer i syfte att följa utvecklingen av levnadsvillkoren för ungdomar 13–25 år. Rapporteringen sker årligen i form av en särskild rapport till regeringen. Cirka 15 olika myndigheter bidrar med statistik och analyser till denna rapportering som täcker in områdena utbildning och lärande, hälsa och utsatthet, inflytande och representation, arbete och försörjning samt kultur och fritid.

42. För att förbättra kunskapen om och utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, innefattande barn och unga, har Handisam (Myndigheten för handikappolitisk samordning) regeringens uppdrag att ta fram ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken. Uppföljningsarbetet är en del av regeringens strategiska arbete för att genomföra funktionshinderspolitiken fram till 2016, och tar främst sikte på ett antal prioriterade inriktningsområden, såsom arbetsmarknad, utbildning, hälsa, social omsorg, socialförsäkring, samhällsplanering och bebyggelse, it, transport, kultur, media, idrott samt rättsväsende och migration. Som en del i uppföljningsarbetet har Statistiska centralbyrån fått i uppdrag att redovisa och föreslå utveckling av data för att över tid kunna följa utvecklingen av levnadsvillkoren för bl.a. flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Handisam har dessutom i uppdrag att i samråd med Sveriges kommuner och landsting ta fram ett förslag på ett frivilligt uppföljningssystem för kommuner och landsting baserat på de funktionshinderpolitiska målen. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2012.

43. Samordningen mellan myndigheterna i rättskedjan är på väg att utvecklas med anledning av införande av ett elektroniskt informationsflöde mellan myndigheterna som bl.a. kommer att innebära att gemensamma definitioner och system används.

44. I övrigt hänvisas till bilaga 1.

Uppföljning

45. Kommittén ansåg att Sverige bör utöka sina åtgärder för att säkerställa likvärdig tillgång och tillgänglighet till tjänsterna för alla barn, oavsett var de bor samt att övervaka och följa upp beslut som fattas på kommun- och landstingsnivå så att man kommer till rätta med de rådande skillnaderna (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 12 och 19–20).

Stärkt tillsyn och uppföljning

46. I kartläggningen om hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen (se p. 23–25) anges exempel där tillsynsmyndigheter pekat på brister när det gäller tillämpningen av lagstiftningen. Det anges dock i regel inte bero på systematiska brister utan mer på tillämpningen i individuella fall.

47. När det gäller tillämpningen av relevant lagstiftning är det nödvändigt med en väl fungerande tillsyn. Myndigheter som utövar tillsyn inom områden som rör barn bidrar till en systematisk uppföljning av barnets rättigheter och intressen. Dessa aktörer är centrala för att barnets rättigheter ska kunna tillgodoses. Regeringen har därför skapat en mer samordnad och stärkt tillsyn i och med propositionen samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten (prop. 2008/09:160).

48. Genom inrättandet 2008 av en ny självständig myndighet för nationell utbildningsinspektion, Statens skolinspektion, stärktes statens kontroll av att kommuner och fristående huvudmän fullgör sina skyldigheter i förhållande skollagen. Skolinspektionen fullgör sitt uppdrag bl.a. genom regelbunden tillsyn av kommunala och fristående skolor samt tematiska kvalitetsgranskningar. Skolinspektionens bredare mandat kompletterades med utökning av de ekonomiska resurserna.

49. Regeringen har vidare i Barnombudsmannen instruktion (SFS 2007:1021) förtydligat Barnombudsmannens uppföljnings- och utvärderingsansvar i berörda verksamheter hos förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting. Det uppföljningssystem som Barnombuds-

mannen utvecklat möjliggör till viss del jämförelser även på lokal nivå och syftar till att driva på arbetet med barnets rättigheter (se p. 40).

Öppna jämförelser

50. Ett av regeringens och landstingens verktyg för att analysera ojämlikheter och driva på kvalitets- och effektivitetsutvecklingen i hälso- och sjukvården är öppna jämförelser. Jämförelserna av olika indikatorer ger insyn och bidrar till lärande, uppföljning och förbättring inom hälso- och sjukvården. Landstingens användning av de öppna jämförelserna har lett till en rad olika aktiviteter och strategier för att minska obefogade regionala variationer i behandlingspraxis och behandlingsresultat. Jämförelserna tas fram årligen av Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting. Flera indikatorer rör barn och unga.

51. Sedan 2009 har Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården som en viktig del i arbetet för ökad effektivitet och kvalitet. Det sker även ett kontinuerligt arbete med att vidareutveckla indikatorerna (se p. 220).

Övriga insatser för likvärdig kvalitet

52. En nationell kartläggning av barns och ungas psykiska hälsa genomfördes 2009, i vilken 172 000 elever i årskurs 6 och 9 deltog. Förutom att kartläggningen gav en nationell bild av barns och ungas psykiska ohälsa så använde skolor och kommuner den som ett verktyg i sitt uppföljnings- och kvalitetsarbete.

53. Regeringen har påbörjat en satsning på jämlikhet i vården och avser att ta fram en samlad strategi på området. Vården ska ges efter behov och den ska vara jämlik för både kvinnor och män, utrikes födda och inrikes födda oavsett ålder, bostadsort, utbildning och ekonomiska förutsättningar. Den vård som erbjuds ska i möjligaste mån utformas med utgångspunkt i den enskilda patientens behov och önskemål. Hänsyn ska tas till att barn har förutsättningar och behov som kan skilja sig från vuxnas, liksom till att flickor och pojkar kan ha delvis olika behov.

54. De senaste åren har dessutom ett antal åtgärder genomförts för att förbättra tillgängligheten till svensk hälso- och sjukvård, t.ex. den nationella vårdgarantin och den s.k. kömiljarden. Under åren 2007–2012 har regeringen dessutom fördelat 214 miljoner kronor per år till landstingen för att stödja huvudmännen i arbetet med att förbättra tillgängligheten till rätt insatser för barn och unga med psykisk ohälsa. Målet med satsningen är att öka tillgängligheten inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP).

55. Nationell Patientenkät är en återkommande mätning av patient-upplevd kvalitet som genomförs varje år. Resultaten ska användas för att utveckla och förbättra vården utifrån ett patientperspektiv. Under våren 2011 genomfördes en enkät inom barnsjukvården. Undersökningen genomfördes inom öppenvården, slutenvården och på akutmottagningar.

56. Det svenska skolväsendet präglas av hög likvärdighet internationellt sett när det gäller t.ex. resultatskillnader mellan skolor och påverkan av socio-ekonomisk bakgrund på elevers resultat. Dock finns tendenser till ökad spridning. Spridningen i resultat mellan olika landsdelar är dock liten. Förutsättningarna för alla elever att nå målen blir bättre genom tidigare stöd och uppföljning och tydligare läro- och kursplaner. Under 2011 trädde ett stort antal nya styrdokument för svensk skola i kraft: en ny skollag samt nya läroplaner och kursplaner för grundskolan och motsvarande skolformer. I den nya läroplanen har mål och kursplaner gjorts tydligare med syfte, centralt innehåll och kunskapskrav för de olika betygsstegen. Genom detta förbättras möjligheterna för likvärdig utbildning i hela landet.

57. Även den svenska gymnasieskolan har reformerats. De nya bestämmelserna började tillämpas höstterminen 2011. Syftet med reformen är att skapa en gymnasieskola som är bättre anpassad till elevernas skilda förutsättningar och framtidsplaner. En tydligare struktur ska underlätta för eleverna att välja rätt utbildning och bidrar också till ökad likvärdighet. För att bidra till att eleverna ska kunna känna sig trygga i att det finns en efterfrågan på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger, ska utbildning i den nya gymnasieskolan vara nationellt kvalitets-säkrad.

58. Nationella prov har införts i fler ämnen och årskurser. Resultaten på dessa prov kan ge värdefull information om elever som riskerar att inte nå målen och därigenom har rätt till särskilt stöd. Stöd som sätts in tidigt bidrar till att minska skillnader i förutsättningar för elever. Skolverket har också haft i uppdrag att undersöka hur kommuner fördelar resurser till skolor. Bland de undersökta kommunerna hade andelen som tar hänsyn till socio-ekonomiska faktorer i sin resursfördelningen ökat sedan 2007.

59. Sedan 2011 införs successivt en ny modell för fördelning av statliga medel till regional kulturverksamhet. Syftet är att ge ökat utrymme för regionala prioriteringar vilket skapar bättre förutsättningar för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen, som särskilt lyfter fram barn och unga. Regionerna ska i samverkan med länets kommuner utforma

kulturplaner där planerade kulturinsatser beskrivs. Det gör att modellen ger nya möjligheter till dialog om kulturarbetet som riktas mot barn och unga.

Barns kunskaper om sina rättigheter

60. Kommittén uppmuntrade utökade åtgärder för att se till att alla barn är medvetna om konventionen och dess två fakultativa protokoll och kan använda sig av dessa dokument för att försvara sina intressen (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 21–22).

61. Enligt regeringens strategi ska barn få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken. Under 2009 genomförde Barnombudsmannen en enkätundersökning bland 750 barn i årskurserna 5 och 8. Undersökningen visade att bland 11- och 14-åringar har bara drygt vart femte barn hört talas om barnkonventionen. Barnombudsmannen upprepade undersökningen 2010. Bland elever i årskurs 5 ökade kännedomen om barnkonventionen från 24 procent till 34 procent. Däremot var kännedomen om barnkonventionen oförändrad bland elever i årskurs 8. Även om mätningen visar en viss ökad kännedom, kan inte resultatet anses som tillfredsställande. Därför har regeringen initierat en rad åtgärder i syfte att öka barns och ungas kunskap om sina rättigheter.

Barns rättigheter i skollagen och läroplaner

62. Av skollagen (2010:800) framgår tydligt att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna. Av skollagen framgår också att i all utbildning och annan verksamhet ska barnets bästa vara en utgångspunkt. I läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lgr 11) framgår också uttryckligen att eleverna ska få undervisning om sina rättigheter enligt barnkonventionen inom ramen för de samhällsorienterande ämnena.

63. I gymnasieskolan finns ett antal ämnen som är gymnasiegemensamma, dvs. ingår i alla nationella program. Ett av dessa är samhällskunskap. Enligt ämnesplanen för samhällskunskap ska eleverna genom undervisningen ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

64. I förskolans läroplan (Lpfö 98, reviderad 2010) anges att en viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de

mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde.

Informationsmaterial för barn

65. Barnombudsmannen har som lagenlig uppgift att informera om barns rättigheter. Barnombudsmannen har på uppdrag av regeringen tagit fram ett material, Jag vill säga något!, om barnets rättigheter som riktar sig till barn och unga i tre olika åldersgrupper, med en handledning, för att användas i skolundervisning eller andra liknande sammanhang (se vidare Sveriges tredje rapport 2002, s. 14 samt Sveriges fjärde rapport 2007 s. 11, p. 33). Vidare har Barnombudsmannen under 2011 på uppdrag av regeringen tagit fram en barnanpassad version av barnkonventionen, denna och barnkonventionen i sin helhet finns översatt till de nationella minoritetsspråken, samt tillgänglig för barn med olika funktionsned-sättningar.

66. Med anledning av barnkonventionens 20-års jubileum 2009 har ett barnrättsnätverk initierat av H.M. Drottningen och med ekonomiskt stöd från regeringen genomfört insatser för att sprida kunskap om barnets rättigheter till barn, föräldrar och skolpersonal. Samarbetet mellan Plan Sverige, World Childhood Foundation, SOS-barnbyar, Rädda Barnen, BRIS, Unicef, ECPAT Sverige och Barnombudsmannen resulterade i ett antal regionala konferenser samt skriftlig och webbaserad information om barnkonventionen som har anpassats till de olika målgrupperna.

67. Inom ramen för regeringens överenskommelse med Sveriges kommuner och landsting 2010–2013 kommer insatser för att öka barns kunskaper om sina rättigheter att genomföras (se p. 74).

68. Myndigheten Forum för levande historia tar fram lärar- och elev-material, håller lärarfortbildningar och producerar utställningar med syftet att främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter, särskilt bland unga. Under 2011 har myndigheten på uppdrag av regeringen tagit fram *Uppdrag: Demokrati*, ett webbaserat material för åk 9 och gymnasiet där demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter problematiseras utifrån historiska händelser. Under 2012 sprider myndigheten materialet i hela landet genom en omfattande informationsinsats och lärarfortbildningar.

Beslutsfattare och yrkesgruppers kunskaper om barnets rättigheter

69. *Kommittén rekommenderade Sverige att erbjuda systematisk och fortlöpande utbildning i mänskliga rättigheter, inklusive barnets rättigheter, till alla personer som arbetar med och för barn (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 21–22).*

70. Regeringen har i strategin för att stärka barnets rättigheter betonat att en central princip i barnkonventionen är att barnets bästa särskilt ska uppmärksammas vid alla åtgärder som rör barn. Hänsyn ska tas till alla samlade rättigheter som barnet har enligt konventionen och till de behov och intressen som det enskilda barnet har. Enligt regeringens strategi ska beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ha kunskap om barnets rättigheter och kunna omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.

71. Barnombudsmannen har en central roll i genomförandet av barnets rättigheter genom sitt uppdrag enligt lagen (1993:335) om Barnombudsman att bevaka och driva på genomförandet av barnets rättigheter. Barnombudsmannen genomför granskningar och för dialog med berörda aktörer för att driva på arbetet. Under 2008–2011 har Barnombudsmannen haft särskilt fokus på utsatta barn inom den sociala barnvården och barn som utsatts för våld och andra övergrepp. Barnombudsmannen har dels pekat på brister i tillämpningen, dels föreslagit ändringar i lagstiftningen. Granskningarna och dialogerna har resulterat i bl.a. rekommendationer och stödinsatser till berörda verksamheter.

72. Enligt Barnombudsmannen har barnkonventionens barnsyn inte blivit gällande inom alla verksamheter varför det finns behov av insatser som sprider kunskap om konventionens innebörd. Vidare finns det också ett behov av att tydliggöra ansvaret för att säkerställa barnets rättigheter inom offentlig verksamhet. Barnombudsmannen har också särskilt pekat på behovet av kunskap i metoder för dialog med barn och unga. Genom Barnombudsmannens rapporter om kommuners, landstings och statliga myndigheters arbete med barnkonventionen har regeringen kunnat konstatera att arbetet går framåt, men regeringens bedömning är att det fortfarande finns utmaningar inte minst när det gäller att omsätta rättigheterna i den praktiska verksamheten.

Kompetensutveckling i kommuner och landsting

73. Det är i kommuner och landsting som de flesta verksamheter som rör barn finns. Det är också där beslut fattas som har direkt inverkan på barns vardag och deras livssituation. Beslutsfattare och olika yrkesgrupper måste ha kunskap om barns levnadsvillkor och hur barnets rättigheter ska omsättas i beslut och åtgärder som rör barn och följa upp sådana beslut och åtgärder ur ett barnrättsperspektiv, vilket regeringens

strategi för att stärka barnets rättigheter understryker. Arbetsgivare på statlig och kommunal nivå ansvarar för att berörda yrkesgrupper erbjuds en fortlöpande och lämplig kompetensutveckling. Insatser för att öka kunskapen om barnets rättigheter bland beslutsfattare och olika yrkesgrupper har gjorts sedan konventionen ratificerades (se vidare Sveriges tredje rapport s. 12–13, samt Sveriges fjärde rapport 2007 s. 11–13 p. 32, 34–44).

74. I syfte att intensifiera och utveckla arbetet med barnets rättigheter utifrån barnkonventionen i verksamheter inom kommuner och landsting ingick regeringen och Sveriges kommuner och landsting (SKL) under 2010 en överenskommelse om att stärka barnets rättigheter. Överenskommelsen ska främja ett helhetstänkande i arbetet med barnets rättigheter och syfta till att öka kunskapen om hur barnets rättigheter kan omsättas i verksamheter i landsting och kommuner. Överenskommelsen gäller under åren 2010–2013 och utgångspunkten är att arbetet ska vara långsiktigt. Arbetet sker i samråd med Barnombudsmannen. En kartläggning för att få kunskap om behov och efterfrågan avseende fortbildning och andra stödinsatser har genomförts. Utifrån kartläggningen har en handlingsplan tagits fram för hur barnets rättigheter kan stärkas i kommuner och landstings verksamheter. Inom överenskommelsen sker bl.a. en utbildningssatsning till strategiska personer inom kommuner och landsting med målsättningen att åstadkomma en långsiktigt hållbar struktur för utveckling och spridning av kunskap på nationell och regional nivå. För att uppmärksamma och sprida kunskap om barnets rättigheter samt den nationella strategin för att stärka barnets rättigheter genomförs även regionala konferenser under 2012 och 2013. Regeringen har avsatt 8 miljoner kronor för genomförandet av insatser inom ramen för överenskommelsen. Barn- och äldreministern genomför också s.k. barnresor runt om i landet för att diskutera barns situation och rättigheter med kommunerna.

75. För att ytterligare driva på genomförandet av barnets rättigheter i kommuner, landsting och statliga myndigheter har regeringen i juli 2012 givit Barnombudsmannen i uppdrag att genomföra insatser för att sprida och kommunicera regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter. Arbetet omfattar konferenser, förstärkta granskningar och dialoger och stödinsatser på olika sätt och syftar till att kommuner, landsting och statliga myndigheter ska känna till och förstå hur strategins nio principer (se p. 17) kan användas som ett verktyg för att säkerställa barnets rättigheter inom den egna verksamheten.

76. Genom skollagen (2010:800) har det i lag slagits fast att skolorna ska förmedla och förankra de mänskliga rättigheterna samt utforma själva

utbildningen i överensstämmelse med dessa. Enligt skollagen ska skolhuvudmannen (offentliga och enskilda skolhuvudmän) se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet. Statens skolverk har regeringens uppdrag att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund. Skolverket har utvecklat en värdegrundsportal med information om aktuell forskning och annat stödmaterial om demokrati, jämställdhets- och värdegrundsfrågor. Regeringen gav 2011 Statens skolverk ett förnyat uppdrag att stärka arbetet med skolans värdegrund och arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. I uppdraget ingår bl.a. att erbjuda fortbildning till förskolans och skolans personal. Totalt 40 miljoner kronor har avsatts under åren 2011–2014.

Kompetensutveckling i statliga myndigheter

77. Barnombudsmannen har tillsammans med Ungdomsstyrelsen och Konsumentverket initierat ett myndighetsnätverk för barn och ungdomsfrågor där ett 20-tal myndigheter ingår. Regeringen ser detta som ett viktigt arbete för att fortsatt utveckla arbetet med barnets rättigheter inom statliga myndigheter. Under 2011 genomförde Barnombudsmannen på uppdrag av regeringen konferensen, Ett lyft för barnets mänskliga rättigheter, som riktade sig till statliga myndigheter. Den satsning som nämns ovan omfattar även statliga myndigheter (se p. 75).

78. Under åren 2006–2009 arbetade Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige med att stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i deras arbete för mänskliga rättigheter, bl.a. vad gäller utbildning och kompetensutveckling i dessa frågor. Delegationen, som nu har avslutat sitt uppdrag, lämnade i sin slutrapport förslag om att en strategi ska utarbetas för att statsanställda långsiktigt och systematiskt ska erbjudas sådan utbildning. Förslaget bereds inom ramen för arbetet med regeringens tredje strategi för mänskliga rättigheter, som planeras bli färdig under hösten 2012.

Polisen

79. Enligt Förundersökningskungörelsen ska barn höras av en person med särskild kompetens för uppgiften. Denna bestämmelse är tillämplig oavsett om barnet är målsägande, vittne eller misstänkt för brott. Inom polisen hanteras därför de flesta utredningar som involverar barn av specialiserade utredare. Det föreligger på nationell nivå en utbildningsplan (curriculum) för dessa specialiserade utredare. Utbildningsplanen är framtagen bl.a. utifrån principen om barnets bästa. Utbildningsplanen innefattar 15 veckors utbildning, bl.a. utredningsmetodik och intervju-

metodik. I syfte att vidmakthålla kunskaperna och specialiseringen ges vidareutbildning vart tredje år.

Domare

80. Ordinarie domare och personer under domarutbildning erbjuds kontinuerligt utbildningar om barns utveckling, behov och rättigheter. Båda dessa grupper erbjuds t.ex. centralt anordnad utbildning om mänskliga rättigheter och europakonventionen, service och bemötande samt offentlighet och sekretess. De erbjuds också olika utbildningar som mer specifikt tar sikte på barn och barns rättigheter. Personer under domarutbildning i allmän domstol erbjuds även utbildningar om bl.a. viktologi, muslimsk familjerätt och kommersiell exploatering av barn medan personerna under domarutbildning i allmän förvaltningsdomstol erbjuds utbildningar om bl.a. barnpsykiatrikers syn på riskfaktorer för barn. Samtliga personer under domarutbildning får under slutet av utbildningen också genomföra ett studiebesök vid Europadomstolen i Strasbourg. Ordinarie domare och personer under domarutbildning erbjuds även andra centralt, regional eller lokalt anordnade utbildningar inom och utom riket.

81. Domstolsverket har under senare år bedrivit specialiseringsprojekt inom barnrättsområdet. Ett viktigt syfte med projekten har varit att säkerställa förekomsten av specialistkompetens i domstolarna. Personer som har deltagit i projekten, bl.a. domare, utgör dessutom en viktig kunskapsbank för kollegor och andra anställda i domstolarna.

Advokater

82. Advokater erbjuds kontinuerligt utbildningar om barn och barns rättigheter. En del av dessa utbildningar anordnas av Sveriges advokatsamfund. Som exempel på utbildningar kan nämnas kurser om uppdraget som målsägandebiträde och uppdraget som särskild företrädare för barn samt seminarier om bl.a. kommersiell exploatering av barn. Ett seminarium om kommersiell exploatering av barn som genomfördes under våren 2012 syftade till att belysa sådan exploatering utifrån ett nationellt och internationellt perspektiv. Under seminariet behandlades bl.a. handel med barn i sexuella syften, barnsexturism, riskfaktorer och barns reaktioner samt de juridiska ramverken på området i fråga. Advokater erbjuds, liksom domare, även andra centralt, regionalt eller lokalt anordnade utbildningar inom eller utom riket.

Åklagare

83. Åklagarmyndighetens grundutbildning för åklagare, vilken är obligatorisk för alla nya åklagare, innehåller ett avsnitt på tolv lektioner om mänskliga rättigheter (se p. 160–162).

Kriminalvården

84. Information om gällande lagstiftning och Sveriges internationella åtaganden på områden som diskriminering, mänskliga rättigheter och Barnkonventionen ingår i såväl Kriminalvårdens grundutbildning för personal som i myndighetens fortbildningsutbud. Sedan 2005 finns s.k. barnombud på varje frivård, häkte och anstalt i landet. Målet är att stärka och tydliggöra barnperspektivet i Kriminalvården. Barnombuden ska bland annat sprida kunskap om barnkonventionen och verka för att myndigheten beaktar barnperspektivet verksamheten. Utbildningen av barnombuden har skett i samarbete med Barnombudsmannen.

Migrationsverket

85. I syfte att säkerställa att Migrationsverkets personal har kunskap om mänskliga rättigheter, däribland principen om barnets bästa, anges i regleringsbrevet för Migrationsverket att verket ska redovisa hur myndigheten arbetar med långsiktig kompetensförsörjning samt med att bibehålla och vidareutveckla kompetensen rörande etiska frågor och mänskliga rättigheter. I redovisningen ska också ingå en analys av kompetensbehovet för Migrationsverkets personal bl.a. när det gäller barn. Förutom den landspecifika information gällande mänskliga rättigheter som verket sammanställer och som finns tillgänglig för all personal har verket två utbildningar som fokuserar på mänskliga rättigheter. Den ena vänder sig till samtliga nya medarbetare och den andra är en fördjupning för medarbetare inom asylprocessen. Därtill har en utbildning kring barns rättigheter och barnkonsekvensanalyser tagits fram och ingår i den övergripande utbildningen.

86. Under 2011 har en arbetsgrupp inom Migrationsverket utarbetat ett förslag rörande kompetensutveckling i barnfrågor. Utifrån detta förslag ska verket genomföra en pilotutbildning under våren 2012. Utbildningsmodellen är en del i ett långsiktigt kompetensutvecklingsarbete för att vidareutveckla barnkompetensen inom Migrationsverket. Målet är att alla medarbetare ska ha relevant barnkompetens så som det har formulerats i verkets barnpolicy, vilken tagits fram tillsammans med Barnombudsmannen och som syftar till att fastställa hur verket ska se till att barnets rätt och barnperspektivet genomsyrar alla frågor som rör barn.

Barns rättigheter i examensbeskrivningar för yrkesexamina

87. Det är viktigt att relevanta examensbeskrivningar för yrkesexamina som förbereder dem som ska arbeta med eller för barn omfattar kunskaper om de grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna. Sedan 2007 anges i examensbeskrivningarna för ett antal examina (arbetsterapeut, audionom, biomedicinsk analytiker, dietist, folkhögskolelärare, optiker, ortopedingenjör, receptarie, röntgen-

sjuksköterska, sjukgymnast, sjuksköterska, socionom, studie- och yrkesvägledare, tandhygienist, apotekare, barnmorska, civilekonom, jurist, logoped, läkare, psykolog, psykoterapeut, sjukhusfysiker, specialistsjuksköterska, specialpedagog, tandläkare, lärare) (Högskoleförordningen 1993:100, bilaga 2) att studenten för att få examen ska visa en viss värderingsförmåga och ett visst förhållningssätt med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna.

88. I enlighet med Högskoleförordningen (1993:100, bilaga 2) ska den utbildningsvetenskapliga kärnan i lärarutbildningen anknyta till kommande yrkesutövning och bl.a. omfatta skolans värdegrund, innefattande de grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna, sociala relationer, konflikthantering och ledarskap. Enligt högskoleförordningen (1993:100) ska därmed studenten för bl.a. förskolläraryrkes-, grundläraryrkes- och ämnesläraryrkesexamen visa förmåga att kommunicera och förankra skolans värdegrund, inbegripet de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna. Studenten ska vidare visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter, med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen.

Internationellt utvecklingsarbete

89. *Kommittén rekommenderade fortsatta aktiviteter inom det internationella samarbetet, bland annat att genomföra barnkonsekvensanalyser och att vid sitt bilaterala samarbete med andra konventionsstater ägna särskild uppmärksamhet åt konventionen, de fakultativa protokollen och de sammanfattande slutsatser och rekommendationer som kommittén utfärdat till dessa länder (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 23–24).*

90. Sida har i samband med den nya insatshanteringsregelns införande slagit fast i den tillhörande manualen att en barnkonsekvensanalys ska göras i bedömningsunderlaget för en insats. I en management respons till den barnrättsutvärdering, som genomförts gemensamt av Sverige och Norge refererar Sida till ett antal utvecklingsarbeten som skett på senare tid och som bidrar till att stärka myndighetens barnrättsarbete.

91. Den svenska regeringen antog 2010 en ny policy om demokrati och mänskliga rättigheter i utvecklingssamarbetet där barnets rättigheter är en del av definitionen av rättighetsperspektivet. I Sidas Strategiska inriktning 2009–2011 definierades barns rättigheter som ett av Sidas fokusområden inom sektorn för demokrati, mänskliga rättigheter, och jämställdhet och skydd för barn identifierades som en högprofilfråga.

92. Under 2010 gjordes en kartläggning på Sida av interventioner för barns rätt till skydd för att få en bättre överblick över generella målformuleringar, målgrupper, huvudsakliga Sidapartners etc. Syftet var att initiera och bilda ett bättre underlag för den bilaterala dialogen avseende barns rätt till skydd inom Sida och svenska utlandsmyndigheter.

93. Sida har nyligen publicerat tre nya dialogunderlag, som en del av ett dialogpaket, om barnets rättigheter, barns rätt till skydd och ungdomars politiska deltagande. Ett fjärde dialogunderlag, om budgetering för barns rättigheter kommer att publiceras senare i år.

94. Barns rätt till skydd är en svensk prioritering i den globala dialogen med Unicef.

95. Under 2011 lanserade regeringen ett nytt initiativ för barn och ungdomar, med fokus på barns rätt till hälsa och utbildning liksom ungdomars möjlighet till meningsfull sysselsättning med en separat budgetpost på 500 miljoner kronor för 2011. Initiativet fortsätter under 2012.

96. Vidare kommer Sida som ett svar på utvärderingens rekommendationer att stärka myndighetens arbete genom ett antal åtgärder. Sidas ledning ansvarar för att se till att barnets rättigheter integreras och genomförs i enlighet med riktlinjer och strategier.

97. Sidas ledning kommer att överväga behovet av att utveckla en särskild handlingsplan för Sidas arbete till stöd för mänskliga rättigheter för barn och ungdomar. Sida behöver utse personal med förmåga att genomföra och stödja integreringen av ett barnrättsperspektiv i det svenska utvecklingssamarbetet så att man säkerställer att barns rättigheter ges tillräcklig uppmärksamhet i verksamheten och dialog i fält, regel efterlevnad, förmåga att ta hand om och utveckla initiativ och uppdrag från den svenska regeringen. Metoder kommer att utvecklas för att säkerställa integrationen och mäta resultat av arbetet med barnets rättigheter i Sidas verksamhet inklusive inrättande av en barnkonsekvensanalysfunktion.

Uppföljning och spridning

98. *Kommittén rekommenderade Sverige att med alla tillgängliga medel verka för ett fullt genomförande av kommitténs rekommendationer, bland annat genom att överlämna dem till riksdagens ledamöter, till relevanta departement och till kommuner och landsting för övervägande och fortsatta*

åtgärder (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 74 och kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 41).

99. Kommitténs rekommendationer sprids inom Regeringskansliet till berörda departement och följs kontinuerligt upp inom ramen för barnrättspolitik. Rekommendationerna ligger också till grund för åtgärder och insatser inom ramen för regeringens barnrättspolitik. Det finns dock utrymme för förbättringar och inom Regeringskansliet pågår ett arbete för att förtydliga uppföljningen och öka spridningen av rekommendationer från olika konventionskommittéer.

100. Regeringen har som en del av uppföljningen av rekommendationerna genomfört temadialoger med det civila samhället, SKL, Barnombudsmannen och andra berörda myndigheter (se p. 38).

101. Kommittén rekommenderade Sverige att göra den fjärde periodiska rapporten samt konventionsstatens skriftliga svar och de relaterade rekommendationerna (de sammanfattande slutsatserna) tillgängliga (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 75 och kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 42).

102. Regeringen har en särskild webbplats för mänskliga rättigheter där bl.a. Sveriges fjärde rapport samt kommitténs rekommendationer finns tillgängliga (se p. 7).

Ratificering av internationella dokument om mänskliga rättigheter

103. Kommittén uppmuntrade Sverige att överväga en ratificering av internationella dokument om mänskliga rättigheter som Sverige ännu inte antagit, nämligen Internationella konventionen om skydd av rättigheter för alla migrerade arbetstagare och medlemmar av deras familjer, Internationella konventionen om skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, och det fakultativa protokollet till Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 73).

104. Den 10 december 2008 antog FN:s generalförsamling enhälligt ett tilläggsprotokoll till den internationella konventionen om ekonomiska-, sociala- och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) rörande enskild klagorätt. Sverige anslöt sig till konsensus vid antagandet, men höll samtidigt en röstförklaring i vilken Sveriges inställning till tilläggsprotokollet kortfattat berördes. Bland annat framhölls att Sverige inte är övertygat om att enskild klagorätt är det bästa sättet att främja de ekonomiska-, sociala- och kulturella rättigheterna (ESK-rättigheterna), inte minst eftersom ESK-rättigheternas karaktär ofta gör det mycket

svårt att med precision ange när en kränkning ska anses ha begåtts. Det föreliggande tilläggsprotokollet reser också andra komplicerade frågor, inte minst vad avser skrivningarna om en frivillig fond för tekniskt bistånd kopplad till protokollet. Från Sveriges sida har det återkommande framhållits att det är viktigt att grundläggande ansvarsfrågor, som staters skyldigheter gentemot individen, inte undergrävs vid utformningen eller tillämpningen av tilläggsprotokollet. Av ovan nämnda skäl, samt mot bakgrund av den betydande osäkerhet som finns kring hur ett framtida tilläggsprotokoll kan komma att tillämpas, kommer regeringen för närvarande inte att underteckna eller ratificera protokollet.

105. Sverige har skrivit under konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnande och överväger ratificering. Regeringen anser att den svenska lagstiftningen i stort möter de krav som ställs i konventionen.

106. Regeringen avser inte i nuläget att ratificera FN:s konvention om skydd för rättigheter för migrerande arbetare och deras familjer. Det skydd som stadgas i konventionen följer i huvudsak redan av de andra centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter och av ILO-konventionerna. Sverige fortsätter att arbeta för att garantera mänskliga rättigheter och för att implementera de centrala konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har ratificerat.

II. Definition av barn (artikel 1)

107. Enligt Statistiska centralbyrån var 2011 drygt 20 procent av landets befolkning, cirka 1,9 miljoner individer, under 18 år. Av dessa var ca 933 000 flickor och ca 986 000 pojkar. Antalet barn i olika åldrar skilde sig kraftigt åt. Det fanns exempelvis drygt 120 000 sjuttonåringar jämförda med 96 000 tolvåringar. Av alla barn var sex procent födda utomlands och 12 procent var födda i Sverige med föräldrar som båda är födda utomlands. 11 procent av alla barn hade en utlandsfödd förälder och en som är född i Sverige. Sammantaget hade 29 procent av alla barn anknytning till något annat land än Sverige.

108. Enligt 2 kap. 1 § äktenskapsbalken får den som är under 18 år inte ingå äktenskap utan tillstånd från länsstyrelsen. Tillstånd får meddelas endast om det finns särskilda skäl. Trots detta förekommer det att unga i Sverige känner en oro för att inte själv få välja vem de ska gifta sig med. En särskild utredare har på regeringens uppdrag gjort en översyn av bl.a. den lagstiftningen i syfte att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. I utredningens slutbetänkande Stärkt skydd mot tvångs-

äktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35) föreslås bl.a. att dispensmöjligheten för att ingå äktenskap före 18 års ålder tas bort och att barnäktenskap kriminaliseras. Utredningens förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet.

109. I övrigt hänvisas vi till Sveriges tidigare periodiska rapportering, särskilt till Sveriges tredje rapport, punkterna 132–142 samt bilaga 1, p. 9–11.

III. Allmänna principer (artiklarna 2, 3, 6 och 12)

Icke-diskriminering

110. Kommittén rekommenderade Sverige att övervaka och säkerställa att artikel 2 i konventionen till fullo efterlevs och att följa befintliga lagar som främjar principen om icke-diskriminering beträffande alla barn inom Sveriges jurisdiktion (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 25–26).

111. Den 1 januari 2009 trädde diskrimineringslagen (2008:567) i kraft. Lagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Med diskrimineringsgrunden ålder avses alla åldrar. Därmed omfattas både barn och ungdomar. Samtidigt som den nya lagen trädde i kraft inrättades en ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen, som ska utöva tillsyn över att lagen följs (se vidare Sveriges skriftliga svar 2009 del II p. 1). Regeringen har beslutat om en proposition (2011/12:159) om ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering. Förslaget innebär att skyddet mot diskriminering på grund av ålder kommer att omfatta fler samhällsområden än vad som gäller i dag.

112. I skollagen (2010:800) förtydligas vikten av de mänskliga rättigheterna som en central del i skolans demokratiuppdrag. Skollagen anger att var och en som verkar inom utbildning ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Vidare anges att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

113. Barn- och elevombudet (BEO), som är en självständig funktion inom Statens skolinspektion, övervakar att bestämmelserna om kränkande behandling efterlevs. BEO utreder uppgifter om kränkande behandling och kan också företräda enskilda barn och elever i domstol. Vidare ska BEO informera om lagstiftningen och ge råd och upplysning om arbetet med att motverka kränkande behandling (se vidare Sveriges fjärde rapport 2007 p. 61).

114. Alla barn, oavsett kulturell eller etnisk bakgrund, ska ha tillgång till sina rättigheter. Sverige satsar därför på att barn och ungdomar ska känna till sina rättigheter, ha kunskap om dessa och veta vart man ska vända sig. Det sker bl.a. genom ett uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att sprida och implementera metodstödet "Det handlar om kärlek – ett projekt om barns och ungdomars rättigheter" och webbplatsen "Dina rättigheter". "Det handlar om kärlek" tar sin utgångspunkt i barnkonventionen och syftar till att motverka att barn utsätts för våld, övergrepp och kränkningar. Initiativet togs inom ramen för regeringens satsning att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Eleverna får genom projektet information om sina rättigheter, diskutera en utställning, se en teaterpjäs och göra värderingsövningar i syfte att motverka att barnens frihet begränsas, att de utsätts för våld, kränkningar eller påtryckningar som går emot deras vilja.

115. Ungdomsstyrelsen fick i slutet av 2008 i uppdrag att genomföra en fördjupad analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner. Av rapporten framgår att många unga hbt-ungdomar upplever osynliggörande, diskriminering, mobbning, hot och våld. Ungdomsstyrelsen har därför fått i fortsatt uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för personal som arbetar inom fritidsverksamheter för unga i syfte att stärka kompetensen att skapa öppna och fördomsfria miljöer för unga hbt-personer. Utbildningsinsatserna genomförs under åren 2011–2013.

116. Forum för levande historias övergripande uppdrag är att främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Utgångspunkten för myndighetens arbete är att vi kan lära av historien för att motverka och förebygga intolerans. Inom sitt område tar myndigheten fram lärar- och elevmaterial, håller lärarfortbildningar samt genomför konferenser och utställningar. Myndighetens främsta målgrupp är skolelever och lärare i åk 9 och gymnasiet. 2010 presenterade Forum för levande historia rapporten Den mångtydiga intoleransen (Rapportserie 1:2010) i vilken gymnasieungdomars attityder till romer, muslimer, judar, utomeuropeiska flyktingar och homosexuella undersöks. Enligt rapporten har ca 20 procent av landets skolungdomar

intoleranta attityder gentemot utsatta grupper. Under 2011 har Forum för levande historia på uppdrag av regeringen utvecklat metodpaketet Uppdrag:Demokrati (se p. 68).

117. Regeringen utsåg i maj 2011 en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan effektiviseras. Utredaren ska bl.a. sammanställa den kunskap som finns, och som kan användas inom skolan, om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och om hur dessa fenomen kan bemötas. Uppdraget ska redovisas senast den 26 oktober 2012. Regeringen har även avsatt medel för en treårig satsning för kunskaps-höjande insatser för barn och ungdomar om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans under perioden 2012–2014.

Barnets bästa

118. Kommittén rekommenderade att åtgärder vidtas för att höja medvetenheten om innebörden i och den praktiska tillämpningen av principen om barnets bästa samt att artikel 3 i konventionen återspeglas i lagstiftning och handläggning. Dessutom rekommenderades att åtgärder vidtas för att säkerställa att principen om barnets bästa utgör grunden i handläggningen och i alla beslut, särskilt beträffande asylärenden som rör barn (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 27–28).

119. Enligt regeringens strategi ska all lagstiftning som rör barn utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. Barnets bästa har förts in i en rad lagstiftningar. Barnombudsmannen har framfört att trots att barnets bästa införts i ett antal portalparagrafer i svensk lagstiftning har det inte visat sig vara tillräckligt för att säkerställa att principen får genomslag i praktiken. Vidare lyfter de fram att barn som har behov av vård, bl.a. på grund av omsorgsförsummelse och/eller våld inom familjen riskerar att avvisas eller utvisas med sina föräldrar/vårdnadshavare (se bilaga 2 s. 3–4). Regeringen har stärkt principen om barnets bästa inom olika områden, vilka beskrivs nedan.

Barnets bästa i skolan

120. Av skollagen (2010:800) framgår att i utbildning och annan verksamhet ska barnets bästa vara en utgångspunkt. Barnets inställning ska så långt som möjligt klarläggas. Barnets bästa som utgångspunkt i all utbildning innebär att utbildningen ska vara utformad för att ge barnet bästa möjliga förutsättningar för hans eller hennes personliga utveckling. Det innebär också att de övriga rättigheter som är relevanta i sammanhanget såsom varje barns rätt till inflytande och delaktighet, barnets rätt till respekt för sin personliga integritet och att barnet inte ska diskri-

mineras ska beaktas i utbildningen. Bestämmelserna om barnets bästa utgör en av portalparagraferna i skollagen och ska tillämpas i relation till övriga bestämmelser i skollagen.

Barnets bästa i vårdnads mål

121. Vid bedömningen av barnets bästa i ett vårdnads mål ska det fästas avseende särskilt vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller annars far illa men även vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Sedan den 1 augusti 2010 finns en lagreglerad möjlighet för domstol att besluta att en person som socialnämnden utser ska medverka vid umgänge mellan ett barn och en förälder. Detta kallas umgängesstöd och kan beslutas t.ex. för att barnet ska slippa konfliktfyllda konfrontationer mellan föräldrarna. Sedan den 1 maj 2012 gäller att om den ena vårdnadshavaren inte samtycker till en åtgärd till stöd för barnet, kan socialnämnden besluta att åtgärden ändå får vidtas om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Möjligheten gäller för psykiatrisk och psykologisk utredning och behandling, liksom för vissa öppna insatser enligt socialtjänstlagen och för vissa åtgärder enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. I övrigt hänvisas till Sveriges tredje rapport 2002, s. 46–47.

Barnets bästa i socialtjänsten

122. Bestämmelserna om barnets bästa utgör en av portalparagraferna i socialtjänstlagen (2001:453). När åtgärder rör barn ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Bestämmelsen ska tillämpas i relation till övriga bestämmelser i lagen. Sedan den 1 januari 2011 innehåller lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) en bestämmelse om att när åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut om tvångsvård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska däremot vad som är bäst för den unge alltid vara avgörande.

123. Av socialtjänstlagen (2001:453) framgår bl. a. att socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga förhållanden och att i nära samarbete med hemmen säkerställa att barn och ungdomar som riskerar att fara illa får det skydd och stöd som de behöver. I första hand ska insatser inom socialtjänsten ske i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare. Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Endast när behövlig vård inte kan anordnas på frivillig väg ska tvångsåtgärder tillämpas. Även tvångsåtgärder ska beslutas i enlighet med barnets bästa.

124. Barnskyddsutredning (SOU 2009:68) lämnade 2009 en rad förslag i syfte att stärka stödet och skyddet för barn och unga. Regeringen har beslutat att överlämna ett förslag med ändringar i socialtjänstlagen och LVU till Lagrådet. Regeringen föreslår bl.a. att bestämmelserna om barnets bästa stärks. Barnets bästa föreslås alltid ska vara avgörande vid åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser som beviljas enligt socialtjänstlagen.

125. Barnkonventionen och barnets bästa och rätt till delaktighet är en utgångspunkt i det utbildningsmaterial som utarbetats av Socialstyrelsen om stöd och skydd till barn och ungdomar som får ersättning för sex, barn utsatta för människohandel för sexuella ändamål samt barn som lever med föräldrar som säljer sex. Materialet riktar sig till verksamheter som arbetar med barn och ungdomar och personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, ungdomsmottagningar m.fl.

Barnets bästa i rättskedjan

126. På regeringens uppdrag har Rikspolisstyrelsen, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, tagit fram gemensamma nationella riktlinjer avseende myndighetssamverkan kring brottsutsatta barn. Syftet med riktlinjerna är att säkerställa att samverkan vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med barnets bästa i fokus.

Barnets bästa i kriminalvården

127. I enlighet med artikel 37 c i barnkonventionen och vad som hittills gällt enligt 8 § första stycket första meningen lagen om kriminalvård i anstalt framgår det av den nya fängelselagen (2010:610) att en intagen under arton år inte får placeras med intagna över arton år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa. I förarbetena till den nya fängelselagen (2010:610) och häkteslagen (2010:611) som trädde i kraft 2011 betonas att en central målsättning för regeringens politik för barn och unga är att ett barnperspektiv, utifrån andan och intentionerna i barnkonventionen, ska genomsyra alla åtgärder som rör barn. Det innebär att det ställs särskilda krav på Kriminalvården, bl.a. när det gäller placering och verkställighetsinnehåll, för unga som avtjänar fängelse i anstalt. För att förebygga att den unge återfaller i brott är det av central betydelse att han eller hon inte placeras tillsammans med intagna som inverkar negativt på hans eller hennes möjlighet att leva ett liv utan kriminalitet och att Kriminalvården vidtar åtgärder som är ägnade att aktivt motverka att den unge utvecklar eller befäster en kriminell identitet.

128. Kriminalvården ska också särskilt uppmärksamma ett barns behov och rättigheter i sin egenskap av nära anhörig till en intagen. Det kan avse såväl behovet hos ett barn av att upprätthålla kontakt med en förälder som är frihetsberövad som behovet av att ingripa till skydd för ett barn. Enligt socialtjänstlagen (14:1 SoL) är kriminalvårdspersonal skyldig att till socialtjänsten lämna uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Barnets bästa i asylärenden

129. Utlänningslagen (2005:716) anger att i fall som rör ett barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver (1 kap 10 §). Enligt förordning (2007:996) med instruktion för Migrationsverket ska verket inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn analysera konsekvenserna för barn. I regleringsbrevet för Migrationsverket anges att verket ska redovisa hur myndigheten säkerställer att barns egna asylskäl utreds, bedöms och redovisas i besluten. Migrationsverket prövar alla ärenden individuellt och arbetar aktivt för att säkerställa att hänsyn till barnets bästa tas i alla delar av processen. Verket har tagit fram styrdokument, rutiner och mallar till stöd för att göra barnkonsekvensanalyser. Därmed har större enhetlighet uppnåtts i hanteringen av ärenden som rör barn, t.ex. i mottagandet av asylsökande barn och inför beslut i asylärendet. Verket har även haft särskilda utbildningsinsatser i syfte att stärka kunskapen om hur man genomför barnkonsekvensanalyser.

Rätten till liv och utveckling

130. Kommittén uppmanade Sverige att förstärka hälsovårdsresurserna för människor med självmordsbenägenhet och att vidta åtgärder för att förebygga självmord inom riskutsatta grupper (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 50–51).

131. Regeringen stödjer ett projekt som syftar till att utveckla och samordna insatserna för att minska antalet unga med självskadebeteende. Målsättningen är att förebygga självskadebeteenden och skapa ett bättre tidigt omhändertagande genom att skapa en struktur som bättre tillgodoser dessa personers behov av vård. Det övergripande målet är att antalet unga med självskadebeteende ska minska. Ett delmål är att minska antalet unga i slutenvården och att minska antalet tvångsåtgärder bland unga kvinnor.

132. Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa (NASP) vid Karolinska institutet har regeringens uppdrag att i

Sverige pröva det australiska självmordsförebyggande programmet The Mental Health FirstAidTraining and Research Program (MHFA). Programmet riktas till allmänheten, ideella sektorn och personer som i sin yrkesutövning kommer i kontakt med människor med psykisk ohälsa och/eller är självmordsnära. En pilotstudie, som genomförs i två län, avslutas under 2012 och utvärderas av Socialstyrelsen. MHFA finns också i en särskild ungdomsversion. I juni 2012 fick NASP i uppdrag att genom ny pilotstudie pröva även denna version i Sverige. Studien pågår t.o.m. 2014.

133. En statlig utredning har haft i uppdrag att klargöra och analysera förutsättningarna för att inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens område utveckla och förbättra händelseanalyser av inträffade självmord. Utredningen har också haft i uppgift att se över hur de kunskaper som kommer fram vid sådana analyser ska föras över till verksamheter och aktörer på regional och lokal nivå. Utredningens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet.

134. Socialstyrelsens dödsorsaksregister omfattar alla avlidna personer som vid tidpunkten för dödsfallet var folkbokförda i Sverige det år de avled, oavsett om själva dödsfallet inträffade inom eller utom landet. Dödsorsaksregistret innehåller data från 1961 och uppdateras varje år. Se vidare bilaga 1, p. 12–14.

Respekt för barnets åsikter

135. Kommittén rekommenderade Sverige att underlätta, även genom lagstiftning, respekten för barns åsikter och barns deltagande i frågor som påverkar dem, att säkerställa att vuxna som arbetar med barn har utbildats att konkret kunna erbjuda de barn som har förmåga att uttrycka sina åsikter lämpliga möjligheter att göra detta, samt att säkerställa att alla kommuner uppfyller kraven på barns aktiva deltagande och regelbundet följer upp i vilken utsträckning barns åsikter vägs in och vilket inflytande de har på relevanta politiska beslut och planering (jfr kommittén sammanfattande slutsatser 2009 p. 29–30).

136. En av principerna i regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter är att barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. I den ovan nämnda kartläggningen (se p. 23–25) konstateras att barnets rätt att i takt med ålder och mognad kunna påverka sin situation genom att bl.a. fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet har införts i lag inom flera områden. Vidare att lagstiftningen dock inte kan försäkra att rättigheterna för varje enskilt barn efterlevs i varje situation, utan det är givetvis, liksom vad gäller övriga rättigheter, av central betydelse att även tillämpningen är förenlig

med nu aktuell rättighet. Det konstateras också att rättigheten består av flera varierande faktorer. Det är bl.a. en fråga om barnets förmåga att skaffa sig en egen uppfattning om saker och ting, lämplig information som ska underlätta denna process, samspelet med föräldrar eller vårdnadshavare samt frågornas komplexitet och känslighet.

137. Barnombudsmannen har fört fram att förarbeten till lagstiftning men även att lagstiftningen i sig präglas av en misstro till barnets förmåga att ha egna åsikter. Barn får inte fullt ut komma till tals i tvister om vårdnad, boende och umgänge, i utredningar inom socialtjänsten och inte heller i asylprocessen. Vidare menar Barnombudsmannen att tillsynsmyndigheter och domstolar i regel är otillgängliga för barn och inte heller anpassade efter barns förutsättningar och understryker att effektiva och barnvänliga klagomålsförfaranden är en del av genomförandet av artikel 12. Se vidare bilaga 2, s. 4–5. Regeringen har vidtagit åtgärder inom en rad områden för att på olika sätt stärka barnets möjligheter att framföra sina åsikter, vilket beskrivs nedan.

Inflytande på nationell nivå

138. Regeringen gav 2010 Barnombudsmannen i uppdrag att genomföra ett arbete för att inhämta barn och ungdomars synpunkter på och erfarenheter av vistelse i familjehem och hem för vård eller boende (HVB). Syftet med uppdraget var att Barnombudsmannen på ett metodiskt sätt skulle undersöka och sammanställa hur ett urval av barn och ungdomar uppfattar den sociala barn- och ungdomsvården, vilka brister och förtjänster de ser och vad som kan utvecklas vidare. I uppdraget ingick också att identifiera och pröva en metod för att inhämta barn och ungdomars erfarenheter och synpunkter och därefter göra denna tillgänglig för myndigheter, kommuner och landsting som kan ha användning av en metod för att lyssna på barn i utsatta situationer. En del av metoden innebär att barnen och ungdomarna ges stöd i att framföra sina erfarenheter och åsikter direkt till beslutsfattare på nationell nivå. Ungdomarna framförde sina åsikter direkt till bl.a. Barn- och äldreministern som utöver frågor om barns rättigheter också har ansvar för den sociala barn och ungdomsvården. Regeringen tilldelade Barnombudsmannen 1,2 miljoner kronor för att genomföra uppdraget.

139. Under 2011 fick Barnombudsmannen i uppdrag att dels inhämta åsikter och erfarenheter från barn och unga som utsatts för våld och andra övergrepp dels att inhämta åsikter och erfarenheter från barn och unga som lever med skyddad identitet, enligt ovan nämnda metod (se p. 138). Regeringen tilldelade Barnombudsmannen totalt 1,9 miljoner kronor för genomförandet av uppdragen. Frågan om våld och övergrepp och att leva med skyddad identitet berör flera olika departement. Barnen

och ungdomarna träffade Barn- och äldreministern, Socialministern, Justitieministern och Utbildningsministern.

Komma till tals i familjen

140. Regeringens strategi för ett utvecklat föräldrastöd har barnkonventionen som grund och syftar bl.a. till att främja anknytningen och samspelet mellan föräldrar och barn. En del i detta är att öka föräldrars kunskap och förmåga att lyssna till och respektera barnets åsikter (se p. 207).

141. Barnombudsmannen har på uppdrag av regeringen tagit fram ett material till föräldrar om barnkonventionen som även tar upp barnets rätt att få komma till tals (se p. 182).

Inflytande i skolan

142. Eleverna i den svenska skolan ska ges inflytande över utbildningen. Inflytandet handlar dels om en rätt till inflytande över undervisningens innehåll och utformning, dels över förhållanden i skolan och den arbetsmiljö eleverna verkar i. I skollagen (2010:800) betonar regeringen vikten av elevinflytande. I skollagen anges uttryckligen att barn och elever fortlöpande ska stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Se vidare bilaga 1, p. 15–16.

143. Vidare anges att det vid varje förskole- och skolenhet ska finnas ett eller flera forum för samråd där frågor som är viktiga för barnen, eleverna och vårdnadshavarna ska behandlas. Barn och elever ska, inom ramen för ett sådant samråd, ges information om förslag till beslut i frågor som ska behandlas där och de ska ges tillfälle att komma med synpunkter innan beslut fattas. I förskolans läroplan (Lpfö 98, reviderad 2010) anges att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation. Förskollärare ska ansvara för att alla barn får ett reellt inflytande på arbetssätt och verksamhetens innehåll. Arbetslaget ska verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan och verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras.

144. Åldern för talerätt sänks också i skollagen genom att den som är 16 år ges rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt skollagen.

145. Av läroplanen för gymnasieskolan (Lgy11) framgår bl.a. att det är skolans ansvar att varje elev tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö, aktivt utövar inflytande över sin utbildning och det inre

arbetet i skolan, utifrån kunskap om demokratins principer vidareutvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former, utvecklar sin vilja att aktivt bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samhällsliv, och stärker sin tilltro till den egna förmågan att själv och tillsammans med andra ta initiativ, ta ansvar och påverka sina villkor.

146. Enligt högskoleförordningen (1993:100) ska studenten för förskolläraryrket, grundläraryrket samt ämnesläraryrket bl.a. visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten.

Inflytande inom kulturen

147. I den förordning som styr regeringens satsning Skapande skola (se p. 358) anges att elever ska ha getts tillfälle att medverka i arbetet med att utforma en handlingsplan. Denna handlingsplan beskriver det kulturella utvecklingsarbetet och är ett krav för att vara berättigad till bidraget.

Komma till tals inom hälso- och sjukvården

148. Hälso- och sjukvården och dess personal är sedan den 1 januari 2010 skyldiga att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk sjukdom eller en psykisk funktionsnedsättning, en allvarlig fysisk sjukdom eller skada eller är missbrukare av alkohol eller annat beroendeframkallande medel. Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider.

149. Patientmaktsutredningen (S 2011:03) har i uppdrag att föreslå hur patientens ställning inom och inflytande över hälso- och sjukvården kan stärkas. En utgångspunkt för utredarens arbete ska vara att förbättra förutsättningarna för en god och jämlik vård. En av uppgifterna handlar om att kartlägga barnets ställning som patient inom hälso- och sjukvården. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete den 30 juni 2013.

Komma till tals inom socialtjänsten

150. Den 1 april 2008 trädde ändringar i socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ikraft med syfte att stärka barns och ungas ställning och rätt till information. I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i socialtjänstlagen (2001:453) infördes bestämmelser som ger barn och unga rätt att få relevant information om sitt ärende. Vidare infördes en bestämmelse om att socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52)

med särskilda bestämmelser om vård av unga skall innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till den unge, för vilket slags relevant information som lämnats samt för den unges inställning.

151. Den 1 augusti 2010 trädde bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453) i kraft som innebär att det i socialtjänstens barnavårdsutredningar ska vara möjligt för utredaren att tala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Detsamma ska gälla i utredningar på initiativ av socialnämnden om överflyttning av vårdnaden på grund av att vårdnadshavaren brister i omsorgen om barnet eller då ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet.

152. Genom den tillsynsreform som genomfördes 2010 infördes en bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) om att Socialstyrelsen vid tillsyn som rör barns förhållanden, får höra barnet om det kan antas att barnet inte tar skada av samtalet. Barnet får höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. I förordningen (2009:1243) med instruktion för Socialstyrelsen infördes en bestämmelse om att Socialstyrelsen ska integrera ett barnperspektiv i tillsynen och utveckla metoder för hur tillsyn som rör barn och ungdomar ska genomföras (se vidare p. 232–236).

153. 2009 överlämnade Barnskyddsutredningen sitt betänkande Lag om stöd och skydd för barn och unga (SOU 2009:68) till regeringen. Betänkandet innehåller förslag om att bl.a. en särskild socialsekreterare ska utses till barnet eller den unge i samband med placering i familjehem eller hem för vård eller boende. Socialsekreteraren ansvarar för kontakterna med barnet eller den unge och ska besöka barnet eller den unge regelbundet i den omfattning som är lämplig utifrån barnets eller den unges önskemål. Enligt utredningen skapas förutsättningar för en tillitsfull kontakt som möjliggör för barnet att kunna berätta om sin situation, vilken hjälp de behöver och om det finns något som bekymrar dem. Regeringen har beslutat att överlämna ett förslag med ändringar i socialtjänstlagen och LVU till Lagrådet. Där föreslås bl.a. att det ska införas en bestämmelse om att utse en särskild socialsekreterare. I lagrådsremissen föreslås vidare att barnets rätt att framföra sina åsikter ska förtydligas i båda lagarna. Regeringen markerar även att det ur ett barnrättsperspektiv är betydelsefullt att barnets åsikter och förslag till åtgärder är tydliga och läggs fram för beslutsfattarna (se p. 188).

Inflytande för barn med funktionsnedsättning

154. Sedan den 1 januari 2011 innehåller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) en bestämmelse om att när en

insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

155. Barn som har en funktionsnedsättning får sällan uttrycka sina åsikter i vare sig planering, utformning eller uppföljning av stödinsatser som rör deras utveckling, välbefinnande och vardag. För att kunna utöva denna rättighet bör barn erbjudas information och dialog om stödinsatserna som är anpassade till barnets funktionsnedsättning, ålder och behov. Handisam har regeringens uppdrag att i samarbete med Handikappförbunden och i samråd med Barnombudsmannen samla erfarenheter och sprida information om metoder och strategier för hur barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna påverka beslut som rör dem själva. Uppdraget ska redovisas i november 2012.

Komma till tals i asylärenden

156. Migrationsverket utreder och bedömer barns egna asylskäl bland annat genom ett muntligt samtal med barnet och/eller dess ställföreträdare. Samtalet med barnet sker först efter ett medgivande från vårdnadshavare, särskild förordnad vårdnadshavare eller god man. Vid varje ansökan sker en bedömning om det är lämpligt att höra varje enskilt barn eller inte. Bedömningen sker exempelvis utifrån barnets ålder, mognad och psykiska hälsa. Är barnet för litet för att höras håller verket i stället ett så kallat barnfokuserat föräldrasamtal.

157. Migrationsverket har standardiserat kvalitetsgranskningen för hur barn kommer till tals under olika delar av handlägningsprocessen. Exempelvis har verket upprättat standardiserade protokoll för muntlig utredning med barn för att säkerställa att barns situation belyses i ett tidigt skede i processen. Under år 2011 har Migrationsverket genomfört en enkät som innehöll en fråga kring hur barn, eller deras föräldrar anser att barnen fått komma till tals. Resultatet visade att 79 procent instämde helt eller delvis i påståendet att ”Jag har fått komma till tals/Mitt barn har fått komma till tals”. Verket kommer fortsättningsvis att genomföra enkäten två gånger per år för att kunna följa upp utvecklingen över tid.

Komma till tals i rättsprocessen

158. Lagstiftningen om målsägandebiträde och särskild företrädare kan sägas syfta till att ge barn stöd i att ge tillkänna sina åsikter i straffrättsliga frågor som berör det och att få respekt för barnets åsikter och uppfattningar. Rättegångsbalken har regler för unga lagöverträdare som syftar till att underlätta för barnet att berätta och ge tillkänna sina uppfattningar. Även lagen om unga lagöverträdare kan sägas ha ett sådant barnrättsperspektiv.

159. De gemensamma nationella riktlinjerna för samverkan kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för barnahus innehåller rekommendationer som syftar till att myndigheterna i sina kontakter med barn ska ha ett tydligt barnrättsperspektiv och att ge barn möjlighet att under trygga omständigheter berätta om vad som kan ha hänt honom eller henne.

160. Åklagarmyndighetens handböcker ”Handläggning av övergrepp mot barn”, ”Handläggning av fridskränkingsbrotten” och ”Bemötande av brottsoffer” innehåller rekommendationer för hur barns rättigheter enligt art 12 i barnkonventionen ska ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och få komma till tals i frågor som berör barnet. Handböckerna berör också frågan om hur barn som bevittnat våld i sin familj ska ges möjlighet att komma till tals, bl.a. för att trygga barnets rätt till brotts-skadeersättning enligt brottskadelagen. Se vidare bilaga 1, p. 19–21.

161. Åklagarmyndigheten bedriver sedan länge särskilda utbildningar för åklagare som handlägger brott mot barn och för åklagare som handlägger brott av unga lagöverträdare. Barns utveckling och olika former av funktionsnedsättning samt barnkonventionen ingår som delmoment i utbildningarna. Även i grundutbildningen för åklagare ingår utbildning om handläggning av övergrepp mot barn och handläggning av mål mot unga lagöverträdare. Både i rollen som målsägande och som misstänkt för brott kan barn ha svårt att förstå vad som händer under utredning av brott och under rättegången. Även barn som inte kommer till domstolen för att höras personligen har ett behov av information om vad som händer.

162. Vid åklagarkamrarna utses särskilda åklagare att handlägga brott mot barn och brott av unga lagöverträdare. Det finns ett engagemang och en medvetenhet hos dessa åklagare om vikten av att barn ska förstå vad som händer och barns behov av och rätt att få komma till tals.

163. Av Brottsoffermyndighetens instruktion framgår att myndigheten aktivt ska verka för att myndigheter och andra aktörer får ökad kunskap om brottsofferfrågor, kännedom om möjligheterna till brottskadeersättning samt ta tillvara synpunkter och erfarenheter från dem som drabbats av brott. Myndigheten ska integrera ett jämställdhets-, barn- och ungdomsperspektiv genom att i sin verksamhet belysa och beakta förhållandena utifrån ålder och kön.

IV. Medborgerliga och politiska rättigheter

(artiklarna 7, 8, 13–17, 28.2, 37 a och 39)**Tillgång till information**

164. *Kommittén uppmuntrade till fortsatta åtgärder, inklusive lagstiftning där så är lämpligt, för att erbjuda föräldrautbildning, utbildning i skolor och höja medvetenheten hos barn i syfte att skydda barn från information och material som kan skada barnets välbefinnande, i enlighet med artikel 17 (e) i konventionen (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 31–32).*

165. Statens skolverk har regeringens uppdrag att främja användningen av informations- och kommunikationsteknik i förskolor, skolor och verksamheter samt hos skolhuvudmän. Inom ramen för detta uppdrag har Skolverket tagit fram en webbplats. Webbportalen fokuserar på källkritik och säkert internetanvändande och innehåller fakta, tips och idéer för skolans diskussioner om källkritik, upphovsrätt, informations-sökning och säker internetanvändning.

166. Den 1 januari 2011 bildades myndigheten Statens medieråd som har i uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Detta gör myndigheten främst genom mediekunnighet (media literacy). Myndigheten sprider även information och ger vägledning om barns och ungas mediesituation. För att höja mediekunnigheten har Statens medieråd bl.a. tagit fram lärarhandledning utifrån den nya läroplanen (Lgr 11), arbetat med barn- och ungdomspaneler samt samarbetar med BRIS (Barnens Rätt i Samhället). Statens medieråd fastställer också åldersgränser för film som är avsedd för att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

167. Statens medieråd har under 2011 utvecklat myndighetens hemsida, www.statensmedierad.se som vänder sig till lärare, pedagoger och intresserad allmänhet. Här finns information om mediekunskap, forskning, publikationer, läromaterial och möjligheter för unga att göra sina röster hörda.

168. Under 2011 publicerade Statens medieråd forskningsöversikten "Våldsamma datorspel och aggression – en översikt av forskningen 2000–2011". Enligt rapporten visar forskningen på ett statistiskt samband mellan våldsamma datorspel och aggression, men inga belägg för att våldsamma datorspel orsakar aggressivt beteende.

169. Kulturdepartementet genomförde en turnerande konferens tillsammans med Statens medieråd, "Digital Turist", under 2009/2010. Syftet var att vuxna bättre ska förstå barns och ungas kreativitet och

aktivitet på internet för att överbrygga den digitala klyftan mellan generationer som kännetecknar vår tid.

170. Enligt ett regeringsuppdrag kommer Statens medieråd under 2013 att redovisa hur antidemokratiska budskap förmedlas genom internet och hur unga kan stärkas och skyddas mot sådana budskap. Statens medieråd har, i samarbete med de nordiska systemmyndigheterna och Nordicom vid Göteborgs universitet, arrangerat ett nordiskt ungdomsforum i Stockholm under 2012. Forumet gav ungdomarna en plattform för att diskutera internets framtid utifrån öppenhet, mångfald, tillgänglighet, säkerhet, yttrandefrihet och demokrati. Slutsatserna i diskussionerna dokumenterades av ungdomsreportrar bl.a. genom en dokumentärfilm. Ungdomarna fick möjlighet att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem genom dokumentärfilmen och genom deras närvaro under EuroDIG 2012. Statens medieråd arbetar också för en säkrare användning av internet bland barn och unga. Myndigheten arrangerar exempelvis "Safer Internet Day" varje år, som drivs tillsammans med BRIS och med stöd från EU:s Safer Internet Programme.

171. Se vidare bilaga 1, p. 21–26.

Motverka våld och andra övergrepp

172. *Kommittén rekommenderade Sverige att vidta alla nödvändiga åtgärder för att genomföra rekommendationerna från FN-studien om våld mot barn och särskilt att prioritera förebyggande åtgärder, verka för icke-våldsvärderingar och öka medvetenheten. Barns deltagande ska säkerställas och tillgängliga och barnanpassade tjänster och metoder för rapportering av våld mot barn skapas (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 33 a och b).*

173. Barn har rätt att skyddas mot allt slags våld och övergrepp. Enligt regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter ska barnets fysiska och psykiska integritet respekteras i alla sammanhang. Att motverka våld och andra övergrepp mot barn är en prioriterad fråga för regeringen och har därför under de senaste åren vidtagit en rad åtgärder för att förbättra kunskapen om våld mot barn, tidig upptäckt och att utveckla bättre metoder för skydd och stöd till de som utsatts. Detta gäller även de barn som bevittnat våld.

174. År 1979 infördes förbudet mot aga (6 kap. 1 § FB). Den principiella utgångspunkten i lagstiftningen för att skydda barn mot övergrepp och vanvård är att ge familjen nödvändigt stöd. Socialtjänsten har genom bestämmelsernas i 5 kap. 1 § SoL ett tydligt ansvar för att skydda barn

som far illa eller riskerar att fara illa. Utgångspunkten är att alla insatser till skydd och stöd för barn och unga ska ske under frivilliga former. I syfte att ge utsatta barn och unga det stöd och den behandling de behöver har dock socialnämnden i vissa fall enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, möjlighet att ingripa med tvång. Enligt 5 kap. 11 § SoL har barnet rätt till skydd om han eller hon är brottsoffer, vilket även inkluderar barn som har bevittnat våld där närstående varit inblandade. Enligt 1 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn, ska det utses en särskild företrädare för barnet när det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, om en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta tillvara barnets rätt.

Förekomsten av barnmisshandel

175. Kunskap om omfattningen av och attityder till våld mot barn inom familjen ska ligga till grund för regeringens och berörda myndigheters arbete på området. På regeringens uppdrag har två studier om våld mot barn – en från Brottsförebyggande rådet (Brå) och en från Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomförts. Se bilaga 1, p. 27–29.

176. Brottsförebyggande rådet (Brå) har på uppdrag av regeringen genomfört en kartläggning av omfattning och utveckling av barnmisshandel under 2000–2009. Uppdraget redovisade i oktober 2011 och är en uppföljning av en tidigare genomförd kartläggning avseende åren 1990–1997. Brås studier visar att den polisanmälda misshandeln av barn 0–6 år har ökat sedan senare delen av 1980-talet. Ökningen har varit särskilt kraftig sedan 2005, mer än en fördubbling på fem år. Få anmälningar leder till lagföring. Brå bedömer att den stora ökningen av den polisanmälda barnmisshandeln under 2000-talet beror på förändringar i anmälningsbeteendet hos i första hand föräldrar, personal på förskola och skola samt hos socialtjänsten. Orsaken till den ökade anmälningsbenägenheten beror enligt Brå till stor del på de stora satsningar som regeringen genomfört för att öka kunskapen om och förbättra rutinerna kring anmälningsplikten när det gäller barn som far illa. En del av ökningen kan också, enligt Brå, bero på att alltmer kvalificerade undersökningar i samråd mellan olika myndigheter numera sker vid Barnhuset eftersom samverkan härigenom förbättrats. Det allra grövsta, dödliga våldet mot barn har minskat under en längre period och uppvisar en fortsatt minskning även mellan 1990-talet och 2000-talet. Uppdraget redovisades den 31 oktober 2011.

177. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har genom medel från regeringen genomfört en studie om barns och föräldrars erfarenheter och attityder till fysisk bestraffning och annan kränkande behandling. 2011 års nationella studier av kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn är en uppföljning av de studier som gjordes år 1980, 2000 och 2006. Studien visar att det inte skett några anmärkningsvärda förändringar under de sista tio åren. Ungefär tre procent av föräldrarna anger i studien att de slagit barnet någon gång under det sista året, men ingen förälder angav att de gjort det mer än tio gånger. En del i studien är en skolbarnsstudie som bygger på elevernas erfarenheter från hela deras liv så långt tillbaka de kan minnas. Fjorton procent av niondeklassarna anger att de blivit slagna någon gång och nästan tre procent att detta hänt många gånger. Denna andel är nästan exakt lika som vid de tidigare undersökningarna under 2000-talet. Den i särklass allvarligaste riskfaktorn för barnmiss-handel är om det förekommer våld mellan de vuxna i hemmet. Om föräldern är alkohol- eller drogpåverkad i samband med konflikten är risken för våld mot barnet också betydande. Precis som vid de tidigare undersökningarna år 2000 och år 2006 anger barn med kroniska sjukdomar och funktionshinder att de blivit slagna dubbelt så ofta som barn utan sjukdomar och funktionshinder. De lever också oftare i familjer där det förekommit våld mellan föräldrarna. En sammanfattning av ovan nämnda studie har också tagits fram på andra språk, engelska, franska, spanska, portugisiska och ryska. Uppdraget redovisades i januari 2012.

178. Regeringen har uppdragit åt Ungdomsstyrelsen att göra en studie av pojkars och unga mäns attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. Studien ska också beskriva pojkars och unga mäns utsatthet för våld och användning av våld. Vidare ska skillnader mellan könen vad gäller våldsanvändning och utsatthet för våld analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv. Ungdomsstyrelsen ska även göra en analys av svenska och internationella metoder och attitydförändrande arbete som riktas till pojkar och unga män. Syftet med analysen ska vara att identifiera framgångsfaktorer, problemområden, kunskapsluckor och utvecklingsbehov avseende attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. Studien ska redovisas senast den 1 februari 2013. Med utgångspunkt i studiens resultat ska Ungdomsstyrelsen genomföra utbildningsinsatser för berörd personal som arbetar med ungdomar. Hela uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2014.

Barns och ungas åsikter och erfarenheter

179. För regeringen är det viktigt att inhämta synpunkter och erfarenheter från de barn och ungdomar som drabbats av våld och andra övergrepp för att komplettera de studier och kartläggningar som gjorts (se p. 175–177). Regeringen gav därför Barnombudsmannen i uppdrag

att inhämta åsikter och erfarenheter från barn och unga som dels har utsatts för våld och andra övergrepp, dels lever med skyddade personuppgifter. Syftet med uppdragen var att på ett metodiskt sätt undersöka och sammanställa hur dessa barn och upplever sin situation och det stöd de får. Båda uppdragen redovisades i Barnombudsmannens årliga rapport till regeringen den 23 mars 2012 (se p. 139).

180. Barnen och ungdomarna har framfört sina erfarenheter till bl.a. ansvariga ministrar och myndigheter. Ett genomgående tema i deras berättelser är att våldet kunde pågå väldigt länge utan att upptäckas. De har försökt signalera, men vuxna har inte hört eller förstått. I berättelserna har vi också fått höra hur samhället har agerat när våldet väl blivit uppdagat, hur de bemötts av skola, hälso- och sjukvård, polis och rättsväsende i övrigt.

Föräldrastöd

181. Föräldrastöd i olika former är av stor vikt för att motverka alla former av våld mot barn (se vidare p. 207–211).

182. Regeringen har tilldelat Barnombudsmannen 2 miljoner kronor för att ta fram och sprida ett informationsmaterial till föräldrar/blivande föräldrar om barnets rättigheter. Materialet som presenterades i augusti 2011 fokuserar särskilt på relationen mellan barn och förälder samt tar upp barnets rätt till skydd mot våld. Spridning av materialet pågår bl.a. genom att utbilda personal inom mödra- och barnavården i syfte att de ska kunna använda materialet i sina föräldrautbildningar. Detta uppdrag ska slutredovisas i december 2012.

Tidig upptäckt av barnmisshandel

183. Enligt socialtjänstlagen (14:1 SoL) har alla som arbetar med barn en skyldighet att anmäla till socialnämnden om det finns misstanke om att ett barn riskerar att fara illa eller far illa eller om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta rör t.ex. personal inom skola, förskola, hälso- och sjukvård, polisen och kriminalvården.

184. Barnombudsmannen uppmärksammade i en rapport 2010 tandvårdens unika möjlighet att upptäcka barn som utsatts för våld och övergrepp eftersom alla barn regelbundet kallas till tandvårdsbesök och mer än hälften av alla misshandelsskador på barn visar sig i mun-, huvud- och halsregionen. I en undersökning som ombudsmannen gjorde konstateras att en tredjedel av klinikerna ansåg att de behövde ytterligare stöd för att kunna agera till barns skydd. Andra kartläggningar, bland annat av

svenska barnläkarföreningen har visat att personal inom både tandvården och hälso- och sjukvården ibland saknar den kompetens och de rutiner som krävs för att efterleva anmälningsplikten, se bilaga 2, s. 8.

185. Regeringen har vidtagit åtgärder för att förbättra rapporteringen av våld mot barn. De gemensamma nationella riktlinjerna för myndighets-samverkan kring brottsutsatta barn är en sådan åtgärd. Brottsoffer-myndighetens utbildningsinsatser för att barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer ska synliggöras i förundersökningar är ytterligare en.

186. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa. Uppdraget handlar om att kartlägga, sammanställa och sprida kunskap som kan stödja, underlätta och förbättra hälso- och sjukvårdens arbete när det gäller att uppmärksamma, bemöta och ta hand om barn och unga som de misstänker far illa eller riskerar att fara illa. Även tandvårdens roll i arbetet med att uppmärksamma barn som far illa ska beaktas i uppdraget.

187. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram en nationell vägledning för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten för att stärka möjligheterna att upptäcka våldsutsatthet. Syftet är att stödja personalen i att utreda och värdera våldsutsatthet hos dem som de möter i verksamheten. I uppdraget ingår även att ge förslag till landstingen och kommunerna hur implementeringen av den nationella vägledningen ska ske samt stödja implementeringsarbetet. Uppdraget ska slutredovisas den 15 april 2014.

188. Barnskyddsutredningen påpekade vikten av att tidigt uppmärksamma barn som utsätts för övergrepp. Utredningen ansåg att det är en rättssäkerhetsfråga för den enskilde att det finns en viss förutsägbarhet när det gäller på vilka grunder beslut om utredning fattas. Bl.a. föreslogs att bestämmelsen om när anmälningskyldiga ska eller allmänheten bör göra en anmälan till socialnämnden skulle förtydligas. Regeringen har i remissen till Lagrådet föreslagit att en anmälan ska respektive bör göras om ett barn far illa eller misstänks fara illa. Regeringen anger även i lagrådsremissen att den avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en vägledning kring hanteringen och bedömningen av anmälningar.

189. Inom ramen för Stiftelsen Allmänna Barnhusets uppdrag under 2010–2012 (se p. 177) har det ingått att ta fram och sprida ett informationsmaterial, Våga se, våga agera, bland berörda yrkesgrupper för att öka kunskapen om försummelse och barnmisshandel och öka möjlig-

heterna till tidig upptäckt. Kunskap om försummelse och barnmiss-handel finns tillgänglig på Stiftelsen Allmänna Barnhusets webbplats. Regionala konferenser riktade till berörda yrkesgrupper har genomförts för att öka kunskapen om försummelse och barnmiss-handel. Erfarenheter från Karolinska sjukhusets projekt Mental vaccination (se p. 188) har också spridits i samband med konferenserna med syftet att metoden ska spridas till övriga landsting.

190. Projektet Mental vaccination har bl.a. inneburit utbildning av sjukhuspersonal inom Stockholms läns landsting och av blivande föräldrar om de mycket allvarliga riskerna för barnets hälsa som skakning av ett spädbarn innebär. Inom projektet har också sjukhuspersonal utbildats i hur man på bästa sätt informerar de blivande föräldrarna om dessa risker samt hur man kan identifiera barn som har blivit utsatta.

191. Brottsoffermyndigheten har fått i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för att barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer i högre grad ska synliggöras i förundersökningar om sådana brott och därmed förbättra dessa barns möjligheter att få brottsskadeersättning samt annat stöd och skydd.

192. Socialstyrelsen har under 2012 fått i uppdrag att genomföra en kartläggning av verksamheter som har kunskap om våld mot barn, inklusive sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn samt barn som bevittnar våld. Socialstyrelsen ska också kartlägga vilka verksamheter som har behov av ökad kunskap om dessa frågor. Utifrån kartläggningen ska Socialstyrelsen analysera bl.a. om det finns ett behov av en aktör med ett samlat nationellt ansvar för kunskapsspridning vad gäller frågor som rör våld mot barn.

193. Regeringen har tillsatt en nationell samordnare för att motverka våld i nära relationer. I samordnarens uppdrag ingår bland annat att samla och stödja berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet mot våld i nära relationer. Samordnaren ska till exempel överväga hur skyddet för och stödet till brottsoffren kan utvecklas. De barn som växer upp i familjer där det förekommer våld är en viktig målgrupp i samordnarens arbete. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 juni 2014.

Stöd till barn och unga som utsatts för våld

194. Av socialtjänstlagen (2001:453) framgår bl. a. att socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga förhållanden och att i nära samarbete med hemmen säkerställa att barn och ungdomar som riskerar att fara illa får det skydd och stöd som de behöver. I första hand ska insatser inom socialtjänsten ske i samförstånd med den unge

och hans eller hennes vårdnadshavare. Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. I de fall barn utsätts för övergrepp eller vanvård får socialnämnden fatta beslut om att vårda barnet utanför hemmet utan samtycke från vårdnadshavare. Endast när behövlig vård inte kan anordnas på frivillig väg ska tvångsåtgärder tillämpas.

195. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att fortsätta stimulera utvecklingen av socialtjänstens arbete för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld och bl.a. verka för att socialtjänsten arbetar mer långsiktigt och strategiskt på området. Socialstyrelsen får 8 miljoner kronor för uppdraget som löper mellan 2011–2013. I uppdraget ingår att vidta åtgärder på hälso- och sjukvårdens område när det är relevant. Inom ramen för detta arbete har regeringen dessutom beslutat om särskilda utvecklingsmedel om 109 miljoner kronor per år för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. Under 2012 ska 70 miljoner kronor fördelas till kommunerna för prestationsbaserade insatser på området och 20 miljoner kronor ska avsättas för att stödja föreningar som bedriver verksamhet på lokal nivå på området. För att fördelningen av medel ska bli ändamålsenlig och bidra till ett långsiktigt metodutvecklingsarbete ska ett nationellt och regionalt kunskapsstöd byggas upp av Socialstyrelsen och länsstyrelserna.

196. Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen genomfört utvärderingar av verksamheter för våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld samt för våldsutövare i syfte att utveckla kunskapsbaserade metoder på området. Den utvärdering som avser barn som bevittnat våld visar bl.a. att insatser direkt riktade till barn – dvs. verksamheter inriktade på arbete med våld och BUP – har positiva effekter, t.ex. när det gäller barnets psykiska hälsa och förmåga att hantera sina känslor jämfört med andra insatser. Uppdraget redovisades i juni 2011.

197. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en samlad analys av insatsen skyddat boende för hotade personer samt att ta fram ett vägledande material för berörda målgrupper. Regeringen har vidare givit Länsstyrelsen i Östergötlands Län i uppdrag att sprida en vägledning för stöd till och rehabilitering av unga som har placerats i familjehem eller hem för vård eller boende (HVB) på grund av att de riskerar att bli, eller har blivit, gifta mot sin vilja eller utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

198. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att, i samråd med Folkhälsoinstitutet och Sveriges Kommuner och Landsting, leda och samordna en långsiktig nationell satsning för att utveckla och förstärka

stödet till barn som växer upp i familjer med missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller där våld förekommer. Satsningen sträcker sig över hela mandatperioden. Regeringen avser att tillsätta 47 miljoner kronor per år för arbetet. I arbetet ingår dels att utveckla kunskap och metodutveckling på området, dels att fördela projektmedel.

Fridskränkning

199. Den som begår vissa upprepade våldsbrott, fridsbrott eller sexualbrott mot en närstående eller tidigare närstående person – t.ex. ett barn – kan, om de brottsliga gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla, dömas för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år (BrB 4 kap. 4 a §). Fridskränkningens brotten har nyligen varit föremål för en utvärdering. Utredningen har funnit att genom tillämpningen av fridskränkningens brotten beaktas den utsatta personens hela situation, när han eller hon utsatts för en serie straffbelagda men ofta var för sig relativt lindriga gärningar, och straffvärdet för upprepade brott i nära relationer har generellt höjts (SOU 2011:85 Fridskränkningens brotten och egenmäktighet med barn).

Grövre våld i skolan

200. I mars 2008 gav regeringen Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga förekomsten av grövre våld i skolan. Kartläggningen visade att det allra grävsta våldet är mycket ovanligt i svenska skolor. Kartläggningen visade också att det finns en tydlig koppling mellan kränkande behandling, skolklimat och utsatthet för skolvåld. Med utgångspunkt i kartläggningen har Statens skolverk utvecklat ett stödmaterial till skolorna om hur man kan arbeta brottsförebyggande med fokus på det grövre våldet.

Skolans värdegrund

201. Enligt skollagen har skolan och huvudmannen ett långtgående ansvar att utreda uppgifter om kränkande behandling, vidta åtgärder för att säkerställa att kränkningar upphör och följa upp och utvärdera de insatser som gjorts. Vidare är skolan skyldig att bedriva ett förebyggande arbete och se till att en likabehandlingsplan upprättas varje år i samarbete med eleverna.

202. Barn- och elevombudet (BEO) utreder, som tidigare nämnts, uppgifter om kränkande behandling och kan också företräda enskilda barn och elever i domstol. Vidare ska BEO informera om lagstiftningen

och ge råd och upplysning om arbetet med att motverka kränkande behandling. Se p. 113 samt bilaga 1, p. 30–33.

203. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att erbjuda fortbildning till skolans personal för att stärka arbetet med skolans värdegrund och diskriminering och kränkande behandling. Utbildningen ska utgå från svensk och internationell forskning inom området och särskilt beakta bl.a. vikten av ett könsperspektiv i valet av insatser mot mobbning och situationen för unga hbt-personer. Inom ramen för detta uppdrag ska Skolverket vidare sammanställa och sprida information om beprövade metoder om det förebyggande och åtgärdande arbetet. Regeringen har avsatt 40 miljoner kronor för uppdraget under åren 2011–2014.

Preskriptionsfristen för könsstypning av barn

204. Den 1 juli 2010 infördes en ändring i reglerna om preskription som innebär att preskriptionstiden för könsstypning och försök till könsstypning som begås mot barn börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Därmed har möjligheterna till lagföring ökat och barnets rätt stärkts. Skälen för ändringen var bl.a. att könsstypning är ett brott som ofta upptäcks eller anmäls först när barnet uppnått en viss ålder och mognad och kunnat förstå att det blivit utsatt för ett brott. Se även p. 320–323, i övrigt hänvisas till Sveriges fjärde rapport p. 184–186.

Stöd till FN:s särskilda representant mot våld mot barn

205. *Kommittén rekommenderade Sverige att samarbeta med och stödja Förenta nationernas generalsekreterares särskilda representant för att bekämpa våld mot barn och tillhandahålla information om konventionsstatens genomförande av rekommendationerna från studien i nästa periodiska rapport (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 33 c och d).*

206. Sverige har länge varit pådrivande i FN för att uppmärksamma barns utsatthet och öka efterlevnaden av deras rättigheter. Sverige finansierade därför studien om våld mot barn, under ledning av Paulo Sérgio Pinheiro. En av rekommendationerna var att FN:s generalsekreterare skulle utse en särskild representant för förebyggande av våld mot barn. Representanten, Marta Santos País, utsågs 2009 för en period om tre år. Under 2012 fattas beslut om en eventuell förlängning av mandatet. Sverige har bidragit med finansiellt stöd till funktionen sedan 2009 och stödjer en förlängning av representantens mandat. Sverige har också lämnat en rapport om Sveriges arbete med att motverka våld mot barn till FN:s generalsekreterares särskilda representant för förebyggande av våld mot barn.

V. Familjemiljö och alternativ vård (artiklarna 5, 9–11, 18.1–2, 19–21, 25, 27.4 och 39)

Föräldrastöd

207. Enligt regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter ska föräldrar få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap. I mars 2009 fattade regeringen beslut om Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd. Det övergripande målet i strategin är att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets uppväxt 0–17 år. Föräldrastödet i strategin syftar till att via föräldrar främja barns hälsa och positiva utveckling och maximera barnets skydd mot ohälsa och sociala problem och är en del av regeringens samlade långsiktiga satsning på att främja hälsa och att förebygga ohälsa bland barn och ungdomar. Att främja anknytningen och samspelet mellan barn och förälder är en viktig utgångspunkt i arbetet. Strategin betonar att det är angeläget att värdegrunden i föräldrastödsprogrammen baseras på barnkonventionen och att de utgår från ett jämställdhetsperspektiv. För att uppnå det övergripande målet i strategin har regeringen uppdragit åt Statens folkhälsoinstitut (FHI) att fördela totalt 130 miljoner kronor i stimulansmedel till kommuner och forskningslärosäten i syfte att stimulera det lokala och regionala föräldrastödsarbetet och vinna nytt kunnande på området. 19 kommuner har erhållit stimulansmedel och 50 andra kommuner berörs av stimulansmedlen genom att samverka med en projektkommun. Regeringen har i april 2012 tilldelat FHI ytterligare 2 miljoner kronor för att sprida den kunskap som framkommit under tiden i föräldrastödsprojekten i landet. FHI ska bl.a. anordna regionala konferenser.

208. Inom ramen för regeringsuppdraget Trygg och säker vård för barn som placerats utanför sitt hem, ingår att vårdnadshavare och de som vårdar barnet även ska få råd, stöd och annan hjälp som de behöver (se p. 216).

209. Kriminalvården anordnar kurser i föräldraskap för de intagna som har barn. Syftet med kurserna är att hjälpa de intagna att ha kvar eller skapa en bra relation till sina barn. På en anstalt i landet anordnar Kriminalvården en föräldra- och samlevnadsutbildning dit intagna kan få komma och vara tillsammans med sina familjer i två veckor. Föräldrautbildningen på denna anstalt är i första hand till för att dömda med långa fängelsestraff ska få möjlighet till en bra kontakt med sin familj (se p. 326).

210. Regeringen har tilldelat Barnombudsmannen särskilda medel för att ta fram och sprida ett informationsmaterial till föräldrar/blivande föräldrar om barnets rättigheter (se p. 182).

211. Se vidare bilaga 1, p. 34.

Familjemiljö

212. *Kommittén rekommenderade Sverige att vidta åtgärder som angriper orsakerna till det stora antalet barn som flyttas från sina familjer och också de barn som rymmer hemifrån eller tvingas lämna sitt hem. Vidare att säkerställa att barnen har tillgång till det stöd de behöver och genomföra program som förebygger placering av barn på institutioner, bland annat genom att erbjuda stöd och handledning till de mest utsatta familjerna (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 34–35).*

213. Regeringen anser att det är viktigt att ge föräldrar stöd i sitt föräldraskap (se p. 207–211) bl.a. som en del i arbetet med att förebygga att barnet behöver placeras utanför hemmet. Den gällande lagstiftningen har sin utgångspunkt i frivillighet och öppenvårdsinsatser. Barnets bästa ska väga tungt och familjen är viktig. Först när dessa frivilliga möjligheter är uttömda kan det bli fråga om placeringar utanför hemmet med utgångspunkt i barnets bästa. När det gäller tvångslagstiftning kan denna först komma ifråga efter att det konstaterats att nödvändig vård inte kan ske i samverkan med den unge och/eller dennes vårdnadshavare. Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden medverka till att den som placeras utanför hemmet får en god omvårdnad och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden avseende exempelvis utbildning. Vårdnadshavare och de som vårdar barnet ska även få råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Se vidare bilaga 1, p. 37–43.

214. På nationell nivå tas det årligen fram statistik avseende antalet placeringar av barn utanför hemmet. Antalet placeringar har ökat trots att kommunerna arbetar för att undvika heldygnsplaceringar. Se vidare bilaga1, p. 40–43.

Evidensbaserad socialtjänst

215. Regeringen har också initierat ett utvecklingsarbete för en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten. Målet med utvecklingsarbetet är att brukarna ska få ta del av insatser som bygger på bästa tillgängliga kunskap. När det gäller den sociala barn och ungdomsvården är ett prioriterat område att stödja huvudmän och alternativa utförare i systematisk och kontinuerlig uppföljning av barn och unga som är placerade i familjehem och på HVB-institutioner.

216. Under de senare åren har ett omfattande utvecklingsarbete skett inom ramen för handläggning och dokumentationssystemet *Barnets behov i centrum* (BBIC). BBIC syftar till att ge socialtjänsten en struktur för att utreda barns behov samt planera och följa upp beslutade insatser med ett tydligt fokus på det individuella barnet och dess behov. Systemet förväntas även bidra till nationell enhetlighet i myndighetsutövning och en tillämpad helhetssyn samt vara ett steg mot kunskapsbaserad praktik. Socialstyrelsen driver arbetet tillsammans med kommuner och landsting på nationell, regional och lokal nivå och konstaterar att BBIC håller på att införas i stort sett alla kommuner. Regeringen har bidragit med medel i satsningen.

217. Inom ramen för arbetet med att utveckla en evidensbaserad socialtjänst har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett program för säkerhet och trygghet för placerade barn och unga som kommunerna kan använda i sitt arbete med barn som placerats utanför det egna hemmet. Här ingår bl.a. att vårdnadshavare och de som vårdar barnet även ska få råd, stöd och annan hjälp som de behöver. I uppdraget ingår också att ta fram vägledning inom området för att bidra till en evidensbaserad praktik och en rättssäker handläggning. Ett material till kommunerna för grundutbildning av familjehem ska tas fram. Behovet av lokal och systematisk uppföljning ska särskilt uppmärksammas. Arbetet ska ske i samråd med Sveriges Kommuner och Landsting samt i dialog med verksamma i barn- och ungdomsvården och Barnombudsmannen. Uppdraget ska redovisas till Socialdepartementet senast den 30 juni 2012.

218. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en vägledning om hur barnets bästa och barnets berättelse ska dokumenteras. Bakgrunden till detta var att trots att det skett en utveckling inom socialtjänsten när det gäller att samtala med barn och unga, ansåg regeringen att detta var ett område som behövdes stärkas ytterligare. Detta framkom bl. a. i Barnskyddsutredningen. Utöver detta saknades det i stort sett vägledning gällande hur omfattande dokumentationen skulle vara och hur språkbruket skulle se ut för att den även skulle vara förståelig och läsbar för barnet.

219. Inom ramen för det pågående arbetet mot en evidensbaserad praktik har regeringen i överenskommelsen med Sveriges Kommuner och Landsting initierat ett arbete med regionala utvecklingsledare (personer med särskild kompetens att driva förbättringsarbete) inom den sociala barn- och ungdomsvården. Ovan nämnda kunskapsstöd kommer att vara ett viktigt verktyg för utvecklingsledarna i deras arbete.

Statistik

220. Socialstyrelsen har sedan 2009 haft i uppdrag att utveckla öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården som en viktig del i arbetet för ökad effektivitet och kvalitet. Det handlar bl.a. om jämförelser av tillgänglighet, kunskapsbaserad verksamhet samt trygghet och säkerhet. Socialstyrelsen publicerar årligen öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården.

Stärkt skydd för utsatta barn

221. Regeringen har i budgetpropositionen för 2012 bedömt att det finns behov av ytterligare åtgärder för att bl.a. stärka skyddet för utsatta barn. Regeringen föreslår att sammanlagt 140 miljoner kronor avsätts för 2012 för att bl.a. stärka skyddet inom den sociala barn- och ungdomsvården och där efter 200 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2013, varav 18 miljoner kronor för särskilda tillfälliga åtgärder årligen under perioden 2013–2015. Barnombudsmannen har på regeringens uppdrag intervjuat barn och unga om hur myndigheter fungerar i sin kontakt med barn. Deras berättelser har varit vägledande i arbetet med att förbättra socialtjänstens arbete för utsatta barn. Regeringen har i juni 2012 överlämnat en remiss till Lagrådet med förslag som ytterligare ska stärka skyddet för barn. Regeringen har i lagrådsremissen även angett att den avser att besluta om satsningar på bl.a. ökad kompetens, en synligare och tillgängligare socialtjänst för barnen samt ett nationellt program för ökad säkerhet.

Insatser för att motverka hemlöshet

222. Då det saknas nationell statistik när det gäller barn som rymmer hemifrån är det svårt att uppskatta omfattningen av detta. Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen gjort ett försök att kartlägga hemlösheten bland barn och unga som befinner sig i gråzonen mellan familj och samhällets vård och omsorg. Sammanlagt har ca 400 barn och ungdomar inrapporterades under en vecka i maj 2011. Under 2011 berördes 663 barn av vräkning, statistiken visar enligt Barnombudsmannen på stora variationer mellan kommunerna och anser att det krävs lagändringar som ställer krav på kommunerna att arbeta förebyggande för att förhindra vräkningar av barnfamiljer. Se vidare bilaga 1, p. 44–45.

223. Enligt gällande lagstiftning ansvarar socialnämnden för att verka för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga förhållanden, vilket omfattar förebyggande arbete. I de fall barn och ungdomar riskerar att fara illa har socialnämnden ansvar för att de får det skydd och stöd som de behöver. I första hand ska stödinsatser ske i barnets hemmiljö och i samverkan med barnet och vårdnadshavaren. Socialtjänsten har inga särskilt riktade insatser för att nå de barn som har rymt hemifrån,

däremot bedrivs uppsökande fältverksamhet, särskilt i storstäderna, där socialsekreterare försöker stötta och hjälpa barn som vistas i utomhusmiljöer särskilt under kvälls- och nattetid.

224. Varje mandatperiod ska kommunen enligt lagen planera bostadsförsörjningen i syfte att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och för att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs.

225. Länsstyrelserna har i uppdrag att årligen göra en analys av situationen på bostadsmarknaden i respektive län. Bland annat ska länsstyrelserna lämna kommunerna i länet råd, information och underlag för deras planering av bostadsförsörjningen. Länsstyrelserna har i samband med detta uppdrag också fått i uppgift att särskilt analysera hur kommunerna beaktar arbetet med att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden samt att ge kommunerna råd och stöd i planeringen i arbetet med att motverka hemlöshet i synnerhet bland barnfamiljer som drabbas av vräkning.

226. En nationell samordnare har tillsatts från och med 2012 med syfte att stimulera kommuner att införa uthålliga strukturer och fungerande rutiner i arbetet mot hemlöshet och arbetet med att förebygga vräkningar bland barnfamiljer.

227. Även Barnombudsmannen har uppmärksammat frågan om vräkning och hemlöshet (se bilaga 2 s. 6). Bland annat har Barnombudsmannen tillsammans med Kronofogdemyndigheten träffat nio kommuner i en dialog kring arbetet med att förebygga att barnfamiljer blir vräkta. Dialogen resulterade i en promemoria med förslag på åtgärder både på kommunnivå och på nationell nivå.

Egenmäktighet med barn

228. Straffansvaret för *egenmäktighet med barn* ser idag olika ut beroende på om föräldrarna har gemensam vårdnad om sitt barn eller om någon av dem har ensam vårdnad om barnet. En utredning har föreslagit att straffansvaret för egenmäktighet med barn vid gemensam vårdnad utvidgas till att omfatta även att en vårdnadshavare olovligen *håller kvar* ett barn, inte som idag bara att barnet olovligen *förs bort* (SOU 2011:85 Fridskränkningensbrotten och egenmäktighet med barn). Förslaget remissbehandlas för närvarande och kommer därefter att beredas inom Justitiedepartementet.

Barn som berövats sin familjemiljö

229. *Kommittén rekommenderade Sverige att säkerställa tillsyn och övervakning över situationen för de barn som placerats i familjehem eller på institutioner och att vidta åtgärder för att tillhandahålla kanaler för klagomål från barn som saknar föräldraomsorg, samt att erbjuda uppföljning och stöd till återintegrering för barn efter det att vården har upphört (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 36–37).*

230. Barnombudsmannen lät ungdomar som bor på särskilda ungdomshem berätta om sina erfarenheter som experter på sitt eget liv och sin situation under 2009. Följande år gav regeringen Barnombudsmannen i uppdrag att genomföra ett arbete för att inhämta barn och ungdomars synpunkter på och erfarenheter av vistelse i familjehem och hem för vård eller boende (HVB), (se p. 138). Resultaten presenterades i Barnombudsmannens årsrapporter, I'm Sorry och Bakom Fasaden, till regeringen 2010 och 2011. I februari 2011 träffade barn- och äldreministern ett antal barn och ungdomar som är omhändertagna av samhället som fick tillfälle att berätta om sina egna erfarenheter och ge uttryck för vad de tycker är viktigt att ändra på i den sociala barnvården. Ungdomar berättade bl. a. att personal på HVB och i socialtjänsten inte tror på dem och att det finns behov av vuxna som man kan lita på, som kan trösta och vägleda. Barnombudsmannen har också genomfört en enkätundersökning i samtliga socialnämnder (Socialnämndens ansvar för samhällsvård). Resultatet visar att få socialnämnder, ungefär en tredjedel, har särskilda direktiv angående placerade barns hälso- och sjukvård samt skolgång. Få socialnämnder, drygt var femte, har antagit direktiv kring hur socialtjänsten ska agera när det framkommer missförhållanden i ett familjehem eller HVB.

Rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda

231. När samhället tar över ansvaret för barns uppväxt och vård och placerar barnet i en miljö där socialtjänsten inte har daglig insyn är det nödvändigt med ett fungerande uppföljningssystem för att undvika att barn och ungdomar vanvårdas. I den tidigare nämnda lagrådsremissen om ett stärkt stöd och skydd för barn och ungdom föreslås bl.a. att socialnämnden ska se till att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom verksamhet som rör barn och ungdomar. I lagrådsremissen framgår även ett flertal kommande satsningar som syftar till att ytterligare säkra vården för de barn och unga som riskerar att fara illa (se p. 153 och 188).

Förstärkt tillsyn

232. Den 1 januari 2010 trädde nya bestämmelser ikraft som innebar en helt ny organisation av tillsynen över socialtjänsten där den sociala tillsynen överfördes från länsstyrelserna till Socialstyrelsen och samordnades med hälso- och sjukvårdstillsynen. Även tillsynen över de särskilda ungdomshemmen som Statens institutionsstyrelse (SiS) driver överfördes från SiS till Socialstyrelsen. Syftet med dessa förändringar var att ge förutsättningar för en effektiv och tydlig tillsyn. Socialstyrelsen har tillförts 30 miljoner kronor årligen i syfte att höja ambitionsnivån och effektiviteten i tillsynen. Socialstyrelsen är oberoende från den kommunala socialtjänsten som ansvarar för den sociala barn- och ungdomsvården och är också oberoende från SiS som bedriver vård på uppdrag av kommunerna.

233. I förordningen (2009:1243) med instruktion för Socialstyrelsen infördes en bestämmelse om att Socialstyrelsen ska integrera ett barnperspektiv i tillsynen och utveckla metoder för hur tillsyn som rör barn och ungdomar ska genomföras. En bestämmelse infördes också i socialtjänstlagen (2001:453) om att Socialstyrelsen vid tillsyn får höra barnet om det kan antas att barnet inte tar skada av samtalet. Barnet får höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Vidare infördes i socialtjänstförordningen (2001:937) en bestämmelse om att hem för vård eller boende (HVB) för barn och unga kontinuerligt bör besökas för tillsyn minst två gånger per år eller oftare om det behövs. Minst ett av besöken bör ske oanmält. Vid dessa tillsynsbesök ska samtal föras med barnen och ungdomarna. Samtalen ska vara frivilliga och ske med respekt för den enskildes integritet.

Information till barn och unga

234. I enlighet med de bestämmelser som infördes 2010 har Socialstyrelsen tagit fram informationsmaterial till barn och unga som är placerade i familjehem, på institution eller på ett särskilt ungdomshem om barns och ungas rättigheter och vad de kan vända sig om de blir illa behandlade. Socialstyrelsen har också ett särskilt telefonnummer för placerade barn och unga dit de kan vända sig om de blivit illa behandlade eller har frågor.

235. Barnombudsmannen har i samarbete med organisationen Barnets rätt i samhället (Bris) tagit fram en informationsfolder som vänder sig till barn och ungdomar som bor på HVB-hem och i familjehem. Foldern innehåller information om rättigheterna som gäller för alla barn enligt FN:s konvention om barnets rättigheter samt annan nödvändig information för ungdomar som blir placerade i den sociala barnvården.

Tillsynsombud för barn

236. På uppdrag av regeringen genomför Socialstyrelsen en treårig försöksverksamhet med tillsynsombud (2010–2012) för barn placerade i familjehem. Socialstyrelsen ska träffa barnen minst fyra gånger per år, eller flera gånger om barnet så önskar. Ombudet ska se till att förutsättningarna för placeringen följs upp av kommunen, se till att barnen tas om hand på ett tillfredsställande sätt och vara en särskild person för barnet att tala med. Barnets erfarenheter kommer att dokumenteras och vidareförmedlas till socialtjänsten. Verksamheten utvärderas fortlöpande.

Stöd efter att vård upphört

237. Kommunernas socialtjänst har ett ansvar för att bedöma och besluta om vilket stöd ett barn behöver och barnets familj kan ha i samband med att en placering upphör. Genom en lagändring i socialtjänstlagen (2001:453), som trädde ikraft den 1 april 2008, förtydligades socialtjänstens ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som barn och unga kan ha sedan vård och fostran av dem utanför det egna hemmet upphört. Regeringen har också givit Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett program för trygg och säker vård i familjehem och hem för vård eller boende (se p. 216–217). I detta uppdrag ingår att ta fram vägledning där behovet av lokal och systematisk uppföljning särskilt ska uppmärksammas under den pågående placeringen.

Internationella adoptioner

238. Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA) har till uppgift att skapa en hög kvalitet i den internationella adoptionsverksamheten i Sverige. Mellan 2007 och 2011 kom i genomsnitt 647 utländska barn till Sverige för adoption som förmedlats genom auktoriserad organisation. Antalet barn som kommer till Sverige genom adoption har under senare år minskat. Barnen som kommer är generellt sett något äldre än tidigare och har även i större utsträckning än tidigare särskilda behov så som olika typer av funktionsnedsättningar. Se vidare bilaga 1, p. 46–47.

239. MIA har från och med 2010 fått ett ökat anslag till sin verksamhet. Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2010 att MIA:s tillsynsverksamhet behövde utökas med hänsyn till att förutsättningarna inom adoptionsverksamheten förändrats. Det handlar bl.a. om att utvecklingen i utlandet blir allt mer komplicerad vilket påverkar behovet av tillsynsresor. Regeringen ansåg vidare att MIA borde ha möjlighet att utveckla stödet till adopterade som söker information om sin bakgrund och om förhållandena i ursprungsländerna, samt för förbättrad infor-

mation och utbildningsinsatser till socialsekreterare och andra yrkesverksamma som arbetar med adoptionsfrågor. Ett utvecklingsarbete har inletts och pågår.

240. År 2008 gav MIA, med särskilda medel från regeringen, i uppdrag till Linköpings universitet att ta fram en skrift om adoptionernas historia. Arbetet redovisades 2010. MIA presenterade 2011 filmen, *Se mig som jag är*, som ska användas i föräldrautbildningssammanhang. Syftet med filmen är att ge blivande adoptivföräldrar och andra en inblick i hur tillvaron kan ha gestaltat sig för barnet före adoptionen och därmed bidra till att öka förståelsen för barnet och hennes eller hans behov. I övrigt hänvisas till Sverige fjärde rapport p. 137–140.

Övergrepp och vanvård

241. *Kommittén rekommenderade fortsatta insatser för att erbjuda hjälp till barn som är utsatta för övergrepp, genom bland annat tidig upptäckt, behandling och föräldrautbildning riktad till familjer där risk för övergrepp på barnen föreligger. Vidare rekommenderades Sverige att stödja hjälplinjen för barn samt öka medvetenheten hos allmänheten om de negativa konsekvenserna av vanvård och misshandel, samt förebyggande åtgärder och utbildning i metoder för positiv uppfostran utan våld (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 38–39).*

242. Se p. 173–206 om att motverka våld mot barn och p. 207–211 om föräldrastöd. Se vidare bilaga 1, p. 27–29.

243. Regeringen anser att det är viktigt att barn i utsatta situationer kan komma i kontakt med professionell hjälp och rådgivning, t.ex. genom socialjourer eller en hjälplinje. Att kunna komma i kontakt med professionell personal oavsett tid på dygnet är en kvalitetsindikator i Socialstyrelsens öppna jämförelser. Av Socialstyrelsens rapport 2012 framgår att 62 procent av landets kommuner uppger att de har en socialjour som är bemannad dygnet runt med socionomutbildad personal. Det är en ökning med 17 procent jämfört med året innan. Organisationen Barnens Rätt i Samhället (BRIS) har dessutom en hjälplinje för barn.

Familjeåterförening

244. *Kommittén rekommenderade fortsatta åtgärder för att säkerställa att flyktingars ansökningar om familjeåterförening behandlas på ett positivt, rättvist, humant och effektivt sätt (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 64–65).*

245. Sverige införde ett försörjningskrav vid anhöriginvandring den 15 april 2010. Sverige blev därmed den sista av EU:s medlemsstater som införde ett sådant krav. Det svenska försörjningskravet innebär att anknytningspersonen ska kunna försörja sig själv och ha en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och den anhöriga. Från försörjningskravet finns ett antal undantag, av vilka ett par tar sikte på situationen då barn berörs. Undantag gäller såväl i de fall då anknytningspersonen är ett barn som då sökanden är ett barn, som åberopar anknytning till sin förälder. I sistnämnda fall gäller undantaget även när barnets andra förälder ansöker tillsammans med barnet. Undantag från försörjningskravet görs vidare bl.a. när anknytningspersonen är flykting eller alternativt skyddsbehövande.

246. 2011 var det första helår som försörjningskravet tillämpades. Det kan konstateras att antalet avslag på grund av kravet då uppgick till ca 200, vilket ska sättas i relation till att antalet beviljade uppehållstillstånd p.g.a. familjeanknytning uppgick till nästan 24 000. Se vidare bilaga 1, p. 48.

VI. Funktionsnedsättning, grundläggande hälsa och välfärd (artiklarna 6, 18.3, 23, 24, 26, 27.1–3 och 33)

Levnadsstandard

247. *Kommittén rekommenderade åtgärder för att säkerställa att inga barn lever under fattigdomsgränsen, däribland speciella stödåtgärder, för att säkerställa att barn, i synnerhet barn från socialt missgynnade familjer, inklusive hushåll med ensamföräldrar och barn av icke-svenskt ursprung, inte lever i fattigdom, oavsett var de är bosatta samt att överväga en handlingsplan för bekämpning av barnfattigdom i tider av ekonomisk kris (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 52–53).*

248. Den avgörande orsaken till ekonomisk utsatthet för barn är vanligtvis att föräldrarna saknar arbete eller utbildning. Åtgärder inom dessa områden är därför av stor betydelse för att motverka att barn lever i ekonomisk utsatthet. Regeringens samlade insatser, exempelvis på områdena arbetsmarknad och utbildning samt satsningar inom den ekonomiska familjepolitiken och socialpolitiken innebär i sig en handlingsplan som sammantaget bidrar till att minska ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer. För att möta den sämre utvecklingen på arbetsmarknaden föreslog regeringen ett arbetsmarknadspaket i budgetpropositionen för 2012. I detta paket ingår förstärkt stöd och förmedling till dem som riskerar att bli långtidsarbetslösa, en förbättrad uppföljning av arbetslösas jobbsökande samt högre kvalitet och aktivitet i jobb- och utvecklingsgarantin och i jobbgarantin för ungdomar. Regeringen satsar

3,5 miljarder kronor 2012, 2,2 miljarder kronor 2013, 1,1 miljarder kronor 2014 och 0,4 miljarder kronor 2015 på såväl strukturella åtgärder för att motverka långtidsarbetslöshet som temporära åtgärder för att möta inbromsningen på arbetsmarknaden. Se vidare bilaga 1, p. 49.

249. Det finns flera olika sätt att mäta låg ekonomisk standard. Andelen barn som lever i hushåll med en inkomst lägre än 1991 års relativa gräns som sedan inflationsjusterats, kallat det absoluta måttet, har sjunkit kraftigt från 90-talets höga nivåer och har under de senaste åren legat kring sju procent. Samtidigt har andelen barn som lever i hushåll med inkomster under 60 procent av medianinkomsten (ett relativt mått) ökat, till ca 17 procent år 2010. Förklaringen till skillnaden mellan måtten är att även de med låga inkomster har haft en inkomstökning överstigande inflationen och har därmed haft en realinkomstökning. Samtidigt har inkomsterna för barnhushåll med låga inkomster inte ökat lika snabbt som medianinkomsten i samhället totalt, vilket innebär att andelen hushåll med inkomster under 60 procent av medianinkomsten har ökat.

250. Barnhushåll med utländsk bakgrund har generellt en lägre ekonomisk standard jämfört med barnhushåll med svensk bakgrund. Den så kallade etableringsreformen har nu varit ikraft i drygt ett år. Reformen syftar till att uppnå en snabbare etablering på arbetsmarknaden för vissa nyanlända flyktingar och deras anhöriga. Etableringsreformen har ett tydligt jämställdhetsfokus och innebär bland annat att en statlig individuell ersättning, etableringsersättningen, har införts vilken stärker incitamenten för såväl kvinnor som män att delta i aktiviteter och att arbeta vid sidan av etableringsaktiviteter. Det är ännu för tidigt att säga något om utfallet av reformen. Regeringen har även tillsatt en utredning som ska föreslå åtgärder för att öka arbetskraftsdeltagandet och påskynda etableringen på arbetsmarknaden för nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare.

251. Den svenska familjepolitiken ger ett omfattande ekonomiskt stöd till barnfamiljer, både genom direkta bidrag och genom att underlätta för föräldrar att kombinera arbete och familj. Under 2011 uppgick utgifterna till sammanlagt 72 miljarder kronor. Föräldraförsäkringen, det vill säga föräldrapenning, graviditetspenning och tillfällig föräldrapenning, kompenserar för en stor del av inkomstbortfallet under föräldraledighet och skapar, tillsammans med jämställdhetsbonusen, goda förutsättningar för föräldrar att kunna behålla anknytningen till arbetsmarknaden och samtidigt vara hemma med sina barn när de är små.

252. De familjeekonomiska stöden förstärker ensamståendes ekonomi i större utsträckning än sammanboendes. Samtidigt innebär det faktum att

de ekonomiska familjestöden är fasta belopp eller följer prisutvecklingen snarare än inkomstutvecklingen, att den disponibla inkomsten för ensamstående med barn – vars inkomster i högre grad utgörs av ekonomiska familjestöd – halkar efter i tider av reallöneutveckling. För att förbättra ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin har det särskilda bidraget för barn som finns inom bostadsbidraget höjts från den 1 januari 2012 och den nedre gränsen för de bostadskostnader för vilka bidrag kan lämnas, har sänkts. Även ungdomshushållen fick en höjd ersättning. Förändringen innebär en minskning av andelen individer med inkomster under 60 procent av medianen. Satsningen omfattade sammanlagt 1,2 miljarder kronor. Det innebär att det utbetalade snittbeloppet för en barnfamilj med bostadsbidrag ökar från 2011 års 2 021 kronor i månaden till 2012 års 2 765 kronor, vilket motsvarar en höjning med ca 37 procent. Dessutom genomfördes redan 2010 en höjning av flerbarnstilläggen inom det allmänna barnbidraget. Till detta kommer även rätten till ekonomiskt bistånd som garanterar barnfamiljer en skälig levnadsnivå. Från den 1 januari 2012 höjdes riksnormen för alla grupper med tre procent, men även en särskild höjning för flertalet hushåll med barn.

Barn med funktionsnedsättning

253. Kommittén rekommenderade fortsatta åtgärder för att skydda och främja rättigheterna för barn med funktionshinder, bland annat genom en övergripande politik som skyddar barn med funktionshinder och säkerställer deras lika tillgång till service och samhällets tjänster. Kommittén rekommenderade också Sverige att vidta nödvändiga åtgärder för att samla in korrekt och uppdelad statistik om barn med funktionshinder, samt att erbjuda lika utbildningsmöjligheter för barn med funktionshinder (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 40–41).

Strategi för funktionshinderspolitiken

254. De nationella målen för funktionshinderspolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder. Inriktningen på det funktionshinderspolitiska arbetet är att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering samt att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande. För att effektivisera arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken och för att förbättra uppföljning och utvärdering av genomförda insatser och deras effekter har regeringen

beslutat om en strategi för arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken 2011–2016.

Uppföljningssystem

255. Som ett led i arbetet med att genomföra strategin har Handisam i uppdrag att utveckla ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken. Avsikten är att uppföljningssystemet ska ge underlag för att bättre och mer systematiskt kunna följa och bedöma utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning inom olika samhällsområden som har betydelse för deras möjligheter till delaktighet på jämlika villkor (se p. 42).

256. Inom ramen för strategin har dessutom ett tjugotal myndigheter fått i uppdrag att arbeta i enlighet med av regeringen fastställda delmål för sina respektive verksamhetsområden. Årlig uppföljning och återrapportering ska ske till regeringen och Handisam. Utvecklingen ska årligen redovisas till riksdagen i budgetpropositionen.

257. Inom ramen för strategin har dessutom Statistiska centralbyrån, SCB, fått i uppdrag att redovisa utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning samt att i samråd med Handisam utveckla indikatorer och identifiera behov av statistikutveckling inom olika samhällsområden som rör personer med funktionsnedsättning. Resultaten ska regelbundet redovisas på Handisams webbplats. Arbetet ska kompletteras med paneler, dialog med funktionshindersrörelsen och med olika aktörer på central och regional nivå. Därutöver kommer Handisam på regeringens uppdrag eller på eget initiativ göra fördjupade undersökningar kring särskilda frågeställningar och årligen presentera en analys av underlagen i utvärderingen av strategiperioden.

258. Handisam har dessutom utvecklat sitt interna arbete med att låta fler personer med olika typer av funktionsnedsättning komma till tals, såsom barn och unga med olika typer av funktionsnedsättning. Avsikten är att genom ökad kunskap och metodutveckling bli bättre på att ge grupper som sällan får komma till tals bättre förutsättningar för detta.

259. Ungdomsstyrelsen ska under 2012 genomföra en tematisk analys av levnadsvillkoren för ungdomar 13–25 år med funktionsnedsättning när det gäller utbildning, inflytande, kultur, fritid och föreningsliv, arbetsmarknad samt hälsa. Av analysen ska framgå hur levnadsvillkoren bland ungdomar med funktionsnedsättning varierar efter ålder och kön. Analysen ska göras med utgångspunkt i de ungdomspolitiska och funktionshinderspolitiska målen. Ungdomsstyrelsen ska lyfta fram goda exempel från kommuner som genomför åtgärder för att främja dessa

ungdomars levnadsvillkor inom ovan angivna samhällsområden och identifiera möjliga utvecklingsområden. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2012.

260. För att förbättra informationen och samordningen av samhällets stöd till barn och unga med funktionsnedsättning samt deras familjer har Socialstyrelsen fått i uppdrag att göra en kartläggning av hur tilldelade anslag för landstingens insatser för råd och annat personligt stöd enligt LSS (lagen om särskild stöd och service till vissa funktionshindrade) används i dag och för vilka ändamål. Utifrån kartläggningen ska Socialstyrelsen föreslå en försöksverksamhet med samordnare för barn och unga med funktionsnedsättning. Vidare ska Socialstyrelsen genomföra en förstudie om hur information om samhällets stöd till barn med funktionsnedsättning på bästa sätt görs tillgänglig för målgruppen. Uppdraget ska redovisas den 18 januari 2013.

261. För att förbättra kunskapen och stödet till personer med flera omfattande funktionsnedsättningar och medicinska behov har dessutom Nationellt kompetenscentrum Anhöriga fått i uppdrag att utveckla ett nationellt kunskapsstöd till föräldrar och anhöriga till personer med en kombination av flera omfattande funktionsnedsättningar och omfattande medicinska behov. Kunskapsstödet ska utgå från behoven hos dessa personer, företrädesvis barn och unga, och utvecklas i samverkan med berörda huvudmän.

262. Se vidare bilaga 1, p. 50–57.

Stöd i skolan

263. Av skollagen (2010:800) framgår att alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Av skollagen framgår vidare att rektor ska se till att elevens behov av stöd skyndsamt utreds om det framkommer att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och att det vid behov upprättas ett åtgärdsprogram tillsammans med eleven och dess vårdnadshavare. Beslut i fråga om åtgärdsprogram kan också överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd.

264. Specialpedagogiska skolmyndigheten inrättades 1 juli 2008 med uppdrag att erbjuda råd och stöd till kommuner och skolor, anordna kompetensutveckling och bedriva utvecklingsarbete i specialpedagogiska frågor. Dessutom ska myndigheten främja tillgången till läromedel anpassade för barn och elever med funktionsnedsättningar.

265. För att stärka möjligheterna för alla elever att utifrån sina förutsättningar utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål återinförde regeringen en speciallärarutbildning hösten 2008. Utbildningen ges med specialiseringar mot språk-, läs- och skrivutveckling, matematikutveckling, dövhet eller hörselskada, synskada, grav språkstörning, och utvecklingsstörning.

266. Fram till 2016 arbetar dessutom skolmyndigheterna i enlighet med regeringens strategiska arbete med att genomföra funktionshinderspolitiken. För utbildningsområdet har nio delmål fastslagits som tar fasta på utformning och anpassning av undervisningen, tillgänglighet och val av skola samt ökade kunskaper i skolan om funktionsnedsättning och hur elevernas behov bäst bör mötas.

Särskilda bidrag

267. Det särskilda bidrag som kan lämnas till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (det s.k. RG-bidraget) förstärktes from 1 juli 2007. Bidraget kan lämnas till funktionshindrade elever dels i utbildning för döva eller hörselskadade, dels i utbildning som är anpassad för svårt rörelsehindrade ungdomar. I syfte att förbättra den ekonomiska situationen för dessa elever beslutade regeringen i maj 2007 genom en förordningsändring om en förstärkning av stödet. Stödet regleras i förordning 1995:667.

Individuella planer inom hälso- och sjukvården

268. När ett barn med funktionsnedsättning har behov av insatser både från hälso- och sjukvården och från socialtjänsten ska landstinget och kommunen upprätta en individuell plan. Planen ska upprättas om landstinget eller kommunen bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Planen ska när det är möjligt upprättas tillsammans med den enskilde. Närstående ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och den enskilde inte motsätter sig det (HSL 3 f § och SoL 2 kap. 7 §).

269. Barn och unga med psykiska funktionsnedsättningar har ofta behov av insatser från flera aktörer. I hälso- och sjukvårdslagen 8a§ och socialtjänstlagen 5kap 8a§ är det reglerat att landstinget och kommunen ska ingå en överenskommelse om ett samarbete i fråga om personer med psykisk funktionsnedsättning för att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan huvudmännen. Om det är möjligt bör organisationer som före-

träder dessa personer eller deras närstående ges möjlighet att lämna synpunkter på innehållet i överenskommelsen.

Hälso- och sjukvård

270. En proposition om en ny ordning för nationella vaccinationsprogram har i mars 2012 överlämnats till riksdagen. Propositionen innehåller förslag till en ny ordning och beslutsprocess för införandet av vacciner i nationella vaccinationsprogram. Förslaget ska säkerställa att bl.a. alla barn erhåller ett bra skydd mot allvarliga infektionssjukdomar. Inom det nuvarande barnvaccinationsprogrammet beslutade Socialstyrelsen föreskrifter om att flickor vid 10–12 års ålder ska erbjudas vaccin mot HPV (Humant papillomvirus) från och med år 2010. Se vidare bilaga 1, p. 63.

271. Kommittén rekommenderade Sverige att garantera alla barn, inklusive barn utan ID-handlingar, rätt till hälso- och sjukvård på samma villkor som barn som lagligen vistas i landet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 60–61).

272. Asylsökande barn ska erbjudas samma hälso- och sjukvård samt tandvård som barn bosatta i Sverige. Detsamma gäller även för barn som håller sig undan verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning. I januari 2010 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som fick i uppgift att överväga och lämna förslag på hur en utvidgad skyldighet för landstingen att erbjuda subventionerad hälso- och sjukvård åt asylsökande och för personer som befinner sig i Sverige utan tillstånd skulle kunna utformas. Utredaren överlämnade sitt betänkande till regeringen den 31 maj 2011. Utredningen föreslog att asylsökande och personer som befinner sig i Sverige utan tillstånd oavsett ålder ska erbjudas subventionerad hälso- och sjukvård av det landsting inom vars område de bor eller vistas. Vården ska erbjudas i samma omfattning och på samma villkor som den som erbjuds bosatta personer. Utredningens förslag är för närvarande föremål för beredning inom Regeringskansliet.

273. Regeringen och Miljöpartiet har i en ramöverenskommelse om migrationspolitiken kommit överens om ambitionen att under mandatperioden 2010–2014 under förutsättning att det ekonomiska läget tillåter, utvidga rätten till subventionerad hälso- och sjukvård för vissa grupper som idag saknar tillgång till subventionerad hälso- och sjukvård.

274. Kommittén rekommenderade att Sverige överväger att se över och förändra den nuvarande lagstiftningen så att alla barn, oavsett ålder, garanteras tillgång till undersökning, behandling och vård med komplementär och alternativ medicin, och kan utnyttja sin rätt till högsta

möjliga hälsostandard (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 42–43).

275. I Sverige får barn under åtta år inte behandlas av personal som inte är legitimerad för att arbeta inom hälso- och sjukvården. Generellt sett är barn betydligt känsligare än vuxna personer. Små barn har inte förmåga att välja mellan behandlingsmetoder eller att ta ansvar för en behandling. Riktigt små barn kan vanligen inte heller – bortsett från en omedelbar reaktion på smärta – på ett adekvat sätt redogöra för en behandlings effekter. Detta motiverar att behandlingen av barn omgärdas med särskilda restriktioner. Gränsen åtta år har valts främst med hänsyn till det skydd som kontakten med den obligatoriska skolan och skolhälsovården ger. För närvarande finns det inga planer på att förändra lagen.

Psykisk hälsovård

276. Kommittén rekommenderade Sverige att förstärka den psykiska hälsovården för att säkerställa att alla barn som behöver får behandling och vård utan onödig fördröjning samt att säkerställa ett bättre samarbete mellan relaterade tjänstesektorer, såsom skolor, socialvård, rättssystem för ungdomsbrottslingar, behandlingscenter för alkohol- och narkotikamissbrukare etc. Kommittén uppmanade också Sverige att förstärka hälsovårdsresurserna för människor med självmordsbenägenhet och att vidta åtgärder för att förebygga självmord inom riskutsatta grupper (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 50–51).

277. Regeringen har de senaste åren genomfört stora satsningar för att förebygga och förbättra barns och ungas psykiska ohälsa och kommer att fortsätta att prioritera sådana insatser. Målet är att åstadkomma effektiva former för hälsofrämjande insatser och att barn och unga med psykisk ohälsa erbjuds vård på rätt nivå. Barn och unga är en av två prioriterade målgrupper i regeringens handlingsplan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2012–2016.

278. Under åren 2007–2012 har regeringen fördelat 214 miljoner kronor per år till landstingen för att stödja huvudmännen i arbetet med att förbättra tillgängligheten till rätt insatser för barn och unga med psykisk ohälsa. Målet med satsningen är att öka tillgängligheten inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP).

279. Regeringen har även beslutat att stödja ett projekt som Sveriges Kommuner och Landsting ansvarar för, det s.k. Psykn-projektet under åren 2012–2014. Ett av målen är att främja den psykiska hälsan hos barn och ungdomar genom förebyggande arbete där alla aktörer hos

kommuner och landsting gör sin del. Genom modeller för arbets- och samverkansmetoder ska tillgänglighet till rätt vårdnivå och insatser för barn och ungdomar med psykisk ohälsa tillgodoses.

280. Regeringen har även avsatt medel till Socialstyrelsen för att de ska samla, koordinera och föra ut kunskap och vetenskap för att identifiera, förebygga, ge tidigt stöd och behandla barn och unga som riskerar att utveckla svårare psykisk ohälsa. Se vidare bilaga 1, p. 76–77.

281. Själv mord, se p. 131–134.

Ungdomars hälsa

Hälsosam livsstil

282. *Kommittén rekommenderade Sverige att stärka åtgärderna för att angripa problemen med ätstörningar, exempelvis bulimi och anorexi, problemen med övervikt och fetma och verka för en hälsosam livsstil bland ungdomar, däribland ökad fysisk aktivitet samt att minska stressnivån hos ungdomar (jfr kommittén sammanfattande slutsatser 2009 p. 44–45).*

283. Regeringen beslutade i juni 2012 om en ny inriktning av folkhälsopolitiken. Den nya inriktningen bygger på fem viktiga byggstenar där en god start i livet är en av dessa byggstenar. Eftersom förutsättningarna för en god hälsa även i vuxen ålder grundläggs i barndomen så bör hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser sättas in tidigt i livet oavsett om det gäller att skap goda uppväxtvillkor, hälsosamma levnadsvanor eller stödjande miljöer. Ett exempel på åtgärd inom området är den föräldrastödsstrategi för perioden 2009–2013 som regeringen presenterade 2009. Syftet med strategin är att stärka och utveckla stödet till föräldrar under hela barnets uppväxttid.

284. År 2010 fick Socialstyrelsen uppdraget att tillse att vägledningar, rekommendationer och kunskapsöversikter för förlossnings-, nyföddhets-, barn- och skolhälsovård/elevhälsa finns utarbetade, tillgängliggörs och hålls uppdaterad. En del av uppdraget handlar om att sammanställa och sprida kunskap som skapar förutsättningar för, samt stödjer, ett effektivt hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete inom mödrahälsovården, barnhälsovården och elevhälsan på områdena för goda matvanor och fysisk aktivitet.

285. Socialstyrelsen har i uppdrag att stödja införandet av nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder vilket innebär att arbetet med att utveckla hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete på området

för tobak, fysisk aktivitet, matvanor och riskbruk av alkohol intensifieras.

Sexuell och reproduktiv hälsa

286. *Kommittén rekommenderade att åtgärder vidtas för att analysera och bekämpa spridningen av sexuellt överförda infektioner och att stärka utbildningen för ungdomar om sexuell och reproduktiv hälsa med målet att minska förekomsten av oönskade tonårsgraviditeter och -aborter, och erbjuda gravida tonårsflickor den hjälp de behöver och tillgång till hälsovård och utbildning (se vidare kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 46–47).*

287. Under 2011 genomfördes 19,8 tonårsaborter per 1 000 kvinnor, vilket innebär en minskning med 5,3 procent jämfört med året innan.

288. I november 2010 genomförde Socialstyrelsen och Smittskyddsinstitutet en nordisk konferens om prevention av oönskade graviditeter och om sexuell och reproduktiv hälsa på uppdrag av regeringen. Genom att samla erfarenheter från Norden ville regeringen fördjupa kunskapen om hur man kan arbeta med att minska förekomsten av oönskade graviditeter på lokal, regional och nationell nivå. Se även bilaga 1, p. 70.

289. Regeringen har gett Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet och Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att ta fram ett förslag på ett nationellt strategidokument för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Arbetet ska särskilt inriktas på att stärka det förebyggande arbetet mot oönskade graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar. En viktig del i arbetet är att tydliggöra hur man når ut och sprider kunskap och information till viktiga målgrupper, t.ex. ungdomar. Uppdraget ska slutredovisas den 30 september 2014.

290. Ungdomsmottagningarna har en stor betydelse när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa och prevention av oönskade graviditeter. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att göra en kartläggning av ungdomsmottagningarnas verksamhet. I uppdraget ingår bl.a. att ta fram uppgifter om antalet besök, tillgänglighet för pojkar och flickor, geografisk spridning, tillgänglig kompetens, verksamhetens innehåll m.m.

291. UMO är en nationell ungdomsmottagning på nätet för unga mellan 13 och 25 år. Syftet med webbsidan är att göra det lättare för unga att hitta relevant, aktuell och kvalitetssäkrad information om sex, hälsa och relationer. Utvecklingen av UMO har finansierats av regeringen. Den årliga kännedoms- och attitydundersökning bland unga mellan 15 och 25 år visar 2011 att 36 procent av de unga känner till UMO.se, i åldersgruppen 15–17 år känner hela 55 procent till sajten. Ökad känne-

dom har sannolikt medfört att även besöken har ökat. Undersökningen visar också att 96 procent av besökarna tycker att de hittar vad de söker på UMO.se och har cirka 260 000 besök på en månad.

292. Socialstyrelsen har publicerat en vägledning "Att förebygga hiv och STI bland ungdomar och unga vuxna" för hälso- och sjukvården. Den riktar sig till de verksamheter i hälso- och sjukvården (ex. ungdomsmottagningar), inkl. skolhälsovården, som bedriver prevention riktad till dessa målgrupper. Se vidare bilaga 1, p. 75.

293. Socialstyrelsen har tagit fram en nationell handlingsplan för klamydiaprevention som ska stärka det hälsofrämjande och förebyggande arbetet och föreslår åtgärder för att minska pågående klamydia-epidemi. Fokus är på ungdomar och unga vuxna 2009–2014.

294. Enligt läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lgr 11) har skolans rektor ansvar för att alla elever får sex- och samlevnadsundervisning. I läroplanen har undervisningens innehåll preciserats i en rad olika ämnen, bl.a. de samhällsorienterande ämnena och biologi. Undervisningen syftar till att informera om och diskutera frågor som rör sexuell hälsa, reproduktion, sexuellt överförbara sjukdomar samt sexualitet, identitet, jämställdhet, relationer och kärlek.

295. Enligt läroplanen för gymnasieskolan har rektorn ett särskilt ansvar att se till att eleverna får kunskaper om sex och samlevnad. Av ämnesplanen för naturkunskap framgår att utbildningen ska innehålla naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussion kring normer, rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa.

296. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att erbjuda fortbildning om sex- och samlevnadsundervisning och hedersrelaterade frågor till personal i grund- och gymnasieskolan. Hbt-frågor ska särskilt beaktas inom ramen för uppdragen. Uppdragen pågår mellan åren 2011–2014.

297. Av skollagen (2010:800) framgår att det för eleverna i förskoleklassen, de obligatoriska skolformerna samt gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, skolpsykolog och skolkurator. Vidare ska det finnas tillgång till sådan personal att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Elevhälsan ska främst arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att genomföra insatser

för en förstärkt elevhälsa. Under åren 2012–2015 ska 650 miljoner kronor fördelas som ett riktat statsbidrag till personalförstärkningar inom elevhälsan samt avsättas för utbildningsinsatser om bl.a. skolans ansvar för elever med psykisk ohälsa och barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Alkohol, narkotika och andra ämnen

298. Kommittén rekommenderade stärkta insatser för att erbjuda barn och föräldrar information om de skadliga konsekvenserna av missbruk av alkohol, narkotika och andra ämnen, att säkerställa att alla barn drabbade av eget eller föräldrars missbruk får nödvändigt och beprövat stöd, hjälp till rehabilitering och återintegrering samt att samla in statistik i syfte att fastställa förekomsten av dessa företeelser (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 48–49).

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken

299. Regeringen beslutade i december 2010 om en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (ANDT-strategin). Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011–2015. Strategin består av ett övergripande mål och sju långsiktiga mål som är ständigt aktuella, vilka bryts ned i prioriterade mål som ska uppnås fram till och med 2015.

300. Ett långsiktigt mål i ANDT-strategin är ”Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak” eftersom insatser för att skydda barn mot eget eller andras skadliga bruk av ANDT utgör grunden för det hälsofrämjande och förebyggande ANDT-arbetet.

Förekomsten av missbruk

301. Inom ramen för ANDT-strategin pågår ett omfattande arbete att utveckla nationella indikatorer och en struktur för uppföljning och utvärdering. Det gäller såväl uppföljning av utvecklingen av konsumtion och missbruk, av medicinska och sociala skadeverkningar som av verksamheter och insatser.

302. Regeringen har gett Karolinska institutet i uppdrag att genomföra en pilotundersökning av omfattningen av missbruk och beroende av ANDT i befolkningen och omfattningen av missbrukets skador på andra än själva brukaren, dvs. de som drabbas av negativa konsekvenser av ANDT som tredje person. Om pilotundersökningen faller väl ut kommer en baslinjemätning av problematiskt missbruk i Sverige att genom-

föras, vilket blir en viktig del för att följa upp statliga insatser inom området och ANDT-strategin i sin helhet.

303. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomför årliga nationella skolundersökningar i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Syftet är i första hand att belysa utvecklingen av elevernas drogvanor över tid, även om jämförelser av olika grupper och regioner också inkluderas i redovisningarna.

304. Bland skolelever har andelen alkoholkonsumenter minskat. Sedan år 2000 har trenden bland elever i årskurs 9 varit tydligt nedåtgående. I 2011 års undersökning var andelen alkoholkonsumenter bland både pojkar och flickor lägre än tidigare år och uppgick till 55 respektive 59 procent, vilket är de lägsta nivåerna som uppmäts sedan undersökningarna startade. Även bland eleverna i gymnasiets år 2 har andelen alkoholkonsumenter minskat sedan mätningarna startade 2004. I 2011 års undersökning var det drygt 40 procent av niondeklassarna och omkring en sjättedel av gymnasieeleverna i årskurs 2 som inte drack alkohol.

305. Andelen skolelever i årskurs nio som uppgett att de någon gång har provat narkotika under åren 2005–2008 uppgick till cirka sex procent. År 2009 ökade andelen till nio procent bland pojkarna och sju bland flickorna och har därefter, i stort sett, legat stabilt på dessa nivåer. I gymnasiets år 2 är det en större andel som någon gång provat narkotika jämfört med årskurs nio. I 2011 års undersökning var det 20 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna som använt narkotika. Bland pojkarna har nivån (andelen) stigit något de senaste två–tre mätningarna, medan nivån bland flickorna har legat ungefär på den nivå hela mätperioden.

306. Andelen rökare minskade i början av 2000-talet. Under perioden 2005–2009 skedde en svag ökning bland pojkarna i årskurs 9, medan andelen rökare var relativt oförändrad bland flickorna. I 2010 års undersökning minskade rökningen återigen något, både bland pojkarna och flickorna, och i 2011 års undersökning fortsatte nedgången i årskurs 9 med några procentenheter. Även i gymnasiets år 2 har andelen rökare varit relativt oförändrad sedan 2004 men alla år på en högre nivå än i årskurs 9. Liksom i årskurs 9 är det fler flickor än pojkar som röker i gymnasiet.

307. Se vidare bilaga 1, p. 74–78.

Information om skadliga effekter

308. Att öka medvetenheten i hela befolkningen om ANDT-användningens effekter på hälsan är ytterligare ett prioriterat mål i den samlade strategin. Regeringen har gett Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att genomföra informationsinsatser, särskilt avseende alkohol och narkotika under strategiperioden, dvs. fram till och med 2015, för att öka medvetenheten i hela befolkningen om skadliga effekter av missbruk av alkohol och narkotika. En viktig pågående informationsinsats avser langning av alkohol till minderåriga. Insatserna genomförs av regionala aktörer med ett regionalt anpassat faktaunderlag. Informationen sprids lokalt genom länsstyrelser, kommuner och den idéburna sektorn i samverkan. Statens folkhälsoinstitut har en nyckelroll som kunskapscentrum, projektledning, uppföljning och utvärdering. Den primära målgruppen är föräldrar och andra vuxna. Eftersom det vanligaste sättet för unga att få tag på alkohol är genom äldre syskon och kamrater, är det en viktig målgrupp i det fortsatta arbetet mot langning av alkohol.

309. Ett prioriterat mål i strategin är att färre barn ska födas med skador orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak. Regeringens målsättning är att alla blivande föräldrar ska få information, och vid behov rådgivning, om de skador som alkohol, narkotika, dopning och tobaksbruk kan orsaka fostret. Statens folkhälsoinstitut har fått i uppdrag att stödja mödra- och barnhälsovårdens informationsarbete om riskerna med alkohol, narkotika, dopning och tobak under graviditeten samt kompetensutveckling av professionen. Arbetet ska bygga på evidens och tidigare erfarenhet samt ske i enlighet med regeringens ANDT-strategi. Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen har i uppdrag att gemensamt lämna förslag till hur spridning av ANDT-information inom mödra- och barnhälsovården ska ske i framtiden. Exempelvis hur en kvalitetssäkring av verksamheten och stöd till professionen genom kompetensutveckling, spridning av information och ny forskning m.m. ska ske.

310. Statens folkhälsoinstitut fördelar också årligen statliga medel till regionala och lokala aktörer för preventiva insatser och lokala informationsinsatser avseende alkohol, narkotika, dopning och tobak.

En hälsofrämjande skola

311. Ett prioriterat mål är En hälsofrämjande skola. Regeringen gav 2011 Skolverket i uppdrag att utforma och erbjuda utbildningsinsatser med syftet att stödja skolornas undervisning om ANDT. Målgruppen för utbildningsinsatserna är rektorer och annan personal i grund- och gymnasieskolan. I uppdraget ingår också att kartlägga den ANDT-

undervisning som bedrivs samt att inventera det stödmaterial som finns på området och vid behov utforma och sprida ett nytt stödmaterial till skolhuvudmännen. Uppdraget pågår under åren 2011–2014.

Stödinsatser

312. Av socialtjänstlagen framgår bl.a. att socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga förhållanden och att i nära samarbete med hemmen säkerställa att barn och ungdomar som riskerar att fara illa får det skydd och stöd som de behöver (se p. 213).

313. Ett nationellt utvecklingsarbete av stöd till barn som anhöriga har påbörjats. Ett prioriterat mål i ANDT-strategin är att barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning eller där våld (barn som anhöriga) förekommer ska erbjudas ändamålsenligt stöd. För detta krävs insatser inom flera myndigheters ansvarsområden. När en förälder har missbruksproblem, psykiska svårigheter eller när det förekommer våld i familjen påverkas hela familjen, inte minst barnen. Omkring 60 procent av klienterna inom missbruks- och beroendevården beräknas vara föräldrar till barn under 18 år. Ett mer familjeorienterat arbetssätt behöver därför utvecklas inom primärvården, missbruks- och beroendevården, vuxenpsykiatri och socialtjänsten. Samtidigt måste alltid barnets rätt till skydd stå i centrum. Målsättningen är att alla barn och unga i målgrupperna ska få ett ändamålsenligt stöd, vilket för det mesta förutsätter att föräldrarna och de professioner som arbetar i miljöer där barn vistas också erbjuds hjälp.

314. Regeringen gav 2011 Socialstyrelsen i uppdrag att i samråd med Statens folkhälsoinstitut och Sveriges Kommuner och Landsting leda, samordna och stimulera ett långsiktigt nationellt utvecklingsarbete av stödet till dessa barn under perioden 2011–2014. Merparten av insatserna handlar om att utveckla stödet till barn i familjer med missbruk och psykisk sjukdom och att stärka familjeperspektivet inom vården.

315. För Socialstyrelsens del läggs huvudfokus inledningsvis på insatser för att stödja hälso- och sjukvården att genomföra bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och patientsäkerhetslagen (2010:659), som innebär att hälso- och sjukvården särskilt ska beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning, har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada eller missbrukar alkohol eller annat beroendeframkallande medel eller oväntat avlider.

316. Fokus för Statens folkhälsoinstitut ligger på kompetensuppbyggnad och vikten av att ta fram evidens för de insatser som görs. Institutet ska stödja kunskaps- och kvalitetsutveckling för att säkra att de insatser som görs möter barnens behov och förbättrar deras situation. Statens folkhälsoinstitut ska också ge kunskaps- och metodstöd till det lokala och regionala arbetet samt stimulera aktiviteter som bidrar till vidare kunskapsutveckling. Under 2012 ska Statens folkhälsoinstitut även genomföra en kartläggning av innehåll och kvalitet i de stödinsatser som görs i förebyggande syfte för målgruppen.

317. I den samlade satsningen har en överenskommelse ingåtts mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om stöd till utveckling av ett förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården. Inom ramen för överenskommelsen kommer ett föräldrastöd specifikt för denna grupp föräldrar att utvecklas och genomföras.

318. Under 2012 kommer en kartläggning av vilket föräldrastöd som erbjuds socialtjänstens klienter och patienterna inom hälso- och sjukvårdens öppenvård och slutenvård att genomföras. Dessutom kommer en fördjupningsutbildning för personer som arbetar inom missbruks- och beroendevården genomföras och alla län ska få stöd att genomföra metoder för att utveckla stöd i föräldrarollen för vuxna inom missbruks- och beroendevården.

319. Under 2012 ska Socialstyrelsen ta fram ett kunskapsunderlag avseende förebyggande insatser för gravida kvinnor med missbruksproblem av alkohol och narkotika, inklusive blandmissbruk och substitutionsbehandling. En kartläggning ska också genomföras av barn som fötts med sådana skador, och det stöd som utgår till barnen.

Arbetet mot kvinnlig könsstympning

320. Kvinnlig könsstympning är oacceptabelt och är förbjudet och kriminaliserat i särskild svensk lag sedan 1982. Lagen omfattar även dem som utfört eller låtit utföra könsstympning utomlands, trots att handlingen inte är straffbar i det andra landet.

321. År 2010 förlängdes preskriptionstiden för könsstympning som begås mot barn till att börja gälla från den dag då barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år (se p. 204).

322. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet arbetar på uppdrag av regeringen med att sammanställa, utveckla och

sprida kunskapsfrågor om mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. NCK har tagit fram en kunskaps- och forskningsöversikt om kvinnlig könsstympning i Sverige med syftet att stärka det förebyggande arbetet. Rapporten lämnades 2011 och bereds i Regeringskansliet.

323. Socialstyrelsen har fortsatt kontinuerligt ansvar för spridning av information samt utbildningsmaterial direkt till berörda medborgare men även till yrkesgrupper i landet.

324. I övrigt hänvisas till Sveriges fjärde rapport p. 184–186.

Barn med frihetsberövade föräldrar

325. Enligt bestämmelser i den nya Fängelselag (2010:610) och Häkteslag (2010:611) som trädde i kraft 2011 kan Kriminalvården i ett enskilt fall medge en intagen att ha sitt spädbarn hos sig. En nyhet är att det har införts ett krav på att ett sådant medgivande förutsätter att det är till barnets bästa. Bestämmelsen har också utformats könsneutralt. Med spädbarn avses i bestämmelsen ett litet barn under de allra första levnadsåren. För att i ett enskilt fall kunna bedöma vad som är till barnets bästa, krävs att Kriminalvården samråder med socialtjänsten innan en intagen medges att ha sitt spädbarn hos sig.

326. Kriminalvården anordnar kurser i föräldraskap för de intagna som har barn. Syftet med kurserna är att hjälpa de intagna att ha kvar eller skapa en bra relation till sina barn. Se p. 209 samt bilaga 1, p. 79.

VII. Utbildning, fritid och kulturverksamhet (artiklarna 28, 29, 30 och 31)

Rätten till skolgång

327. *Kommittén rekommenderade fortsatt arbete för att garantera att alla barn kan tillförsäkras rätten till utbildning, inklusive barn utan uppehållstillstånd, såsom "gömda barn" och papperslösa barn (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 54–55).*

328. Regeringen har låtit utreda rätten till utbildning m.m. för barn som vistas i landet utan tillstånd. Två utredningsbetänkanden har remitterats: Skolgång för barn som skall avvisas eller utvisas (SOU 2007:34) och Skolgång för alla barn (SOU 2010:5). Regeringen har träffat en ramöverenskommelse om migrationsfrågor med Miljöpartiet de gröna. Som en del av överenskommelsen har regeringen och Miljöpartiet enats om

att rätten till utbildning ska utökas med utgångspunkt från den senaste utredningens förslag.

Rätt till utbildning för barn och unga vid HVB och särskilda ungdomshem

329. En del av de barn och ungdomar på särskilda ungdomshem som Barnombudsmannen intervjuat (se p. 230) tycker att de får lite skola (se bilaga 2 s. 11). Forskning visar att skolprestationer är en nyckelfaktor för de höga överrisker för ogynnsam utveckling som kan drabba de placerade barnen längre fram i livet. Regeringen har givit Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att särskilt redovisa myndighetens arbete med barns och ungas skolgång. SiS har beslutat om en timplan för grundskoleverksamheten som innebär minst 23 timmars undervisning per vecka som började gälla 1 januari 2011. SiS målsättning är att även icke skolpliktiga ungdomar ska kunna erbjudas en fullständig skoldag. Myndigheten fattade också beslut under 2011 om att skolverksamhet ska bedrivas även sommartid för de elever som så önskar. För att skapa flexibla utbildningsformer och bättre kunna utnyttja den lärarkompetens som finns vid de olika särskilda ungdomshemmen arbetar SiS också med att utveckla en webbaserad lärarplattform. SiS arbetar för att stärka samverkan kring elevernas skolgång med socialtjänsten och skolan. Myndigheten bedriver projektet, Verksamhetsutveckling i Samverkan. Projektet är inriktat på att samordna insatserna för ungdomars skolgång under deras vistelse på särskilda ungdomshem. Kommunen tar fram en handlingsplan som tydliggör samverkan och ansvarsfördelning inför, under och efter elevens placering hos SiS. På motsvarande sätt utformas handlingsplaner på SiS institutioner. En uppföljning av läsåret 2010/2011 visar att 73 procent av de skolpliktiga ungdomarna och 62 procent av de icke skolpliktiga deltagit i skolundervisningen.

330. I september 2011 tillsatte regeringen en särskild utredare med uppdrag att bl.a. se över regleringen av undervisningen vid hem för vård eller boende, särskilda ungdomshem och sjukhusundervisningen för att säkerställa att eleverna får den undervisning som de har rätt till. Utredaren ska också undersöka om distansundervisning i särskilda fall ska kunna vara ett alternativ till reguljär undervisning. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2012.

Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning

331. Ungdomsstyrelsen fick 2011 i uppdrag av regeringen att genomföra insatser i syfte att främja unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning i grund- och gymnasieskolan. Uppdraget redovisades i mars 2012 i rapporten *Unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2012). Inom ramen för uppdraget har

Ungdomsstyrelsen bland annat tagit fram ett stöd- och informationsmaterial riktat till skolan, *Gravid i plugget – vad kan skolan göra?*, i vilken statistik redovisas som visar att unga som blir föräldrar tidigt, i åldern 15–19 år, i betydligt lägre grad än andra har fullföljt en treårig gymnasieutbildning när de fyllt 25 år. Ungdomsstyrelsen identifierar i rapporten även ett antal strukturella faktorer som påverkar unga föräldrar, vilket försvårar uppdraget att genomföra insatser för att främja deras möjligheter att slutföra sin utbildning. Exempel på sådana faktorer är det kommunala uppföljningsansvaret, tid för förskoleplats, nätverket runt den unga föräldern och kanske framför allt deras ekonomiska förutsättningar.

332. 2011 beslutade regeringen om direktiv till en särskild utredare som ska föreslå hur studiehjälpen (det ekonomiska stöd som lämnas till studerande i gymnasieskolan) kan effektiviseras, moderniseras och renodlas och hur den grupp som i dag studerar med aktivitetsersättning eller förlängt barnbidrag ska kunna få ersättning från studiestödsystemet. Utredaren ska bl.a. föreslå hur studiehjälpens utbildningspolitiska respektive familjeekonomiska syften kan renodlas och lämna förslag på hur studiehjälpsystemet ska vara utformat. Vidare ska utredaren ta ställning till om studiehjälpen ska innehålla en behovsprövad del samt kartlägga den ekonomiska situationen för unga studerande föräldrar och vid behov ta ställning till om studiehjälpen bör omfatta ett tillägg för studerande med barn eller om ersättning bör lämnas genom annat offentligt stöd. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 30 juni 2013.

Yrkesvägledning

333. *Kommittén rekommenderade Sverige att förstärka åtgärderna för att stödja ungdomar i att skaffa sig den yrkeskompetens och de kvalifikationer som krävs för att hitta ett arbete (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 56–57).*

334. Hösten 2011 reformerades den svenska gymnasieskolan. Reformen innebär bl.a. en rad åtgärder för att höja kvaliteten inom den gymnasiala yrkesutbildningen. Innehåll och studievägar har uppdaterats och lärlingsutbildning har införts. Tiden till fördjupning i yrkesämnena har ökat. Arbetsmarknadsanknytningen har förstärkts och nationella råd – med företrädare för branscherna och företrädare för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer – har införts, bl.a. för att höja kvaliteten och säkerställa att utbildningsinnehållet utvecklas så att det bättre motsvarar behoven på arbetsmarknaden.

335. Enligt skollagen ska elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning. I och med den nya skollagen, som började tillämpas 1 juli 2011, har också kraven för att få anställas utan tidsbegränsning som studie- och yrkesvägledare skärpts. Numera krävs att den sökande har en utbildning som är avsedd för sådan verksamhet.

Kunskap om mänskliga rättigheter

336. *Kommittén rekommenderade Sverige att lägga in konventionen och andra relevanta fördrag om mänskliga rättigheter i läroplanen och i den nya skollagen och utökar sådan utbildning inom både grundskola och gymnasium (jfr. kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 54–55).*

337. Av läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lgr11) framgår att de mänskliga rättigheterna och barnets rättigheter enligt barnkonventionen ska behandlas i undervisningen för de samhällsorienterande ämnena (se p. 62).

338. I förskolans läroplan (Lpfö 98, reviderad 2010) anges att en viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde (se p. 64).

339. Av ämnesplanen för samhällskunskap i gymnasieskolan framgår att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (se p. 63).

Mobbning

340. *Kommittén rekommenderade förstärkta åtgärder för att bekämpa mobbning inklusive mobbning utanför skolan samt via mobiler och virtuella mötesplatser och särskilt uppmärksamma barn med funktionsnedsättning och barn med utländskt ursprung, samt att man ser till att barnen själva blir delaktiga i arbetet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 58–59).*

341. Regeringens mål är att skolan ska vara en trygg plats för alla elever och all personal, vilket även ligger i linje med regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter. Ingen ska utsättas för kränkande behandling. Regler om kränkande behandling av barn och elever finns i 6 kap. skol-

lagen (2010:800). Andelen elever som upplever sig kränkta i den svenska skolan är förhållandevis låg internationell jämförelse, 2 procent i gymnasieskolan, 6 procent i grundskolan (år 7–9) och bland de yngre barnen (år 4–6) är det 3 procent som känner sig kränkta. Den totala andelen elever som upplever sig kränkta i skolan har varit relativt konstant de senaste 20 åren.

342. Enligt skollagen har skolan och huvudmannen ett långtgående ansvar att utreda uppgifter om kränkande behandling, vidta åtgärder för att säkerställa att kränkningar upphör och följa upp och utvärdera de insatser som gjorts. Vidare är skolan skyldig att bedriva ett förebyggande arbete och se till att en likabehandlingsplan upprättas varje år i samarbete med eleverna.

343. Barn- och elevombudet (BEO) utreder, som tidigare nämnts, uppgifter om kränkande behandling och kan också företräda enskilda barn och elever i domstol. Vidare ska BEO informera om lagstiftningen och ge råd och upplysning om arbetet med att motverka kränkande behandling (se p. 113 och 202).

344. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att erbjuda fortbildning till skolans personal för att stärka skolans värdegrund och arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Utbildningen ska utgå från svensk och internationell forskning inom området och särskilt beakta bl.a. vikten av ett könsperspektiv i valet av insatser mot mobbning och situationen för unga hbt-personer. Inom ramen för detta uppdrag ska Skolverket vidare sammanställa och sprida information om beprövade metoder om det förebyggande och åtgärdande arbetet. Regeringen har avsatt 40 miljoner kronor för uppdraget under åren 2011–2014. Uppdraget ska redovisas senast den 20 januari 2015.

Nationella minoriteters rätt till sin kultur

En ny minoritetspolitisk strategi

345. I juni 2009 antog Sveriges riksdag propositionen Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). Den nya strategin genomförs från och med januari 2010. Syftet med strategin är bl.a. att ta ett samlat grepp om minoritetsfrågorna genom att förtydliga de minoritetspolitiska målen, tydliggöra statliga och kommunala myndigheters ansvar samt införa ett system för uppföljning. Strategin innehåller åtgärder för att säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets minoritetskonventioner, bättre följa upp genomförandet av minoritets-

politiken, motverka diskriminering av, och utsatthet för de nationella minoriteterna, stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande, samt främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

346. Den rättsliga regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter har förtydligats genom den nya lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2010 och gäller i hela landet.

Starkare skydd i grundlagen

347. Ändringen av den svenska regeringsformen, som trädde i kraft den 1 januari 2011, innebär också ett starkare skydd för de nationella minoriteterna. Regeringen lämnade i december 2009 till riksdagen propositionen En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80). I propositionen föreslogs bl.a. att bestämmelsen i 1 kap. 2 § regeringsformen om skydd för vissa minoriteter skulle ändras. Förslaget innebar att det samiska folket omnämns särskilt i målsättningsstadgandet för att tydligare ge uttryck för att samerna är ett urfolk och inte bara en nationell minoritet. I propositionen föreslogs också att målsättningsstadgandet om det allmännas ansvar att främja minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv skulle göras obligatoriskt för att återspegla Sveriges åtaganden enligt bl.a. Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Barns utveckling av kulturell identitet och det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Information om barnets rättigheter

348. Regeringen tilldelade i december 2009 Barnombudsmannen 500 000 kronor bl.a. för att översätta barnkonventionen till de nationella minoritetsspråken meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch och dessas varieteter. Regeringen motiverade sitt beslut bl.a. med att eftersom kunskaperna i svenska varierar bland både barn och vuxna inom minoritetsspråksgrupperna är översättningar av konventionen av värde. Att ha tillgång till barnkonventionen på det egna minoritetsspråket kan underlätta en fördjupad diskussion och reflektion i frågor kopplade till barnkonventionen som är viktiga för den specifika gruppen. Uppdraget kan också ses som en del i att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (se p. 65).

Kunskapen om och rätten till språk och kultur

349. Språklagen (2009:600) omfattar barn såväl som vuxna. I lagen anges att svenska är huvudspråk i Sverige. Det innebär att svenska är samhällets

gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det allmänna har enligt lagen ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. I lagen anges också att finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska är nationella minoritetsspråk och att det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att skydda och främja dessa språk liksom det svenska teckenspråket. Den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

350. I och med den nya skollagen (2010:800) flyttades bestämmelserna om modersmålsundervisning från förordning till lag. Sedan den 1 juli 2008 har samma utökade rättigheter till undervisning i modersmål införts när det gäller alla nationella minoritetsspråk.

351. Institutet för språk och folkminnen fördelar därutöver statsbidrag som har till syfte att ge enskilda personer bättre förutsättningar att tillägna sig och använda sitt nationella minoritetsspråk genom att stärka deras läs- och skrivfärdigheter i minoritetsspråket. Insatser som riktas till barn och ungdomar främjas särskilt även i detta fall.

352. Utöver detta så fördelar Ungdomsstyrelsen årligen ut stöd till ungdomsorganisationer som företräder de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Under 2012 uppgår bidragsbeloppet till drygt 2,5 miljoner kronor.

353. I den reviderade läroplanen för grundskolan som trädde i kraft den 1 juli 2011 lyfts de nationella minoriteterna fram tydligare. Ett av de övergripande kunskapsmålen är att skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia. I kursplanerna lyfts de nationella minoriteterna fram i ämnena svenska, historia och samhällskunskap. Reviderade ämnesplaner för gymnasieskolan gäller för utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2011. Till det centrala innehållet i kursen svenska 2 hör språkförhållanden i Sverige och övriga Norden, t.ex. språklagstiftning, minoritetsspråk och dialekter.

354. År 2011 fattade regeringen beslut om en särskild utbildning i judiska studier i grundskolan. Utbildningen syftar till att öka möjligheterna för elever i grundskolan som tillhör den nationella minoriteten judar att fördjupa sina kunskaper om sin minoritets kultur, historia, traditioner och religion. Eleverna ska som språkval erbjudas undervisning i hebreiska och jiddisch.

355. Inom ramen för den minoritetspolitiska strategin har Sametinget från och med 2010 tilldelas 6 miljoner kronor för etablering av två samiska språkcenter i det sydsamiska området för att bedriva aktivt och utåtriktat språkarbete bland samer. I det arbetet ska insatser som riktar sig till barn och ungdomar prioriteras särskilt.

356. Sameskolan ska ge samers barn en utbildning med samisk inriktning och bidra till att bevara och utveckla det samiska språket och den samiska kulturen. Samisk undervisning förekommer också integrerad i grundskolan genom att avtal träffas mellan kommunen och Sameskolstyrelsen. Sameskolstyrelsens anslag för integrerad samisk undervisning höjdes med 1 miljon kronor från och med 2010 för att förbättra samiska barns möjligheter att tillägna sig språket.

357. När det gäller tillgången på lärare som kan undervisa i och på de nationella minoritetsspråken har regeringen sedan 2007 genomfört flera satsningar på utbyggnad av utbildning i nationella minoritetsspråk. För att ytterligare stärka arbetet fick Högskoleverket 2010 ett uppdrag att föreslå åtgärder för hur tillgången på lärare som kan undervisa i och på nationella minoritetsspråk kan ökas samt, om det bedöms lämpligt, föreslå förändringar i nuvarande ansvarsfördelning. Rapporten bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Romastrategi

358. Regeringen beslutade den 16 februari 2012 skrivelsen En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering under 2012–2032 (skr. 2011/12:56). Den tjugoåriga strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken som gäller för de fem nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Det övergripande målet för den tjugoåriga strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen. Målgruppen är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Kvinnor och barn är särskilt prioriterade.

359. Regeringen har avsatt 46 miljoner kronor under 2012–2015 (prop. 2011/12:1) att i huvudsak användas för åtgärder som stödjer förbättrade förutsättningar för utbildning och arbete. Åtgärderna i strategin vidtas med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna och med särskild betoning på principen om icke-diskriminering och jämställdhet. Regeringen anser också att romska barns situation särskilt ska beaktas med utgångspunkt i barnkonventionen inom alla frågor som berör barn.

360. Regeringen har i skrivelsen aviserat ett antal insatser för att förbättra romska barns utbildningssituation såsom ökad kunskap om romska barns och elevers situation i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasium, utbildning av brobyggare och ytterligare lärverktyg på romani chib. Även ett utbildningsmaterial för grundskolenivå om de nationella minoriteterna aviserats.

361. På uppdrag av regeringen har Forum för levande historia under 2011 utrett hur romers kultur och språk kan få en starkare ställning än idag. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Kultur och fritid

Barn- och ungdomskultur

362. Regeringens mål för statens stöd till barn- och ungdomskultur är att öka barns och ungdomars möjligheter att delta i det kulturella livet och att själva få skapa och uttrycka sig. I de nationella kulturpolitiska mål som riksdagen beslutade om 2009 anges att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas. Sedan 2007 ska de statligt finansierade kulturinstitutionerna integrera ett barnrättsperspektiv i sina verksamheter. För att ytterligare stärka detta arbete har desamma fått i uppdrag att utforma strategier för sin barn- och ungdomsverksamhet. De redovisade strategierna visar att många använder barnkonventionen som en grund för verksamheten. Även former för hur barns inflytande och delaktighet i verksamheterna ska kunna utformas och realiserats beskrivs liksom vem som är ansvarig part för genomförandet. Hur strategierna tillämpas i verksamheterna kommer årligen att följas upp i departementets dialog med institutionerna.

363. Riksdagen har beslutat om nya nationella kulturpolitiska mål. Dessa mål är styrande för den statliga kulturpolitiken men ska även kunna inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting. Målen slår fast att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. För att uppnå dessa mål ska kulturpolitiken bl.a. särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145).

364. I syfte att stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet, och på så vis främja alla barns rätt till kultur och eget skapande, har regeringen inrättat Skapande skola. Det är ett stimulansbidrag på 150 miljoner kronor per år riktat mot grundskolans årskurser 1–9. Så gott som alla landets kommuner har ansökt om bidraget minst en

gång. Enligt Kulturrådets uppföljning av bidraget (Skapande skola – en nulägesanalys, Kulturrådets skriftserie 2012:2) har eleverna varit delaktiga i planeringen av projekten i 80 procent av fallen. Skolhuvudmännen menar att insatserna har bidragit till ett bättre samarbetsklimat på skolorna och att elevernas självkänsla och självförtroende har stärkts (se p. 147).

365. Statens kulturråd har ett särskilt ansvar för statligt stöd till barn- och ungdomskulturverksamhet i hela landet genom sin bidragsfördelning. Kulturrådet samverkar med flera myndigheter och organisationer inom området. För att öka kunskapen och den nationella samordningen inom detta kunskapsfält har regeringen givit Statens kulturråd i uppdrag att etablera en nationell webbplats om barn- och ungdomskultur och under 2012 publicerade Kulturrådet webbplatsen Bolla. Dess målgrupper är i första hand vuxna som arbetar med barn- och ungdomskultur som kan ta del av de goda exempel, aktualiteter och forskning inom området som presenteras. Webbplatsen beskriver bl.a. hur barnkonventionen implementeras på nationell respektive regional och lokal nivå och hur man konkret kan arbeta för att genomföra barnkonventionen.

366. I syfte att bistå regeringen med underlag och rekommendationer som kan ligga till grund för utveckling och omprövning av kulturpolitiken bildades Myndigheten för kulturanalys under 2011. Kommande rapporter och analyser från Kulturanalys om barn- och ungdomskultur kommer att öka kunskapen inom området.

367. Ungdomsstyrelsens rapport När var hur om ungas kultur – En analys av ungas kulturutövande på fritiden (Ungdomsstyrelsens skrifter 2011:1) har bidragit med ökad kunskap inom området. Bl.a. säger många unga att de har förbättrat sitt självförtroende till följd av det egna kulturutövandet; de har fått nya vänner, en bättre hälsa samt bättre skolresultat.

368. Av den nya läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr11 följer att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. De intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.

369. Undersökningar visar att det finns tendenser till en negativ utveckling under de senaste åren vad gäller läsförståelse, läsning och intresse för litteratur bland barn och unga. Detta gör statens insatser för att stimu-

lera barn till att läsa särskilt angelägna. Sedan 2006 har bidragen till läsfrämjande insatser fördubblats och uppgick 2011 till 13 miljoner kronor. Den under 2011 tillsatta litteraturutredningen har bl.a. fått i uppdrag att lämna förslag på hur litteraturens ställning kan stärkas samt bedöma och föreslå insatser för att möta de utmaningar som teknikutvecklingen för med sig. Uppdraget redovisas senast den 1 september 2012.

370. I bibliotekslagen (1996:1596) anges att folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former som är särskilt anpassade till dessa gruppers behov. En översyn av bibliotekslagen pågår inom Kulturdepartementet.

371. Riksdagen beslutade 2010 om en ny skollag (2010:800) som anger att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek. Det gäller såväl i skolor med kommunal som enskild huvudman.

372. Se vidare bilaga 1, p. 89.

Barn och ungdomsidrott

373. All verksamhet inom barn- och ungdomsidrotten som får statliga bidrag bör vara förenlig med barnkonventionen. Ett barnrättsperspektiv bör därför ligga till grund för statens stöd till idrotten. Idrotten är en betydelsefull arena för ett stort antal barn och ungdomar i Sverige. När idrotten fungerar som bäst bidrar den till att barns lika värde stärks och utvecklas. Ordet barnrättsperspektiv inom idrotten ska tolkas med utgångspunkt i barnkonventionen som utgår från respekten för den enskilda flickans eller pojakens fulla människovärde och att barndomen har ett egenvärde. För att förstå vad ett barnrättsperspektiv innebär för den egna verksamheten måste de ansvariga inom idrotten på olika nivåer ha kunskap om barnkonventionens innehåll och förståelse för dess tillämpning så att de kan omsätta barnrättsperspektivet i sina egna verksamheter. Regeringen anser mot denna bakgrund att det är angeläget att bidraget till barn- och ungdomsverksamheten används som stöd för verksamhet som bedrivs ur ett barnrättsperspektiv och att endast de idrottsföreningar som bedriver en verksamhet som är förenlig med barnkonventionen bör få ta del av det statliga stödet.

374. Centrum för idrottsforskning (CIF) har i uppdrag av regeringen att följa upp statens stöd till idrotten. Den tematiska analysen för 2010 fokuserade på i vilken utsträckning idrottens barn- och ungdomsverksamhet beaktar och främjar ett barnrättsperspektiv, så att bl.a. barns och ungdomars möjligheter till inflytande och delaktighet ökar. En av

analysens viktigaste slutsatser är att barnkonventionen inte är en regelbok, det är ett förhållningssätt. Alla barn måste inte behandlas likadant eller att varje match måste sluta oavgjort. Däremot är den en påminnelse om att vuxna alltid måste utforma idrottsverksamhet utifrån barnens behov samt att tänka till, våga lyssna och vara mottaglig för de ungas egna idéer, synpunkter och kritik. Barn och ungas delaktighet får ett särskilt utrymme i rapporten. Slutsatsen är att idrottsrörelsen inte alltid gör vad den själv uttrycker att den vill göra i sitt idédokument Idrotten vill.

375. Se vidare bilaga 1, p. 91–92.

VIII. Särskilda skyddsåtgärder (artiklarna 22, 30, 32–36, 37 b och d, 39 och 40)

Asylsökande barn

376. *Kommittén uppmanade att stöd ges till barn som bor på flyktingmottagningar, liksom psykologisk och psykiatrisk vård för traumatiserade asylsökande barn samt att se till att asylsökande barn som varit inblandade i väpnade konflikter får allt tillbörligt bistånd för sin fysiska och psykiska rehabilitering och återanpassning i samhället. Vidare uppmanades Sverige att vidta åtgärder för att säkerställa att en tillfällig vårdnadshavare (eller god man) utses för varje ensamkommande barn inom 24 timmar efter det att barnet anlänt till Sverige och att ansträngningar görs för att säkerställa lämplighet och kvalifikationer hos sådana vårdnadshavare (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 62–63 samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 21 och 24).*

377. Under 2010 träffade Barnombudsmannen ett antal ensamkommande asylsökande barn som bor i gruppboenden i anvisningskommuner. Efter dessa möten kunde ombudsmannen bl.a. konstatera att många ensamkommande asylsökande barn känner sig ensamma och upplever ett utanförskap, både under asylprocessen och efter att de fått ett beslut från Migrationsverket. Vidare har ombudsmannen besökt transitboenden i ankomstkommuner för ensamkommande asylsökande barn och uppmärksammades på att flera barn tvingats vänta länge, upp emot flera månader på en placering i en anvisningskommun.

378. Asylsökande är inskrivna i Migrationsverkets mottagandesystem och omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. Ensamkommande barn tas om hand av kommunerna och omfattas av socialtjänstlagens regler. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för barn. I 5 kap. 1–3 § i socialtjänstlagen finns särskilda bestämmelser om social-

nämndens ansvar för barn och unga. När åtgärder rör barn ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Ansvaret är detsamma för alla barn som vistas i kommunen oavsett om barnet har uppehållstillstånd eller inte. Dvs. socialtjänstlagen gäller för alla barn, oavsett barnets nationalitet och uppehållsstatus, samt oavsett om barnet är på kortare besök i Sverige eller på genomresa. Hälso- och sjukvård för asylsökande tillhandahålls av landstingen enligt lagen om hälso- och sjukvård för asylsökande. Enligt lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. ska asylsökande barn erbjudas samma hälso- och sjukvård samt tandvård som barn bosatta i Sverige.

379. Ensamkommande barn kan efter att de anlant till Sverige ge sig till känna för svensk myndighet i vilken kommun i landet som helst. Om ett barn utan kända vårdnadshavare gett sig till känna hos Migrationsverket och ansökt om uppehållstillstånd underrättar verket socialtjänsten i den aktuella kommunen om att det anlant ett ensamkommande barn. Inledningsvis får barnet då ett tillfälligt boende i den kommunen i väntan på att Migrationsverket ska anvisa en kommun som ska ordna boendet under asylprocessen.

380. Den 1 mars 2011 ändrade Migrationsverket rutinerna för anvisande av ensamkommande asylsökande barn. De nya rutinerna innebär att asylsökande ensamkommande barn omedelbart, inom 1–2 dagar anvisas från den s.k. ankomstkommunen, den kommun där barnet gett sig till känna för svensk myndighet, till en s.k. anvisningskommun, en kommun som har en överenskommelse med Migrationsverket om mottagande av asylsökande ensamkommande barn eller en kommun där det ensamkommande barnet uppger att de har en släkting eller nära anhörig. Om ingen ledig anvisningsbar plats finns i någon kommun med överenskommelse eller om barnet inte vet om någon släkting eller nära anhörig finns i Sverige så kan ingen omedelbar anvisning ske och det aktuella barnet kommer då i enlighet med rutinen inte att anvisas. Dessa barn får då stanna kvar i den s.k. ankomstkommunens omhändertagande under tiden för asylprövning och även permanent om barnet beviljas uppehållstillstånd. Denna kommun blir därmed barnets ”hemkommun”.

381. Eftersom barn som kommer till Sverige utan föräldrar eller annan vårdnadshavare kan ha en vårdnadshavare någon annanstans, t.ex. i hemlandet, kan nya vårdnadshavare eller förmyndare inte utses. I stället ska en god man utses.

382. Enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn ska underåriga som kommer ensamma till Sverige eller efter ankomsten blivit ensamma och söker uppehållstillstånd här förses med en god man som träder i både barnets förmyndares och vårdnadshavares ställe. Den gode

mannen ska bevaka barnets rättigheter, såväl juridiskt som ekonomiskt och ansvarar för barnets vård och omsorg. Den gode mannen ska, om det inte är uppenbart obehövt, ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Det är överförmyndaren i den kommun barnet vistas i som är den myndighet som förordnar en god man efter ansökan av Migrationsverket och socialnämnden. Överförmyndaren får också självmant ta upp frågan. Utgångspunkten bör vara att inget barn ska behöva stå utan ställföreträdare under sin tid i Sverige. Förordnande av god man ska göras så snart som möjligt.

383. Socialnämndens lagstadgade ansvar för barn som behöver stöd och skydd gäller oavsett på vilken plats barn befinner sig och av vilken anledning. Emellertid har antalet asylsökande ensamkommande barn ökat sedan 2006, då Migrationsverket började träffa överenskommelser med kommuner att anvisa boende för barnen. Brist på platser i grupp-hem, akuta lösningar och långvariga vistelser i ankomstkommunerna har skapat en olämplig situation både för barnen och för ankomstkommunerna. För att komma till rätta med det grundläggande problemet med brist på boendeplatser och de ökande kostnaderna för mottagandet av ensamkommande barn har två utredningar genomförts (SOU 2011:64 Asylsökande ensamkommande barn – En översyn av mottagandet och Ds 2011:34 Översyn av ersättningar till kommunerna för mottagande av ensamkommande barn). Den förstnämnda översynen föreslår att även kommuner som inte har tecknat överenskommelser med Migrationsverket om mottagande ska kunna ta emot ensamkommande barn för att komma till rätta med platsbehovet. På samma sätt som idag ska mottagandet av dessa barn i första hand bygga på frivilliga överenskommelser mellan staten och kommunerna. Beredning av förslagen pågår för närvarande inom Regeringskansliet. Se bilaga 1, p. 93–97.

Barn i väpnade konflikter

384. *Kommittén rekommenderade Sverige att påskynda sina ansträngningar att reformera brottsbalken i syfte att stärka de nationella och internationella åtgärderna för att förhindra att barn rekryteras till väpnade styrkor eller väpnade grupper och används i fientligheter (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 11).*

385. Internationella straffrättsutredningen har lämnat förslag på ny lag om internationella brott omfattande folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (SOU 2002:98). Utredningens förslag har utformats med Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som utgångspunkt. Enligt förslaget ska den som till de väpnade styrkorna tar ut eller i strid använder barn som inte fyllt 15 år kunna dömas för

krigsförbrytelse. Betänkandet bereds för närvarande på Justitiedepartementet och en proposition förväntas under 2012.

386. Kommittén uppmanade Sverige att höja minimiåldern för frivilliga försvarsorganisationer från 16 år till 18 år i syfte att helt respektera det fakultativa protokollets anda och att sörja för ett fullständigt skydd för barnen under alla omständigheter. Kommittén rekommenderade Sverige att ge alla frivilliga försvarsorganisationer som tillhandahåller personer under 18 års ålder skjutvapenutbildning och utbildning av militär typ tillräcklig information och utbildning om såväl det fakultativa protokollets bestämmelser som andra tillämpliga internationella normer (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 15).

387. I Sverige finns det 18 frivilliga försvarsorganisationer som bland annat bedriver totalförsvarsinriktad ungdomsverksamhet. Denna verksamhet omfattar utbildning och föreningsverksamhet. Ungdomsutbildningen bedrivs utifrån föreningarnas egna stadgar, behov och utbildningsplaner. Regeringen menar att den ungdomsverksamhet som de frivilliga försvarsorganisationerna bedriver inte faller inom protokollets frågeställningar. Det är nämligen inte fråga om frivillig rekrytering till de väpnade styrkorna. Verksamheten syftar endast till att informera om och väcka intresse för totalförsvaret. De frivilliga försvarsorganisationernas samarbetskommitté informerades dock inför ratificeringen av det fakultativa protokollet till barnkonventionen angående barn i väpnade konflikter. Regeringen kontaktade då både relevanta enskilda organisationer och myndigheter; Frivilliga försvarsorganisationernas samarbetskommitté var en av dessa organisationer.

388. Kommittén rekommenderade Sverige att se till att i sina nationella lagar, riktlinjer och rutiner för export av vapen och annan militärutrustning uttryckligen förbjuda direkt och indirekt export av vapen och militär utrustning till länder där personer som inte uppnått 18 års ålder kan tänkas delta direkt i fientligheter som medlemmar av deras väpnade styrkor eller väpnade grupper som inte tillhör en stats väpnade styrkor (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 17).

389. Export av svensk krigsmateriel får endast ske till stater, eller av staten auktoriserad mottagare. Enligt det svenska exportkontrollverket för krigsmaterielexport är respekt för de mänskliga rättigheterna ett centralt villkor. Det anges att tillstånd inte bör ges för export av krigsmateriel till stater i vilka det förekommer omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Vid prövningen av ett exportärende ska en totalbedömning av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter göras, där en sådan fråga som utnyttjandet av barnsoldater

skulle väga tungt, och sannolikt omöjliggöra ett exporttillstånd. Den svenska krigsmaterielexporten består huvudsakligen av högteknologiska militära system såsom stridsflygplan, ubåtar, stridsfordon, radarer m.m.

390. Den svenska regeringen har fattat ett beslut om att tillsätta en parlamentarisk kommitté som ska utreda den framtida svenska exportkontrollen av krigsmateriel och ramarna kring den. Utredningens huvudsyfte kommer vara att föreslå förändringar som skärper exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater. Anledningen är förändringarna i vår omvärld och internationella processer på området.

391. Kommittén rekommenderade Sverige att fortsätta och stärka såväl sitt ekonomiska stöd som annat bistånd för ett fullständigt genomförande av det fakultativa protokollet, däribland till multi- och bilateral verksamhet för att värna rättigheterna för barn som är indragna i väpnade konflikter, med särskilt fokus på såväl förebyggande arbete som fysisk och psykisk rehabilitering och återanpassning i samhället av barn som är offer för handlingar i strid med det fakultativa protokollet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 19).

392. Sverige är stora givare till Unicef, inklusive till området för skydd av barn samt barn i väpnad konflikt och barnsoldater. Bidraget till Unicefs reguljära budget uppgår år 2012 till 480 miljoner kronor. Därtill kommer bidrag via Sida till Unicefs fokusområde för skydd av barn. Fokusområdet syftar till att stödja genomförandet av UNICEF's globala strategi för skydd av barn mot våld, exploatering och övergrepp. Sida ingick stödet 2009 och har hittills bidragit med 51 miljoner kronor. Sida planerar att förlänga stödet fram till 2013 och att bidra med ytterligare 40–45 miljoner kronor. Sida ger även stöd till Rädda Barnens arbete inom området för barn i väpnad konflikt. Sverige ger även omfattande årliga stöd till FN:s generalsekreterares särskilde representant mot våld mot barn (se p. 205).

393. Kommittén rekommenderade Sverige att systematiskt samla in uppgifter om flykting- och invandrarbarn samt asylsökande barn inom sitt rättskipningsområde vilka rekryterats eller använts i fientligheter utomlands. I detta hänseende rekommenderade kommittén att uppmärksamma kommitténs allmänna kommentar nr 6 (CRC/GC/2005/6) om behandling av ensamkommande och separerade barn utanför deras ursprungsland (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 25).

394. Sverige har inte vidtagit särskilda åtgärder med anledning av kommitténs rekommendation. Det är oklart vad rekommendationen syftar till och Sverige skulle önska att kommittén utvecklade syftet med rekommendationen. Att systematiskt samla in uppgifter om asylsökande

barn väcker frågor om behandling och om utlämnande av uppgifter som rör enskildas personliga förhållanden, dvs. frågor om dataskydd och sekretess för personuppgifter.

395. Kommittén rekommenderade Sverige att fortsätta att anordna utbildningsverksamhet om det fakultativa protokollet för de väpnade styrkorna och för personal som skall delta i internationella insatser. Kommittén rekommenderade Sverige att utarbeta systematiska medvetenhets- och utbildningsprogram om bestämmelserna i det fakultativa protokollet för alla berörda yrkesgrupper som arbetar med och för barn, såsom lärare, myndigheter som arbetar för och med asylsökande och invandrade barn som kommer från länder som är drabbade av väpnad konflikt, advokater och domare (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 13).

396. Kriminalvården anordnar en internationell utbildning för kriminalvårdare som ska delta i fredsfrämjande uppdrag, United Nations Prison and Probation officers course (UNPriPoc). Utbildningen som är en introduktion till bl.a. FN och EU:s fredsbevarande verksamhet omfattar bl.a. kunskap om internationella normer för mänskliga rättigheter, humanitär rätt och internationella konventioner.

397. I de nya kursplaner som gäller från och med hösten 2011 för grundskolan och de övriga obligatoriska skolformerna ingår folkrätten i väpnade konflikter som ett obligatoriskt inslag i undervisningen i ämnet samhällskunskap. Även i gymnasieskolan är undervisning om folkrätten i väpnade konflikter – den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter – en del av det centrala innehållet i den första delkursen i ämnet samhällskunskap.

398. I de allmänna råd som Statens skolverk publicerar betonas vikten av kompetensutveckling för beslutsfattare, tjänstemän och den personal som har hand om nyanlända elever. Dessa behöver kunskap om gällande förordningar och om de internationella konventioner som Sverige har ratificerat. När det gäller utbildning och skolgång är FN:s konvention om barnets rättigheter ett manifest som har konsekvenser för hur såväl kommun som skola förväntas agera när det gäller nyanlända barns och ungdomars skolgång. Det är därför angeläget att berörda på alla nivåer har kunskap om vilka krav på verksamheterna som barnkonventionen ställer.

399. Det fakultativa protokollet om barn indragna i väpnade konflikter tas upp i utbildningar om barnkonventionen, bl.a. i de kompetensutvecklingsinsatser som sker inom ramen för regeringens överenskommelse

med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). I övrigt hänvisas till p. 61–88.

400. *Kommittén rekommenderade att Sveriges första rapport och dessa av kommittén antagna sammanfattande slutsatser görs allmänt tillgängliga för barn och deras föräldrar, bland annat genom läroplaner och utbildning i mänskliga rättigheter. Kommittén rekommenderade även Sverige att göra det fakultativa protokollet allmänt känt bland allmänheten i syfte att skapa debatt och medvetenhet om det fakultativa protokollet, dess genomförande och övervakning (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2007 p. 27).*

401. Sveriges rapporter publiceras på regeringens webbplats för mänskliga rättigheter (se p. 7).

402. Av skollagen (2010:800) framgår tydligt att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna. I kursplanerna för de samhällsorienterande ämnena framgår uttryckligen att eleverna ska få undervisning om barnkonventionen och barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Det framgår även av gymnasieskolans ämnesplan för samhällskunskap.

Sexuellt utnyttjande, människohandel

Nationella handlingsplaner

403. *Kommittén rekommenderade Sverige att fullt ut genomföra de nationella handlingsplanerna mot sexuell exploatering av barn och mot prostitution och handel med människor för sexuella ändamål. Kommittén var också bekymrad över att Sverige inte har en övergripande strategi för hur det fakultativa protokollet ska genomföras och att åtgärderna för att komma tillrätta med de bakomliggande faktorerna som leder till brott inte är tillräckliga (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 a samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 12–13).*

404. Handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn, som presenterades i december 2007, innehåller dels en beskrivning av det arbete som genomförts på området sedan 2001–2007, dels tio åtgärder som regeringen initierade för att ytterligare driva på och förstärka arbetet med att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av barn. En av åtgärderna är att följa upp handlingsplanen. Det handlar dels om en uppföljning av åtgärderna, dels om en uppföljning av handlingsplanen i sin helhet. En uppföljning av de tio åtgärderna gjordes under 2010 i samband med

propositionen Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (Prop. 2009/10:232). En uppföljning av handlingsplanen i sin helhet och revidering kommer att genomföras under 2012. Uppföljningen och slutsatserna kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet att skydda barnen och bekämpa sexuell exploatering av barn, prostitution och människohandel av barn.

405. Handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål sträckte sig till och med 2010. Ett samlat arbete för att bekämpa alla former av människohandel utgör grunden för politiken på området, men regeringen bedömde att det krävdes särskilda åtgärder för att motverka människohandel för sexuella ändamål och att dessa frågor krävde en särskild handlingsplan. Handlingsplanen bestod av 36 uppdrag som tilldelats olika myndigheter och organisationer fördelade på fem åtgärdsområden: ökat skydd och stöd till utsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, ökad nationell och internationell samverkan och ökad kunskap. Särskilda åtgärder riktades till barn och ungdomar.

406. Handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (t.o.m. 2010) ligger till grund för de förnyade uppdragen och fortsatta satsningarna inom jämställdhetspolitiken. Regeringen överlämnade den 15 september 2011 skrivelsen Jämställdhetspolitikens inriktning 2011–2014 (Skr. 2011/12:3) till riksdagen. I skrivelsen redogör regeringen för inriktningen för jämställdhetspolitiken under mandatperioden. Att bekämpa mäns våld mot kvinnor, inklusive prostitution och människohandel för sexuella ändamål har högsta prioritet i regeringens jämställdhetsarbete. Under perioden 2011–2014 intensifierar regeringen arbetet med att förebygga och bekämpa sexuellt våld och andra sexuella övergrepp. En central utgångspunkt är att följa upp och säkra hållbarheten i redan genomförda åtgärder. Flera myndigheter har därför fått (förnyade) uppdrag som bedöms strategiskt viktiga för att skapa förutsättningar för samverkan, kunskapsutveckling och god spridning på nationell och regional nivå.

Samordning och utvärdering

407. *Kommittén uppmanade Sverige att vidta konkreta åtgärder för att förbättra samverkan mellan myndigheterna för att komma till rätta med brott enligt det fakultativa protokollet samt att inrätta ett system för tillsyn och samordning över de organ som ansvarar för att genomföra protokollet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 14–15).*

408. Samordningsansvaret inom Regeringskansliet för sexuell exploatering av barn ligger på Socialdepartementet. Utbildningsdepartementet

samordnar jämställdhetspolitiken och arbetet att bekämpa våld i nära relationer.

409. Rikspolisstyrelsen har i uppdrag att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel. I uppdraget ligger bl.a. att samla uppgifter om omfattningen av människohandel i Sverige och mellan Sverige och andra länder. Rikskriminalpolisen, som utgör den svenska Polisens nationella kontaktpunkt i internationella ärenden samarbetar nära med bl.a. Interpol, Europol, Polissambandsmän etc.

410. Länsstyrelsen i Stockholms län har fått i uppdrag (2011–2014) att på nationell nivå samordna arbetet som bedrivs av myndigheter mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål och verka för stärkt samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra aktörer på området.

411. Organisationer inom det civila samhället bidrar med ett betydelsefullt arbete och regeringen anser att samverkan och samråd med dessa är av stor vikt. Mot bakgrund av att Barnrättskommittén i juni 2009 hade lämnat sina fjärde sammanfattande slutsatser för Sverige vad gäller genomförandet av barnkonventionen i Sverige, genomförde Socialdepartementet ett möte med ett flertal barnrättsorganisationer och andra berörda aktörer utifrån rekommendationerna. Med utgångspunkt i detta möte identifierades ett antal särskilt angelägna temaområden som utgår från rekommendationerna för en fördjupad dialog med organisationer inom det civila samhället och andra berörda aktörer. Ett av dessa områden är sexuell exploatering av barn (se p. 38).

Data och forskning

412. *Kommittén rekommenderade Sverige att systematiskt samla in uppgifter och information som har att göra med sexturism, inklusive brottsutredningar, åtal och utdömda straff, innefattande data uppdelat på ålder, kön, geografiskt läge och socioekonomisk bakgrund samt att genomföra kvalitativa och kvantitativa studier och analyser av orsakerna, förekomsten av brott och effekten av åtgärderna som vidtas för att beivra dessa brott (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 c och 69 b samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 6–7).*

413. I den svenska officiella kriminalstatistiken presenteras varje år uppgifter om antalet anmälda fall av köp av sexuell handling av barn under 18 år och människohandel mot barn under 18 år för sexuella ändamål respektive för andra ändamål. Därutöver presenteras uppgifter om anmälda fall av a) våldtäkter mot barn b) sexuellt utnyttjande av barn

och c) sexuella övergrepp mot barn. Statistik inom a, b och c är uppdelad på brott mot barn under 15 respektive mot barn 15–17 år.

414. Den officiella kriminalstatistiken redovisar händelser efter brotts-typer och lagrum. Det finns ingen information i statistiken som gör det möjligt att urskilja om brotten har koppling till turism. Utvecklingen av statistiken sker löpande. Det omfattande projekt som innebär ett införande av ett elektroniskt informationsflöde mellan myndigheterna i rättskedjan kommer på sikt innebära stora utvecklingsmöjligheter av statistiken, bl.a. mer detaljerade redovisningar.

415. Uppföljning och studier av olika slag genomförs i olika former. Nyligen har Brottsförebyggande rådet (Brå) följt upp och utvärderat regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Brå gör i rapporten (2011:18) bedömningen att regeringen lyckats i sitt uppsåt att öka medvetenheten om existensen av dessa problem i Sverige och få upp frågan på agendan bland dem som i sitt arbete kommer i kontakt med problemen eller kan komma att göra det. I den bemärkelsen har handlingsplanen gjort ett tydligt avtryck. Som ett första steg i arbetet med att minska prostitution och människohandel och bättre stödja de utsatta har detta varit värdefullt. Som en fortsättning på arbetet rekommenderar Brå att insatserna framöver avgränsas och fördjupas på grundval av en bättre kunskap om problemens omfattning och karaktär

416. I övrigt hänvisas till p. 40–44 samt bilaga 1, p. 100–102.

417. Kommittén rekommenderade utökning av forskningsinsatserna när det gäller lagöverträdare samt att utöka åtgärderna för att övervaka och förutse nya och framväxande risksituationer för sexuell exploatering av barn (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 b samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 13 a).

418. Länsstyrelsen i Stockholms län har inom ramen för sitt uppdrag (se p. 391) tillsatt en utredare för att genomföra en kartläggning gällande barn utsatta för människohandel. Kartläggningen innefattar en landsomfattande sammanställning av den erfarenhet som finns när det gäller de utsatta barnen samt en sammanställning av hur myndigheter bevarat barnets rättssäkerhet och tillvaratagit barnets rättigheter och intressen. Kartläggningen kommer att omfatta svenska och utländska barn som under perioden 2009 t.o.m. maj 2012 har identifierats som utsatta för människohandel eller människohandelsliknande koppleri. Länsstyrelsen i Stockholms län ska även inom ramen för detta uppdrag fördela medel till utvecklingsprojekt som bedrivs av myndigheter eller frivilligorganisationer mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

419. Under åren 2009–2010 hade Brottsoffermyndigheten regeringens uppdrag att fördela medel till forskning med mera som syftade till att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, våld i samkönade relationer samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen har för perioden 2011–2014 gett Brottsoffermyndigheten ett nytt uppdrag att fördela medel till forskning, metodutveckling och andra liknande insatser, vilka syftar till att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld och andra sexuella övergrepp. Även detta uppdrag omfattar kunskap om förövare samt effekter av insatser för att förhindra återfall i brott bland förövare av vålds- och sexualbrott. Ökad kunskap krävs för att bl.a. kunna utveckla evidensbaserade arbetsmetoder, som syftar till att förbättra skyddet av och stödet till brottsoffer. I detta sammanhang ska stöd till barn som växer upp i familjer där våld förekommer beaktas. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat den 15 december 2014.

Utbildning

420. *Kommittén rekommenderade Sverige att vidta åtgärder för att göra protokollets bestämmelser kända hos allmänheten, särskilt personer som arbetar med och för barn, inbegripet i lämpliga medier och genom utbildnings- och fortbildningsinsatser (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 16–19 samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 d).*

421. I Länsstyrelsens uppdrag (2011–2014) att på nationell nivå samordna arbetet som bedrivs av myndigheter mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål ingår att fortsatt bedriva operativt metodstöd och genomföra kompetensutvecklingsinsatser för myndigheter, frivilligorganisationer och andra relevanta målgrupper.

422. Länsstyrelsen i Stockholms län har i samarbete med Nationellt Metodstödsteam mot Prostitution och Människohandel (NMT), som samlar de myndigheter som arbetar med människohandelsfrågan i Sverige, utarbetat riktlinjer för arbetet. Riktlinjerna som ska utgöra ett stöd vid samverkan och handläggning av ärenden, riktar sig främst till kommuner, landsting och myndigheter men kan också utgöra ett stöd till frivilligorganisationer som exempelvis är engagerade i stöd till brottsutsatta. Särskilda avsnitt berör särskilt utsatta barn.

423. I september 2008 uppdrog regeringen åt Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten att förstärka de nuvarande operativa insatserna mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt att metod- och kompetensutveckla polis- och åklagarorganisationerna på området.

Sammantaget syftade åtgärderna till att öka kompetensen inom Polisen, förbättra samverkan med andra myndigheter och organisationer samt till att öka och effektivisera de operativa insatserna så att fler brott uppdagades och utreddes. Som ett resultat ökade polismyndigheterna under 2009–2010 rapporteringen av information om människohandel och prostitution till Rikskriminalpolisens kriminalunderrättelsetjänst. Regeringsuppdraget ledde till en markant ökning av både antalet upprättade anmälningar och inledda förundersökningar om människohandelsrelaterad brottslighet, även om det fortfarande råder stora skillnader mellan polismyndigheterna. Den inrapportering som gjorts till Rikspolisstyrelsen tydde dock på att antalet anmälningar, inledda förundersökningar och lagföringar rörande annan människohandel ökat mer under uppdragsperioden än när det gäller människohandel för sexuella ändamål.

424. Regeringen gav i maj 2011 Brottsoffermyndigheten i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska fokusera på barn och ungdomars särskilda utsatthet och behov vid dessa brott samt på samverkan i sexualbrottsmål. Programmet riktar sig till poliser, åklagare, domare samt advokater. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat den 15 juni 2014. Regeringen har dessutom gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för att barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer i högre grad ska synliggöras i förundersökningar och därmed förbättra deras möjligheter att få brottsskadeersättning samt annat stöd och skydd. Insatserna riktas till poliser och åklagare. Uppdraget ska vara slutfört och redovisat den 30 december 2013 (se p. 535).

425. Enligt Förundersökningskungörelsen ska barn höras av en person med särskild kompetens för uppgiften. Denna bestämmelse är tillämplig oavsett om barnet är målsägande, vittne eller misstänkt för brott. Inom polisen hanteras därför de flesta utredningar som involverar barn av specialiserade utredare. Det föreligger på nationell nivå en utbildningsplan som omfattar 15 veckors utbildning för dessa specialiserade utredare, framtagna bl.a. utifrån principen om barnets bästa. I syfte att vidmakthålla kunskaperna och specialiseringen ges vidareutbildning vart tredje år.

426. Under 2010–2011 har från de flesta allmänna åklagarkammare minst en åklagare genomgått en basutbildning om människohandelsbrott. Syftet har varit främst att ge verktyg för att upptäcka situationer där det finns anledning att misstänka människohandel. Brottsstypen handläggs

vid de internationella åklagarkamrarna och här har utbildningsinsatserna bestått i erfarenhetsseminarier riktade till de åklagare som särskilt utsetts att handlägga brottstypen.

427. Handboken "Handläggning av övergrepp mot barn" syftar till att vara en handledning för åklagarna i hur man utifrån ett barnperspektiv ska utreda misstankar om att barn utsatts för brott på ett effektivt och rättssäkert sätt. Den tidigare nämnda utbildningen om handläggning av övergrepp mot barn avser att ge åklagarna en god grund för att med barnets bästa i fokus, utan att åsidosätta sin objektivitetsplikt, utreda misstankar om att barn utsatts för brott.

428. Socialstyrelsen har utarbetat ett utbildningsmaterial om stöd och skydd till barn och unga – när det gäller barn och ungdomar som får ersättning för sex, barn utsatta för människohandel för sexuella ändamål samt barn som lever med föräldrar som säljer sex. Syftet är att yrkesverksamma som kommer i kontakt med personer som säljer sex eller som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål på ett bättre sätt ska kunna möta enskildas behov av stöd och hjälp. Materialet ska ge personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, ungdomsmottagningar med flera verktyg för att identifiera, samtala och fånga upp dels barn och ungdomar som riskerar att fara illa eller far illa på grund av att de har sex mot ersättning eller barn som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål och sexuell exploatering av barn och unga, dels barn som far illa på grund av att de lever med en vuxen som säljer sex. Utbildningsmaterialet är kunskapsbaserat, dvs. det bygger på bästa tillgängliga kunskap, professionellas erfarenhetsbaserade kunskap och enskilda individers erfarenheter av att sälja sex (se. p. 125).

429. Ungdomsstyrelsen har ett flerårigt uppdrag att förebygga sexuell exploatering och exponering av unga via internet. Regeringen gav 2008 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att göra insatser för att öka kunskapen om sexuell exploatering av barn och ungdomar via internet och andra interaktiva medier. Uppdraget som slutredovisades den 31 december 2010 bestod av fyra delar; (1) att genomföra en studie av målgruppen om deras erfarenheter och attityder till sexuell exponering och exploatering; (2) att utarbeta ett metodmaterial som kan användas av lärare i högstadiet och gymnasiet; (3) att anordna utbildningsinsatser riktade till personal inom skola, fritid och socialtjänst; (4) att anordna en utbildningsinsats riktad till tjejjourer och liknande verksamheter för killar. Studien *Se mig – unga om sex och Internet* fyllde en kunskapslucka i arbetet med unga. Studien har t.ex. laddats ner 15 342 gånger från Ungdomsstyrelsens webbplats. Under 2010 genomför Ungdomsstyrelsen en rad utbildningar utifrån det metodmaterial som myndigheten hade tagit fram. Till materialet hör ett antal filmer och intervjuer som bland annat kan ses på youtube. I de utbildningsinsatser som Ungdoms-

styrelsen genomförde utifrån uppdraget deltog sammanlagt ca 4 000 personer. Åtgärden bidrog till en kunskapsutveckling i frågan och till att personal som arbetar med unga idag har möjlighet att få kunskap om hur de kan arbeta förebyggande för att minska ungdomars utsatthet. Ungdomsstyrelsen fick under 2011 i fortsatt uppdrag att genomföra utbildningsinsatser i syfte att förebygga att ungdomar blir utsatta för sexuell exploatering via Internet och andra interaktiva medier. För att ytterligare stärka insatserna har Ungdomsstyrelsen under 2012 fått i uppdrag att ta fram särskild information som riktar sig till flickor och pojkar i syfte att förebygga att de blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. Under framtagandet av informationen ska Ungdomsstyrelsen inhämta synpunkter från ungdomar. Uppdragen ska slutredovisas i februari 2014.

430. Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att genomföra insatser för jämställdhet i skolan. Inom ramen för uppdraget ska Skolverket bl.a. erbjuda fortbildning om sex- och samlevnadsundervisning och hedersrelaterade frågor. Utbildningen ska t.ex. ge kunskaper om så komplexa frågor som sexuellt utnyttjande, sexuellt våld och sexuell exploatering (innefattande sådan exploatering som sker i nya digitala medier), könsstämpning samt hedersrelaterat våld och förtryck, kan diskuteras med elever ur ett jämställdhets- och rättighetsperspektiv.

431. Socialstyrelsen har under 2012 fått i uppdrag att genomföra en kartläggning av verksamheter som har kunskap om våld mot barn, inklusive sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn samt barn som bevittnar våld och ska bl.a. överväga om det finns ett behov av en aktör med ett samlat nationellt ansvar för kunskapspridning (se p. 192).

432. Det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi tas upp i utbildningar om barnkonventionen, bl.a. i de kompetensutvecklingsinsatser som sker inom ramen för regeringens överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) (se p. 74).

433. Kommittén rekommenderade att statliga bolag, inbegripet de statliga pensionsfonderna, som investerar utomlands eller som är verksamma genom dotterbolag eller på annat sätt i andra länder är noggranna med att leva upp till bestämmelserna om att förhindra att barn i dessa länder utsätts för och skyddas mot brott enligt konventionen och det fakultativa protokollet samt att Sverige bör utfärda lämpliga bestämmelser för alla svenska företag i utlandet när det gäller investeringar och verksamheter, i samma avseende (jfr. kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 20).

434. Staten är en betydande företagsägare i Sverige. I den statliga bolagsportföljen finns 58 hel- och delägda företag, tre är börsnoterade. Statens bolagsstyrning syftar till att de statligt ägda bolagen ska vara

föredömen inom området Hållbart företagande. Hållbart företagande innefattar områdena miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, anti-korruption och affärsetik samt jämställdhet och mångfald. En viktig del i arbetet med Hållbart företagande är att de statligt helägda bolagen efterlever de internationella riktlinjer som finns kring miljöhänsyn, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, anti-korruption och affärsetik. De internationella riktlinjerna är de tio principerna i FN:s Global Compact, FN:s ramverk för företag och mänskliga rättigheter samt 2011 års reviderade OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Dessa verktyg bygger på internationella konventioner och avtal och har formulerats i samarbete mellan stater, företag och övriga intressenter i det civila samhället. Statligt ägda bolag ska ha en genomtänkt och förankrad policy och strategi samt fastställda mål för att hantera Hållbart företagande. Bolagen förväntas bedriva ett aktivt arbete i dessa frågor såväl i de egna bolagen som i samarbete med affärspartners, kunder, leverantörer och övriga intressenter.

Förebygga och upptäcka

435. En finansiell koalition mot barnpornografi på Internet bygger på samarbete mellan betalningsindustrin (banker och kreditkortsföretag), Internetleverantörer, frivilligorganisationer och brottsbekämpande myndigheter. I Sverige finns en sådan koalition sedan 2007. RKP:s barnpornografigrupp är en huvudaktör tillsammans med Svenska Bankföreningen, ett 25-tal banker, ett antal kortföretag, ECPAT m.fl. Justitiedepartementet, Finansdepartementet och Finansinspektionen samverkar med koalitionen.

436. Efter spaning på Internet, efter tips från frivilligorganisationer eller från allmänheten identifieras hemsidor som erbjuder barnpornografi. I samarbete mellan RKP och t.ex. en bank kan testköp genomföras som ger den information som behövs för att spärra en viss betalningsväg. Det är idag mycket svårt att köpa barnpornografi med kreditkort på internet från Sverige. För att täcka in också andra betalningsmedel, t.ex. elektroniska plånböcker, krävs dock ett utvecklingsarbete.

437. Sedan 2008 visar utvecklingen att antalet ”kommersiella” barnpornografisajter gått ned i antal. Priset på köp av barnpornografiskt material har också gått upp enligt rapporter från den amerikanska och europeiska finansiella koalitionen. Volymen tillgänglig barnpornografi är dock alltjämt stor. Vidare är det den ”privatinspelade” barnpornografen som innehåller de grävsta övergreppen. Denna sprids till en början inom pedofila nätverk för att med tiden sippra ut och bli mer tillgänglig i vidare kretsar.

438. *Kommittén rekommenderade att alla förövare erbjuds återanpassning och rådgivning. Vidare att obligatorisk utbildning i säker Internetanvändning införs i skolans läroplan samt att dömda sexualbrottslingar förbjuds att arbeta med barn. Sverige rekommenderades också att säkerställa att ensamkommande barn ges lämpligt skydd och ökar kontrollen av de personer som tar hand om barnen (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 21–22).*

439. En särskild åtgärd genom handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn var ett regeringsuppdrag till Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) i samråd med Socialstyrelsen att kartlägga vilka insatser som finns tillgängliga för personer som har begått sexualbrott mot barn, och utvärdera effekterna av dessa. Kartläggningen och utvärderingen skulle också avse insatser för potentiella förövare. Uppdragen redovisades i januari 2011. Av redovisningarna framgår bl.a. att det finns en stor brist på kunskap om effektiva medicinska och psykologiska behandlingsmetoder för dessa personer.

440. Regeringen har beviljat Karolinska universitetssjukhuset (Centrum för Andrologi och Sexualmedicin, CASM) 10 miljoner kronor för att utveckla och kvalitetssäkra den verksamhet som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld. CASM tar emot patienter med sexuella avvikelser och hypersexuell störning. År 2010 hade CASM:s mottagning för sexualmedicin 2200 patientbesök med sexuell avvikelse eller hypersexuell störning. Majoriteten är män i åldern 18-65 år. Av patienterna som samtyckt till dokumentation hade ca 50 procent diagnosen hypersexuell störning, ca 25 procent hade diagnosen pedofeli och 25 procent bedömdes ha ett ”sexuellt högriskbeteende”. I gruppen rapporterade en stor del att deras sexuella beteenden är olagliga och skulle kunna leda eller har lett till att de döms för brott. Regeringen har därför bedömt att det finns ett behov att utveckla verksamheter som vänder sig till personer som inte är föremål för åtgärder inom ramen för t.ex. kriminalvård eller sluten ungdomsvård. Utvecklingen omfattar följande tre delar; 1) att etablera en s.k. stoppteleson mot sexuellt våld genom att utveckla befintlig telefon- och internetverksamhet i syfte att nå en större och bredare målgrupp än i dag, dvs. personer, främst män, som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld samt närstående till dessa och personal inom relevanta verksamheter, 2) att kartlägga lokala verksamheter inom området i syfte att kunna hänvisa hjälpsökande och anhöriga i hela landet samt lägga grund för ett nationellt nätverk av vårdgivare och andra aktörer inom området, 3) att utveckla och evidensbasera de behandlingsmetoder och arbetssätt som används vid CASM i dag i arbetet med personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld samt utvärdera effekterna av en s.k. stoppteleson.

441. En åtgärd som har vidtagits för att förebygga sexuellt våld och andra sexuella övergrepp är den s.k. stopptelefonen. Genom att öka kännedomen om CASM:s verksamhet och information om att det finns hjälp att få för ett destruktivt sexuellt beteende som riskerar att skada såväl andra som sig själv, ska man nå fler att frivilligt söka sig till behandling eller hjälp för att förändra beteenden. Utvecklingsarbetet på CASM har också till syfte att fånga upp närstående och personal som möter målgruppen.

442. Regeringen har sedan 2007 avsatt betydande resurser för att förstärka behandlingen av sexualbrottsdömda män samt män som dömts för våld i nära relationer. Kriminalvården fick bl.a. i regeringens handlingsplan för mäns våld mot kvinnor m.m. i uppdrag att under 2008–2010 genomföra en särskild satsning ägnad att öka insatserna för denna grupp dömda män. Resultatet visar att regeringens satsning på verksamheter inom kriminalvården riktade till våldsamma män haft en tydlig påverkan på insatser som riktas mot denna grupp. Satsningarna har bland annat lett till en betydande ökning av antalet fullföljda behandlingsprogram för dömda män.

443. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en förstudie inför utveckling av kunskapsstöd, metodutveckling och vägledning för socialtjänstens arbete med våldsutövare. Inom socialtjänsten och i andra verksamheter arbetar man i dag med olika metoder för män som utövar våld, inklusive sexuellt våld. Uppdraget redovisades i oktober 2011. Socialstyrelsen föreslår utvecklingsinsatser för att bl.a. få fler våldsutövare att gå i behandling samt lämnar även förslag till utveckling av socialtjänstens arbete för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Förslagen bereds nu vidare inom Regeringskansliet.

444. Projekt inriktade mot effekter av insatser för att förhindra återfall i brott bland förövare av vålds- och sexualbrott ska också prioriteras i fördelningen av utvecklingsmedel som Länsstyrelsen i Stockholms län fördelar till myndigheter och frivilligorganisationer inom ramen för sitt samordningsuppdrag för arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

445. Personer som erbjuds arbete eller praktik inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg ska visa ett utdrag ur belastningsregistret innan de får börja sitt arbete eller sin praktik. Den enskilde kan begära ett särskilt registerutdrag för detta ändamål; utdraget innehåller bara uppgifter om vissa brott. Arbetsgivaren är skyldig att genomföra kontrollen, men avgör därefter själv om personen ska anställas eller inte,

oberoende av om personen förekommer i registret. Detsamma gäller inom hem för vård och boende som tar emot barn, även ensamkommande barn, samt inom verksamhet med insatser åt barn med funktionshinder. Därutöver finns det inte något som hindrar att en enskild som söker arbete eller uppdrag inom frivilligverksamhet begär ett utdrag ur belastningsregistret som visar att personen inte är dömd för sexualbrott mot barn.

446. Avseende obligatorisk utbildning i säker Internetanvändning hänvisas till p. 165–167.

Barnsexturism

447. *Kommittén uppmanade Sverige att införa och tillämpa effektivt regelverk och vidta alla nödvändiga åtgärder för att förebygga och avskaffa barnsexturism och att i detta sammanhang förstärka det internationella samarbetet genom multilaterala, regionala och bilaterala överenskommelser, samt konsekvent åtala dem som begår dessa brott utomlands när de återvänder till Sverige. Kommittén uppmanade också Sverige att förstärka sitt påverkansarbete tillsammans med turistindustrin om barnsexturismens skadeverkningar och att sprida Världsturistorganisationens etiska riktlinjer till alla researrangörer och turistbyråer samt att uppmuntra researrangörerna till att anta uppförandekoden mot barnsexhandel och öka medvetenheten och påverka attityder (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 69 a, c, d och 2011 p. 23–24).*

448. Sedan början av 2009 genomför Rikskriminalpolisen en satsning mot sexuella övergrepp mot barn begångna av svenskar utomlands, bl.a. genom att förenkla för allmänheten att lämna tips, bl.a. via Internet och framgent också via sms eller mms (det kan vara viktigt att tips kan lämnas nära en iakttagelse så att det inte glöms). Bland resultaten märks nu domar i Thailand och Kambodja. Två personer är också dömda i Sverige, bl.a. en person till sju års fängelse för bl.a. grov våldtäkt på barn i Filipinerna. Fler utredningar är på väg. Satsningen genomförs av RKP:s barnpornografigrupp av fyra poliser och en IT-forensiker som jobbar med tipsbearbetning och utredning av barnsexhandel. Tipsen värderas och uppföljning sker i förhållande till det land där de misstänkta övergreppen ägt rum. Sexualbrott i utlandet, begångna av svenskar, kan utredas och lagföras i Sverige enligt de speciella regler som finns i fråga om extraterritoriella brott. Satsningen har nu permanentats. Den särskilda satsningen på barnsexturism har gett resultat över förväntan. Från egentligen bara ett fall 1995 till 50 misstänkta personer sedan början av 2009. Satsningen visar också att barnsexturism är ett problem som är gemensamt för många länder, dvs. att resande sexförbrytare åker till platser i t.ex. Sydostasien och där köper, eller rentav under en period ”adopterar”, ett barn. Så länge förbrytarna inte lagförs i sina hemländer får de vara ifred.

449. I enlighet med handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn har Utrikesdepartementets råd inför utlandsresan sedan 2007 kompletterats med text om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande. Informationen finns på Utrikesdepartementets webbplats – Resklar? Förbered dig inför utlandsresan. Resenären får information om att det är straffbart att ha sexuella kontakter med barn och att man kan bli anmäld till både lokala och svenska myndigheter. I det sammanhanget uppmärksammas resenärer på att det är svårt att avgöra en persons ålder och resenärer rekommenderas därför att avstå från sexuell kontakt om man är tveksam till om personen är över 18 år. Resenärer rekommenderas att kontakta lokal eller svensk polis om man ser eller misstänker att ett barn utnyttjas sexuellt. Det går också att ta kontakt med researrangören och be om råd eller kontakta Ecpat Sverige. Informationen finns också tillgänglig genom en applikation i smarta telefoner, finns möjligheter för resenärer att ta del av information om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

450. Socialdepartementet har också tillsammans med polisen och Ecpat Sverige under hösten 2011 initierat en informationskampanj för att skydda barn mot sexuellt utnyttjande inom turismen. En svensk version av den film-spot som Tyskland, Österrike och Schweiz tagit fram för ändamålet, visas på flygplatser och Arlanda Express samt i dess vänthallar, i syfte att uppmärksamma resenärer på frågor om skydd av barn mot sexuellt utnyttjande i samband med turism och resande. Polisens kontaktuppgifter visas tydligt så att resenärerna direkt kan tipsa polisen vid misstanke om brott.

451. Regeringen har också genomfört ett dialogmöte med berörda aktörer inom resenäringen och myndigheter med ansvar för turismutbildningar kring frågan om förebyggande åtgärder mot sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande. Resenäringen och myndigheter med ansvar för turismutbildningar är viktiga aktörer för att ansträngningarna att bekämpa sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande ska få effekt. Regeringen avser att bjuda in till ett uppföljande möte för att få ett fördjupat underlag till hur det är lämpligt att gå vidare och hur samverkan kan fördjupas i det förebyggande arbetet mot sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande i frågor som gäller resenäringen och utbildningsväsendet. Dessa aktörer å sin sida kan få ökad kunskap om problemet och hur andra arbetar med frågan, liksom ett fördjupat underlag om hur de kan gå vidare i det förebyggande arbetet.

452. Sverige har våren 2012 tagit initiativ till att arbeta vidare mot barnsexturism på EU-nivå genom ett EU-finansierat projekt. Ett gemen-

samt problem för många EU-länder är att resande sexförbrytare som är medborgare i dessa länder åker till platser i t.ex. Sydostasien och där begår sexuella övergrepp, eller rentav under en period, ”adopterar” ett barn i samma syfte. Flera sexförbrytare flyttar också till dessa länder i syfte att begå sexualbrott mot barn. Det finns också de som griper tillfället, eftersom utbudet av sexuella tjänster från barn i vissa länder sker tämligen öppet. Barnen är ofta offer för människohandel. Utöver utnyttjande genom tillhandahållande av sexuella tjänster till turister, utnyttjas barnen också för produktion av barnpornografiskt material. Så länge förbrytarna inte lagförs i sina hemländer får de vara ifred med sin verksamhet. Det är därför motiverat med ett mer ”kraftfullt” initiativ i form av ett EU-projekt. Projektet syftar dels till att lyfta upp frågan på policynivå inom EU och inom EU:s förbindelser med tredje länder, dels till att skapa förutsättningar för ett förstärkt operativt, brottsbekämpande samarbete, inklusive en ökning av antalet lagförda EU-medborgare för sexualbrott begångna mot barn utanför EU. För att genomföra projektet kommer Justitiedepartementet att samarbeta nära med Payoke och (NGO i Antwerpen) och CEIPA (Centre for European and International Policy Action). Därutöver finns följande organisationer med: Ecpat UK, Ecpat SE, NSPCC UK, Kingston University UK, CEOP UK, Nederländernas polis, Nederländernas rapportör om människohandel, CEPOL, EUROPOL, Portugals inrikesdepartement, OSSE:s polisenhet och Belgiens Justitiedepartement.

Förbud och övriga relaterade frågor

Försäljning av barn

453. *Kommittén rekommenderade att åtgärderna för att skydda barn som är offer för sexuell exploatering, människohandel och prostitution stärks. Kommittén erinrade vidare Sverige om att lagstiftningen måste stå i full överensstämmelse med åtagandena i artiklarna 1, 2 och 3 i det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi när det gäller försäljning av barn, som har vissa likheter med men inte är detsamma som människohandel. (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 11 d och 39 samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 c).*

454. För lagrumshänvisningar och straffskalor hänvisas till Sveriges rapport 2009 om genomförande av protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

455. Försäljning av barn kriminaliseras i svensk rätt främst genom bestämmelserna i brottsbalken om *människorov, människohandel, koppleri och grovt koppleri* samt försök och förberedelse till sådana brott. Även anstiftan och medhjälp till dessa brott är straffbart. Det samma

gäller för stämpling till människorov, människohandel och grovt koppleri och för underlåtenhet att avslöja sådana brott. Också *otillbörligt utverkande av samtycke eller tillstånd till adoption av barn* är kriminaliserat. Det sistnämnda brottet infördes i samband med att Sverige skulle tillträda FN-protokollet om försäljning av barn m.m. då bedömningen gjordes att lagstiftningen i den delen inte svarade mot de åtaganden som uppställs i protokollet. Även försök, anstiftan och medhjälp till brottet är kriminaliserat.

456. I sammanhanget kan även nämnas att svensk rätt ger möjligheten att i olika situationer döma flera gärningsmän för ett och samma brott. Det kan gälla fall där flera tillsammans och i samråd utför brottet, t.ex. genom att mellan sig fördela arbetet så att olika personer genomför olika moment i brottet. Om det inte kan styrkas mer än att var och en av de inblandade åtminstone har främjat brottet kan de ändå bli ansvariga för medhjälp till brottet.

457. Sveriges bedömning är att nämnda bestämmelser gör att svensk lagstiftning uppfyller de krav som protokollet ställer när det gäller kriminalisering av och påföljder för försäljning av barn. På senare år har dock flera åtgärder vidtagits för att ytterligare stärka det straffrättsliga skyddet på det aktuella området. Bland annat fick människohandelsbrottet ny utformning den 1 juli 2010 som innebär en tydligare och mer ändamålsenlig brottsbeskrivning. Ändringarna innebar bl.a. att kravet på att gärningsmannen genom handelsåtgärden ska ta kontroll över offret har tagits bort. Straffansvar för människohandel med barn omfattar den som rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot ett barn i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte. Det krävs alltså inte användande av något otillbörligt medel om gärningen riktas mot personer under arton år. Bestämmelsen omfattar som tidigare såväl människohandel som begås inom landet som gränsöverskridande handel.

458. Att kunna beivra människohandel som begås utomlands är en viktig del i det internationella arbetet mot människohandel. Kravet på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma för människohandel begången utomlands har därför tagits bort. Detsamma gäller för försök till sådant brott. Svensk domstol är inte heller förhindrad att döma till påföljd som är strängare än vad som är föreskrivet enligt lagen på gärningsorten.

459. Kravet på dubbel straffbarhet är en grundläggande och allmänt erkänd princip inom utlämningssamarbetet. Det är mycket ovanligt att

utlämningsframställningar avslås av den anledningen att det saknas dubbel straffbarhet. I svensk lag är vidare föreskrivet att gärningar är utlämningsbara om det finns ett års fängelse i straffskalan. Även detta är en vedertagen princip för utlämningsarbetet som återfinns i ett flertal avtal och konventioner om utlämning. Den absoluta majoriteten av alla utlämnings- och överlämnande ärenden rör stater till vilka Sverige kan utlämna eller överlämna svenska medborgare. Till stater utanför Norden och EU utlämnar Sverige inte svenska medborgare. Även detta är en allmänt erkänd princip inom utlämningssamarbetet. För det fall Sverige avslår en utlämningsansökan på grund av att den eftersökte är svensk medborgare kan Åklagarmyndigheten ta ställning till om förundersökning om brottet ska inledas i Sverige.

460. Ett annat led i det internationella arbetet mot människohandel är att Sverige under 2010 tillträdde *Europarådets konvention om bekämpande av människohandel*. Inom EU har också antagits *Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF*. Sveriges bedömning är att det inte krävs några lagändringar för att uppfylla åtagandena enligt direktivet.

Barnprostitution och annan sexuell exploatering av barn

461. *Kommittén rekommenderade att åtgärderna för att skydda barn som är offer för sexuell exploatering, människohandel och prostitution stärks. Kommittén har vidare rekommenderat Sverige att se över och säkerställa att brottsbalken till fullo överensstämmer med artiklarna 2 och 3 i det fakultativa protokollet samt säkerställa att lagstiftningen efterlevs. I detta sammanhang har kommittén understrukt att kriminaliseringen måste omfatta att bjuda ut, ta emot, skaffa fram eller tillhandahålla ett barn för prostitution samt försök, medhjälp och medverkan till dessa brott, liksom produktion och spridning av material som marknadsför dessa brott. Kommittén uppmanade vidare Sverige att säkerställa att påföljderna för kommersiell sexuell exploatering står i rimlig proportion till brotten och att alla barn som har utsatts för övergrepp, särskilt barn över 15 år, ges ett fullgott rättsligt skydd samt att ompröva inställningen att köp av sexuell handling av barn och utnyttjande av barn för sexuella ändamål anses som "mindre allvarliga sexualbrott mot barn". Kommittén uppmanade även Sverige att överväga att ta bort kravet på dubbel straffbarhet för dessa brott när de begås utanför landets territorium (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 11 a, b och c, p. 26 a, c och d, samt p. 28 och kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 c och 69 e).*

462. För lagrumshänvisningar och straffskalor hänvisas till Sveriges rapport 2009 om genomförande av protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

463. I 6 kap. brottsbalken finns ett antal straffbestämmelser som tar sikte på sexualbrott mot barn. En del av dessa avser gärningar som begås mot någon som är under 15 år och en del gärningar som begås mot någon som är under 18 år. Skillnaderna får ses mot bakgrund av att åldersgränsen för den sexuella självbestämmanderätten i Sverige är 15 år. När det gäller barn under 15 år erbjuder således svensk straffrättslig lagstiftning ett absolut skydd mot alla former av sexuella handlingar. Därutöver finns också ett särskilt skydd för åldersgruppen 15–18 år mot att utnyttjas i olika sammanhang.

464. Att genomföra sexuella handlingar med ett barn under 15 år kan bedömas som *våldtäkt mot barn*, *grov våldtäkt mot barn*, *sexuellt utnyttjande av barn*, *sexuellt övergrepp mot barn* eller *grovt sexuellt övergrepp mot barn*. För dessa brott kan även den dömas som gör sig skyldig till en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år om barnet är avkomling till gärningsmannen eller står under dennes fostran eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut. I andra fall där barnet är över 15 år kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, i stället bestämmelserna om *våldtäkt*, *grov våldtäkt*, *sexuellt tvång*, *grovt sexuellt tvång*, *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* eller *grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* tillämpas. För bestämmelser om ansvar för försök och medhjälp m.m. hänvisas till Sveriges rapport 2009 med anledning av genomförandet av protokollet.

465. Utöver de allmänna bestämmelserna om sexualbrott mot barn finns dessutom bestämmelser som särskilt tar sikte på utnyttjande av barn för sexuell posering och barnprostitution. Således döms den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering för *utnyttjande av barn för sexuell posering*. Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling. Beträffande det senare torde så regelmässigt vara fallet då poseringen skett mot ersättning, eller under tvång, eller barnet blivit vilselett eller någon övertalat eller på annat sätt påverkat barnet att posera i en för barnet typiskt sett skadlig miljö som t.ex. på en sexklubb eller för framställning av pornografiska bilder. Utanför det straffbara området faller däremot sådan frivillig medverkan som då t.ex. en pojkvän eller flickvän sexuellt poserar inför varandra i syfte att utforska sin sexualitet.

466. Vad därefter gäller utnyttjande av barn för barnprostitution döms den som förmår ett barn som ännu inte fyllt 18 år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling för *köp av sexuell handling av barn*. Detta gäller även om ersättningen utlovats eller getts av någon annan. Vidare gäller att den som främjar, t.ex. genom att erbjuda, skaffa fram eller tillhandahålla barn för sexuella tjänster, eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att ett barn har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning döms för *koppleri* eller *grovt koppleri*. Också ansvar för människohandelsbrott kan aktualiseras. Att tillåta annonsering vari sexuella tjänster erbjuds kan också utgöra koppleri. Även försök och förberedelse till koppleri och grovt koppleri är straffbart, liksom anstiftan och medhjälp. Detsamma gäller stämpling till grovt koppleri samt underlåtenhet att avslöja sådant brott. Försök, förberedelse och stämpling till grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, samt underlåtenhet att avslöja sådant brott, är straffbart, liksom försök till utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn. Anstiftan av och medhjälp till dessa brott är också straffbart.

467. Straffskalorna för sexualbrotten är utformade så att de ska återspegla brottens allvar och ge utrymme för att täcka skilda situationer av varierande svårighetsgrad. Även om alla sexualbrott mot barn är allvarliga – och straffskalorna i de flesta fall därför endast innehåller fängelse, med straffmaximum på upp till tio år – så måste det också inom detta område i straffvärdehänseende kunna göras åtskillnad mellan olika gärningar.

468. Sveriges bedömning är att svensk lagstiftning uppfyller de krav som protokollet ställer när det gäller kriminalisering av barnprostitution och annan sexuell exploatering av barn. Den svenska sexualbrottslagstiftningen har också nyligen varit föremål för en utvärdering. Utredningen har gjort bedömningen att skyddet för personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande totalt sett har förstärkts och tydliggjorts genom den sexualbrottsreform som genomfördes 2005. Även skyddet för barn har förbättrats. För att ytterligare stärka skyddet föreslås dock vissa ändringar, bland annat att preskriptionstiden för utnyttjande av barn för sexuell posering förlängs, att kravet på dubbel straffbarhet avskaffas även för köp av sexuell handling av barn och utnyttjande av barn för sexuell posering samt att Sverige ska tillträda Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Förslagen bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

469. Som exempel på ytterligare åtgärder av betydelse inom det aktuella området kan också nämnas att det i brottsbalken den 1 juli 2009 infördes ett nytt brott, *kontakten med barn i sexuellt syfte* (6 kap. 10 a §). Brottet tar

sikte på kontakter med barn – till exempel, men inte nödvändigtvis, på internet – som riskerar att leda till sexuella övergrepp vid ett möte med barnet. Enligt straffbestämmelsen kan den dömas som i syfte att begå ett sexualbrott mot ett barn under 15 år, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. Brottsförebyggande rådet har nu fått i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av straffbestämmelsen. Uppdraget ska redovisas senast i maj 2013.

470. Vidare antogs den 15 november 2011 *Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU om bekämpandet av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF*. En utredare har fått i uppdrag att ta ställning till vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till vad direktivet kräver. Uppdraget ska redovisas senast den 13 november 2012. Direktivet syftar till att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att införa gemensamma regler för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer. Viktiga inslag är möjligheten att hindra personer som dömts för brott som omfattas av direktivet från att arbeta med barn, möjligheten för arbetsgivare att vid rekrytering till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivillig verksamhet som innefattar nära kontakt med barn bli informerade om fällande domar för brott som omfattas av direktivet samt åtgärder för att stänga ner och blockera hemsidor som innehåller barnpornografi.

Barnpornografi

471. *Kommittén rekommenderade Sverige att kriminalisera produktion, distribution, spridning, import, export, att bjuda ut, försäljning eller innehav av barnpornografi samt försök till dessa brott och medhjälp eller medverkan i dessa brott. Vidare även kriminalisering av produktion och spridning av material som marknadsför dessa brott. Kommittén uppmanade även Sverige att överväga att ta bort kravet på dubbel straffbarhet för dessa brott när de begås utanför landets territorium (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 26 b, c och d).*

472. För lagrumshänvisningar och straffskalor hänvisas till Sveriges rapport 2009 om genomförande av protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.

473. Sverige har en mycket långtgående kriminalisering av alla tänkbara former av befattning med barnpornografiska bilder, t.o.m. att betrakta

bilder som man skaffat sig tillgång till. Kriminaliseringen gäller bilder av alla slag, i såväl tryckta skrifter som i film eller på internet. Även tecknade bilder omfattas av förbudsregeln.

474. Den huvudsakliga bestämmelsen är 16 kap. 10 a § brottsbalken där ett antal gärningsformer såsom skildring, spridning, överlåtelse, innehav, förmedlande av kontakter mellan köpare och säljare samt betraktande är straffbelagda. Försök till uppsåtligt *barnpornografibrott* är straffbart om det inte är ringa, liksom försök eller förberedelse till grovt barnpornografibrott. Anstiftan och medhjälp är också straffbart. Det finns därutöver en särskild lag (1988:1443) om förbud mot införsel och utförsel av barnpornografi av vilken det framgår att en skildring av barn i barnpornografisk bild inte får föras in eller ut ur Sverige. Bestämmelser om straff för sådan olovlig införsel finns i lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Det kan tilläggas att produktion av pornografi med användande av barn under arton år också kan utgöra brott enligt bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering.

475. I juli 2010 trädde en rad ändringar beträffande barnpornografibrottet ikraft. Dessa syftade till att åstadkomma en effektivare bekämpning av barnpornografibrottet och innebar en förstärkning av skyddet för barn mot att förekomma i pornografiska bilder. Bl.a. infördes en ny form av straffbar befattning med barnpornografiska bilder av barn. Den nya befattningsformen består i att någon betraktar en barnpornografisk bild som han eller hon har berett sig tillgång till. Regleringen träffar till exempel det fallet att någon betalar för att få titta på bilder som tillhandahålls via en webbsida, utan att det behöver visas att ett innehav av bilden därmed uppkommit. Dessutom förtydligades de omständigheter som kan leda till att ett brott bedöms som grovt brott.

476. Vidare avskaffades kravet på dubbel straffbarhet för brott av normalgraden som består i skildring av barn i pornografisk bild och för alla former av grovt barnpornografibrott. Det innebär att det blir lättare att i Sverige döma personer som har begått barnpornografibrott utomlands. Preskriptionstiden ändrades också för de fall där brottet är grovt eller av normalgraden och avser skildring av barn i pornografisk bild. Detta innebär att tiden i de aktuella fallen räknas från den dag det avbildade barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

477. Sedan den 1 januari 2011 gäller att den som skildrar en person under arton år i pornografisk bild gör sig skyldig till brott oavsett om det avbildade barnets pubertetsutveckling är avslutad eller ej. På så sätt har det straffrättsliga skyddet förstärkts för personer under 18 år som är fullt pubertetsutvecklade.

478. Till grund för kriminaliseringen av barnpornografi ligger den kränkning som det innebär både för det enskilda barnet och för barn i allmänhet att förekomma i pornografiska bilder. Kriminaliseringen är inskränkt till olika former av befattning med bilder och omfattar således inte ljud eller texter. Skälet till detta är att den kränkning som det innebär för barnet att förekomma i en pornografisk bild är större än den som följer av att med sin röst förekomma på en ljudupptagning utan åtföljande bilder eller att ett barnpornografiskt tema skildras i en litterär eller annan text utan bilder.

479. Systematiskt sett är brottet inte ett sexualbrott. Det tar sikte på andra slags gärningar än sexualbrott gör. Syftet med kriminaliseringen är inte bara att skydda det avbildade barnet från kränkningar utan också barn i allmänhet. Placeringen av ett brott i ett visst kapitel i brottsbalken är inte avgörande för möjligheten att betraktas som brottsoffer och få skadestånd.

480. När det gäller de begränsade undantagen från det straffbara området tar dessa sikte på situationer där barn skildrar andra barn och innehar dessa bilder, hantverksmässiga framställningar som inte är avsedda att göras tillgängliga för andra samt för gärningar som med hänsyn till omständigheterna är försvarliga. Utrymmet för att anse gärningar som försvarliga är generellt sett litet och tar primärt sikte på sådana innehav som kan vara nödvändiga för nyhetsförmedling, forskning och opinionsbildning.

481. Beträffande påföljderna för barnpornografibrott utgörs brottet av olika typer av gärningar med olika allvarsgrad. Även om det handlar om oacceptabla gärningar måste det göras åtskillnad mellan sådana. Böter finns endast i straffskalan för ringa brott.

482. Sammanfattningsvis är bedömningen att den svenska lagstiftningen uppfyller de krav som protokollet ställer upp när det gäller kriminalisering av och påföljder för barnpornografibrott.

483. I övrigt hänvisas till Sveriges rapport 2009 med anledning av genomförandet av protokollet.

Ansvar för juridiska personer

484. *Kommittén rekommenderade Sverige att säkerställa att det förutom böter finns lagstiftning och proportionerliga straffrättsliga, civilrättsliga eller administrativa sanktioner för att säkerställa att åtgärder vidtas för att effektivt förebygga upprepning av sådana brott samt uppmuntra företag att*

upprätta en etisk policy om sexuellt utnyttjande av barn i kommersiellt syfte och att införa motsvarande klausuler i avtal med leverantörer (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 32).

485. Bestämmelser om ansvar för juridiska personer kan enligt protokollet vara straffrättsliga, civilrättsliga eller administrativa åtgärder, beroende på konventionsstatens nationella rättsliga principer.

486. I Sverige regleras frågan om ansvar för juridiska personer bl.a. genom bestämmelserna om företagsbot. Företagsbot är en särskild rättsverkan av brott som kan åläggas en näringsidkare för brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet under vissa förutsättningar. Systemet med företagsbot effektiviserades under 2006 bl.a. genom att möjligheterna att öka sanktionen ökades och att maximibeloppet höjdes. Syftet var bl.a. att öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet.

Skydd av barnets rättigheter och intressen vid brott riktade mot barn

487. Kommittén välkomnade de åtgärder som vidtagits för att skydda barnets rättigheter och intressen när de utsatts för de brott som förbjuds enligt det fakultativa protokollet. Samtidigt uppmanade kommittén Sverige att säkerställa att sexualförbrytare lagförs mer systematiskt och effektivt. Vidare uppmanades Sverige att skapa en barnvänlig och lättillgänglig version av brottsofferportalen. Sverige uppmanades också att göra det lättare för barn som genom människohandel har förts till Sverige att få uppehållstillstånd samt att säkerställa att landets lagstiftning och processrättsliga bestämmelser är i fullständig överensstämmelse med Palermo-protokollet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 33–34 samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 c).

488. På regeringens uppdrag har Rikspolisstyrelsen, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, tagit fram gemensamma nationella riktlinjer för att säkerställa att samverkan vid utredningar kring brottsutsatta barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med barnets bästa i fokus.

489. Handläggningen av s.k. sexbrottsturismärenden (brott begångna utomlands av resande i sexuella övergrepp mot barn) har i samarbete mellan åklagare vid Internationella Åklagarkammaren (IÅK) Stockholm och Rikskriminalpolisen utvecklats under det senaste året. Åklagarmyndigheten har under 2011 genomfört en granskning av handläggningen av s.k. sexbrottsturismärenden. Granskningen visade att det rörde sig om ett litet antal ärenden och att åklagarna försökt ta tillvara de möjligheter att utreda brott som funnits. I några fall där den misstänkte

återvänt till Sverige har utredningarna lett till lagföring. Slutsatserna av tillsynen är att en utvärdering av det arbetssätt som är under utveckling ska göras och ligga till grund för ett kortfattat metodstöd.

490. Åklagarmyndighetens verksamhetsplan innehåller flera mål som rör handläggningen av bland annat sexuella övergrepp mot barn. Uppföljningen av dess mål, utbildning och handböcker är åtgärder som syftar till att höja kvaliteten i utredning och lagföring av sexualbrott. Åklagarmyndighetens projekt "Metodutveckling av arbetet med vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn" syftar till att korta handläggningstiderna i utredningarna och att höja kvaliteten i bevissäkringen. I projektet har utvecklats ett arbetssätt som under drygt ett år har testats på två åklagarkammare. Projektet som bedrivits under 2001–2010 är nu i sin slutfas och en rapport över projektet ska överlämnas i slutet av mars.

491. Brottsofferportalen finns inte längre som en särskild webbplats. Informationen har integrerats i Brottsoffermyndighetens webbplats, som sedan 2011 innehåller utvecklad information för brottsoffer på lätt svenska. Det finns information som särskilt riktar sig till den som har ansvar för ett barn som har drabbats av brott liksom om barn som bevittnat brott mot närstående. Brottsförebyggande rådets skolportal Brottsrummet innehåller särskild information till unga brottsoffer.

492. Sverige har inte vidtagit särskilda åtgärder med anledning av kommitténs uppmaning att göra det lättare för barn som genom människohandel har förts till Sverige att få uppehållstillstånd. En utlänning som vistas i Sverige kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om han/hon medverkar vid förundersökning eller huvudförhandling i brottmål. Ett särskilt tidsbegränsat uppehållstillstånd om 30 dagar för betänketid kan också beviljas. Betänketiden är till för offrets återhämtning och ställningstagande till om han/hon vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna. Tillståndstiden ska kunna förlängas om det finns särskilda skäl.

493. Tillstånd (både för betänketid och vid medverkan) beviljas av Migrationsverket på ansökan av förundersökningsledare. Dessa bestämmelser infördes i den svenska utlänningslagen och bygger på EU-direktivet om uppehållstillstånd för offer för människohandel (Europeiska rådets direktiv 2004/81/EG av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som har fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna). De svenska reglerna går dock längre än direktivet genom att de omfattar alla tredjelandsmedborgare som är bevispersoner (vittnen och brottsoffer), inte bara offer för människo-

handel. Utöver dessa regler har offer för människohandel även möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd på andra grunder, t.ex. på grund av skyddsbehov eller synnerligen ömmande omständigheter.

494. I förarbetena till utlänningslagens regler om uppehållstillstånd för bevispersoner uppgav regeringen att förlängning av betänketid särskilt kan bli aktuell när det gäller barn som utsatts för brott (prop. 2006/07:53). Regeringen anförde också att det i vissa fall, för att avsluta en behandling, kan finnas anledning att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av bestämmelserna om uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter (prop. 2006/07:53 s. 34). Av nämnda bestämmelse följer att barn får beviljas permanent uppehållstillstånd även om de omständigheter som kommer fram inte har samma allvar och tyngd som krävs för att tillstånd ska beviljas vuxna personer.

495. Kommittén noterade förekomsten av en så kallad hotline för att rapportera om barnpornografi, handel med barn för sexuella ändamål och barnsexturism och rekommenderade Sverige att anslå nödvändiga mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser till denna hotline så att den blir ändamålsenlig och långsiktig samt att den synliggörs, inbegripet bland barn och för brott enligt protokollet som begås av landets medborgare utomlands. Vidare rekommenderades Sverige att vidta nödvändiga åtgärder för att införa larmnumret för försvunna barn "116 000" i landet (se kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 37–38).

496. När det gäller barnpornografi och sexuellt utnyttjande av barn samordnas arbetet på nationell nivå av Rikskriminalpolisens barnpornografigrupp (RKP). Gruppen består av åtta poliser och en administratör. RKP har i sin tur utbildat omkring 150 utredare på de lokala polismyndigheterna i att granska bilder som kan vara barnpornografiska. På RKP tar de sedan emot alla bilder som utredarna granskat och anser är barnpornografiska. Detta innebär att Rikskriminalpolisens barnpornografigrupp kan fokusera på de mer komplicerade fallen. I detta arbete är också internationellt samarbete viktigt. I det samordnade arbetet på nationell nivå förfogar polisen idag över en ganska väl utvecklad verktygslåda för att förebygga och bekämpa barnpornografi samt sexuellt utnyttjande av barn.

497. Varje bild förses med en unik kod och läggs in i en bilddatabas. Ett datorprogram kan sedan med hjälp av koden sortera bort bilder som redan granskats, om samma bild skulle dyka upp igen. Genom programmet kan också bildserier paras ihop. Detta verktyg effektiviserar

granskningen och bidrar till underlag för blockering av hemsidor med barnpornografiskt innehåll.

498. RKP:s barnpornografigrupp arbetar aktivt för att hitta barnpornografiskt material på internet. Gruppen tar också emot ärenden där Europol och Interpol spårat bilder till svenska internetanvändare. De får också in tips från allmänheten, om t.ex. kommersiella barnpornografisajter. Också en hotline som drivs av ECPAT Sverige bidrar med tips om hemsidor och material. Genom ett samarbete med internetleverantörerna kan sedan en hemsida blockeras när någon försöker besöka den. Istället kommer det upp en text som säger att sidan är blockerad. Polisens meddelande visas upp till 50 000 gånger per dag, bara i Sverige. Utredarna söker upp personer som delar med sig av barnpornografiskt material på Internet. Polisens beslag av datorer ger ofta namn på fler misstänkta.

499. En mycket viktig en arbetsuppgift är att identifiera de barn som utsätts på bilderna. Ofta finns information om var bilden är tagen i bildens bakgrund. I filmer lyssnar polisen på språk och dialekter. Detta är ett centralt utvecklingsområde, eftersom få barn identifieras i förhållande till den volym barnpornografiskt material som faktiskt finns tillgängligt. En viktig del i detta är att barnpornografiskt material betraktas som sexuella övergreppsbilder, dvs. bevis om sexualbrott, snarare än enbart ett pornografiskt material som är brottsligt att inneha.

500. Lagstiftningen om vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte har varit i kraft sedan den 1 juli 2009. RKP har med anledning av denna lagstiftning satt upp en s.k. SUR (särskilt undersökningsregister) i syfte att skaffa sig en fullständig bild av hur fenomenet ser ut på nationell nivå. I undersökningsregistret finns det omkring 600 personer/alias som på olika sätt varit aktiva i sexuellt syfte på internetforum där barn också är aktiva.

501. Regeringen gav i regleringsbrevet för 2012 Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte. Syftet med utvärderingen är att undersöka hur bestämmelsen fungerar i praktiken och om några särskilda problem uppstått i samband med tillämpningen av den. Utvärderingen ska också innehålla en analys av orsakerna till att så många ärenden skrivs av. I uppdraget ingår också att redovisa det som vid utvärderingen framkommer beträffande exempelvis upptäcktsätt, vilka brottsoffren och de misstänkta personerna är, kontaktsätt, kontakternas frekvens och innehåll samt förekomst av annan liknande brottslighet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 maj 2013.

502. Regeringens avsikt är att undersöka möjligheterna för att larmnummer 116 000 för anmälan av försvunna barn tas i bruk även i Sverige. Socialdepartementet arbetar för närvarande tillsammans med berörda departement för att hitta den bäst lämpade operatören för larmnummer 116 000 och rutinerna för dess användning anpassade till svenska förhållanden. Befintliga strukturer inom alarmeringsorganisationen kommer att användas, och 24 timmars service dygnet runt av utbildad personal ska uppnås. Förväntningen är att det svenska genomförandet kommer att beslutas under våren 2012.

Brottsoffers rehabilitering och återanpassning

503. *Kommittén rekommenderade Sverige att vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att barn som utsätts för brott enligt det fakultativa protokollet, särskilt barn av utländsk härkomst, ges lämpligt stöd, inbegripet för deras fullständiga sociala återanpassning och fysiska och psykiska rehabilitering genom bland annat att offer för handel för sexuella ändamål och prostitution omfattas av de planerade rehabiliteringsprogrammen samt säkerställa att barn som är offer för människohandel erbjuds utbildning. Vidare rekommenderades Sverige att säkerställa att alla barn som har utsatts för brott, inbegripet barn som inte är medborgare i eller bosatta i Sverige, har tillgång till lämpliga förfaranden för att, utan åtskillnad, söka skadestånd från dem som är juridiskt ansvariga, i enlighet med artikel 9.4 i det fakultativa protokollet, och inrätta en skadeståndsfond för de brottsoffer som inte kan få skadestånd från förövaren samt vidta åtgärder för att säkerställa att rehabiliteringsprogrammen och projekten för ett tryggare återvändande görs tillgängliga i hela landet (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 e, f samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 35–36).*

504. Det pågår en myndighetssamverkan både på lokal och regional nivå mellan, socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården samt även Migrationsverket när det gäller utländska barn där det finns misstankar om att de är offer för människohandel. Dessa barn har särskilda, och ofta akuta, behov av stöd och skydd. De inser inte alltid själva att de är offer och de har ofta behov av omedelbart skydd och vård av socialtjänsten för att inte åter bli föremål för handel. De behöver information om sina rättigheter, bl.a. om rätten att ansöka om asyl. I övrigt hänvisas till p. 377–383.

505. Alla barn som är lagligt bosatta i Sverige har rätt till utbildning i grundskolan och motsvarande skolformer. Det gäller även vissa grupper som inte räknas som bosatta i Sverige som t.ex. asylsökande barn.

506. Barn som vistas i landet utan tillstånd har för närvarande inte rätt till utbildning. Skolor och förskolor kan dock på frivillig väg ta emot dessa barn i sin verksamhet. Frågan om rätt till utbildning för dessa barn har utretts och en utredning har föreslagit att alla barn, även de som vistas i landet utan tillstånd, ska ges rätt till utbildning (SOU 2010:5). Regeringen har i budgetpropositionen för 2012 aviserat att rätten till utbildning ska utökas med utgångspunkt från detta förslag (se p. 328).

507. För eleverna i förskoleklassen, de obligatoriska skolformerna samt gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska det finnas tillgång till skol-läkare, skolsköterska, skolpsykolog och skolkurator. Vidare ska det finnas tillgång till sådan personal att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande.

Internationell hjälp och samverkan

508. Kommittén uppmuntrar Sverige att fortsätta att stärka det internationella samarbetet genom multilaterala, regionala och bilaterala överenskommelser, särskilt med grannländerna (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2011 p. 39 samt kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 67 g).

509. Sverige ställer sig helt bakom denna rekommendation. Internationellt samarbete är av central betydelse för att på ett adekvat sätt arbeta mot fenomen som människohandel och barnpornografi på internet. Sverige deltar därför aktivt i alla internationella fora för polissamarbete, inklusive Europol och Interpol. Det pågår också ett aktivt, reguljärt arbete bilateralt, bl.a. mellan de nordiska länderna, EU:s medlemsstater och andra viktiga aktörer, t.ex. USA.

510. Inom EU har Sverige under det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd hösten 2009 lyft frågan om människohandel och sexuell exploatering av barn. EU:s inrikes- och justitieministrar beslutade om ett tematiskt s.k. Action Oriented Paper (AOP) med ett antal åtgärder för att förstärka arbetet mot människohandel i EU:s yttre förbindelser. Åtgärderna i det dokumentet innebär viktiga steg när det gäller att stärka EU:s relationer och samarbete med ursprungsländer för människohandel och länder varigenom människohandeln passerar. Sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande tas särskilt upp och denna fråga ska ges uppmärksamhet i det fortsatta och ökade partnerskapet mellan EU, tredje länder, regioner och organisationer på internationell nivå.

511. En åtgärd i handlingsplanen för att stärka samarbetet på EU-nivå var att uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande på EU-nivå inom ramen för deltagandet i Permanent Intergovernmental Group Europe de l'Enfance. Frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande togs upp vid flera tillfällen, bl.a. i anslutning till den högnivåkonferens som ägde rum i Stockholm den 20 november 2009, med anledning av Sveriges ordförandeskap i EU:s ministerråd hösten 2009.

512. En åtgärd i enlighet med handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn var att uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté 2008. Målsättningen var att frågan om sexuell exploatering av barn, bl.a. i samband med turism och resande, får ökad uppmärksamhet inom Europarådet och dess medlemsländer och att erfarenhetsutbytet mellan medlemsländerna ökar. Under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté var en av de svenska prioriteringarna att stärka arbetet för barnets rättigheter. Regeringen genomförde som ett led i detta arbete en högnivåkonferens i Stockholm i samarbete med Europarådet i september 2008. Vid konferensen diskuterades det svenska förslaget till en strategi för barnets rättigheter som ska gälla 2009–2011. Den så kallade Stockholmsstrategin har därefter antagits av Europarådet. En del av strategin gäller bekämpandet av alla sorters våld mot barn. Sexuell exploatering av barn och handel med barn (bl.a. för sexuella ändamål) är ett av de områden som Europarådet särskilt har fokusera på genom medvetandehöjande kampanjer och andra åtgärder. Här ingår även sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande. Sverige har fortsatt prioriterat att motverka alla former av våld mot barn i arbetet inom Europarådet och frågan är fortsatt en prioriterad i Europarådets strategi för 2012–2015.

513. Inom Östersjöstaternas råd finns både en aktionsgrupp mot människohandel och en expertgrupp för utsatta barn, där skyddet mot alla former av sexuell exploatering och sexuella övergrepp samt skyddet för barn utsatta för människohandel är prioriterade samarbetsområden. Rådets sekretariat har drivit och driver en rad projekt bland rådets medlemsstater. Inom utvecklingsarbetet ges stöd till bl.a. arbetet att bekämpa människohandel. Samarbetet innebär också att svenska experter deltar i utvecklingsarbetet. En pågående åtgärd, i enlighet med handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn, är aktivt deltagande i samarbetet för barn i utsatta situationer inom Östersjöstaternas råd. Medlemsstaterna är Danmark, Estland, Finland, Island, Lettland, Litauen, Norge, Polen, Ryssland, Sverige och Tyskland. Samarbetet sker genom en expertgrupp (EGCC) med ett mandat som för närvarande gäller till och

med 2013. Regeringen stöder med ekonomiska bidrag samarbetet och deltar aktivt i EGCC. Prioriterade samarbetsområden är bl.a. skyddet för barn mot alla former av sexuell exploatering och sexuella övergrepp samt att säkerställa barns rätt till skydd vid migration och skyddet för barn utsatta för människohandel. EGCC identifierar, stöder och arrangerar samarbetsprogram omkring barn i utsatta situationer mellan experter, länder och organisationer i Östersjöregionen. Gruppen utforskar och bevakar områden av vikt när det gäller utsatta barn som identifierats som viktiga av de experter och nationella koordinatörer som finns i gruppens nätverk. Baserat på detta antar EGCC program och genomför aktiviteter inom området. Aktiviteter och program genomförs i samarbete med nationella myndigheter och organisationer i samarbete med regionala och internationella organisationer. Projekt och aktiviteter finansieras genom bidrag, bl.a. från EU, medlemsstaterna i Östersjöstaternas råd och stiftelser.

514. Svenska institutet genomför besöksprogram för utländska nyckelaktörer som vill studera Sveriges arbete med att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Inom ramen för uppdraget kan vissa informationsaktiviteter i utlandet också genomföras. Arbetet inriktas primärt på länder i Europa.

Barn som berövats friheten, inklusive alla former av kvarhållande, fängslande eller tvångsomhändertagande

Ungdomars rättsskydd

515. De särskilda ungdomspåföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst reformerades år 2007 i syfte att påföljderna i ökad utsträckning skulle präglas av principerna om proportionalitet, förutsebarhet och konsekvens men också behovsanpassas. En särskild utredare fick i maj 2009 i uppdrag av regeringen att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare. Utredaren redovisade sitt uppdrag den 31 maj 2012 i betänkandet *Nya Påföljder* (SOU 2012:34). Bland annat för att minska användningen av böter och påföljder avsedda för vuxna lagöverträdare när det gäller lagöverträdare under 18 år föreslås i betänkandet tre nya påföljder: kontaktskyldighet för unga, ungdomsövervakning och varningsstraff. Förslagen ska nu remitteras.

516. I augusti 2011 genomfördes en rad ändringar som syftar till att förbättra verkställigheten av slutna ungdomsvård och öka möjligheterna till successiv utslussning under kontrollerade former. Detta gjordes bl.a. genom att det numera i lag regleras att en verkställighetsplan ska upprättas för den dömda. Vidare innebär ändringarna att den dömda

under den senare delen av verkställigheten ska förberedas för ett liv i frihet genom konkreta åtgärder såsom utbildning, praktik, bostad och fritidsaktiviteter. Därutöver ska elektroniska hjälpmedel få användas för att kontrollera var den dömda befinner sig vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet.

517. Se vidare bilaga 1, p. 119–127.

518. Kommittén rekommenderade Sverige att se över den nuvarande tillämpningen av isolering, inklusive införa förändringar i den nuvarande lagstiftningen där så är lämpligt och begränsa tillämpningen av denna åtgärd till mycket sällsynta undantagsfall, minska tidsperioden som är tillåten för den och sträva efter att så småningom ta bort den. Kommittén rekommenderade också att säkerställa att alla barn som har blivit omhändertagna ges adekvat rättslig representation (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 70–71).

519. Av 15 c § i Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga framgår att avskiljning vid de särskilda ungdomshemmen endast får användas om det är särskilt påkallat på grund av att en ungdom som vårdas där uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. Avskiljning får endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska sådana användas. Avskiljning får aldrig användas som bestraffning. Beslutet om avskiljning måste grundas på ett pågående beteende. När grunderna för avskiljningen upphör, exempelvis att den unge lugnat ner sig, ska den avbrytas. Beslutet kan överklagas till domstol.

520. I sin årsrapport för 2008 presenterar Barnombudsmannen att myndigheten under 6 månader granskat drygt 450 avskiljningar på särskilda ungdomshem. Enligt Barnombudsmannen visade granskningen att avskiljningar använts på ett sätt som inte är förenligt med svensk lagstiftning eller de riktlinjer som Statens institutionsstyrelse har (se vidare bilaga 2 s. 14).

521. Regeringen gav 2009 SiS, som är den statliga myndighet som driver de särskilda ungdomshemmen, i uppdrag att göra en översyn av tillämpningen av avskiljning och redovisa planerade och vidtagna åtgärder samt komma med förslag till förbättringar. Regeringen har också givit SiS i uppdrag att tydligt redovisa användningen av de särskilda befogenheterna inklusive avskiljning i årsredovisningen så att användningen går att följa över tid. I samband med den tillsynsreform som genomfördes 2010 gav regeringen den nya tillsynsmyndigheten Socialstyrelsen i uppdrag att särskilt tillsyna de särskilda ungdomshemmen. Av tillsynsrapporten

framgår att Socialstyrelsen fann 14 beslut med brister i motivering och dokumentation av de särskilda befogenheterna. Enligt Socialstyrelsen tyder resultaten dock på att SiS i större utsträckning tillgodoser barns och ungas rättigheter.

522. Av SiS redovisning av uppdraget framgår att myndigheten vidtagit flera åtgärder beträffande användningen av avskiljning, bl.a. har SiS infört kollegiegranskning av beslut rörande de särskilda befogenheterna samt genomfört utbildningar i rättstillämpning och dokumentation. SiS redovisning av användningen av avskiljning visar att antalet avskiljningar minskat liksom genomsnittstiden. I sin avrapportering av uppdraget föreslog SiS också att den maximalt tillåtna tiden för avskiljning ska minska. Förslagen bereds inom regeringskansliet. Utvecklingen att avskiljning används i mindre utsträckning bekräftas också av Socialstyrelsens tillsynsrapport (Socialstyrelsen 2011) där det framgår att den tid ungdomarna vistas i avskildhet är numera är förhållandevis kort och har sedan 2008 mer än halverats. Socialstyrelsen framhåller även att andelen ungdomar som avskildes minskade mellan 2008 och 2009. Socialstyrelsen riktar dock kritik mot 9 verksamheter för bristande dokumentation.

523. Omhändertagna barn får adekvat rättslig representation vid beslut om omhändertagande då samtycke saknas, dvs. rättslig representation för det berörda barnet vid beslut om omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Skydd av vittnen och brottsoffer

524. Kommittén rekommenderade Sverige att genom lämpliga lagbestämmelser och föreskrifter säkerställa att alla barn som är brottsoffer eller vittnen till brott, exempelvis barn som är offer för utnyttjande, våld i hemmet, sexuell och ekonomisk exploatering, bortförande eller människohandel, eller vittne till sådant brott, ges det skydd som konventionen kräver (jfr kommitténs sammanfattande slutsatser 2009 p. 72).

525. Det finns i svensk rätt en rad olika åtgärder som kan vidtas för att stödja eller skydda brottsoffer och vittnen inför och under en pågående rättegång. Ett brottsoffer har i många fall rätt till ett målsägandebiträde eller, om brottsoffret är ett barn, en särskild företrädare. Målsägandebiträdet eller den särskilda företrädaren ska bl.a. tillvarata brottsoffrets intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till brottsoffret. Han eller hon ska också, i den mån åklagaren inte gör det, bistå brottsoffret med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brott. Ett brottsoffer som ska höras i en rättegång får dessutom åtföljas av en lämplig person som personligt stöd (stödperson).

526. Vittnen får i domstolarna hjälp av s.k. vittnesstöd. Ett vittnesstöd är en ideellt verksam person som hjälper vittnen och brottsoffer med mänskligt stöd och praktisk information i samband med en brottmålsförhandling. Vittnesstödet kan förklara hur rättegången går till samt informera om bl.a. ersättning och vittnesed. Han eller hon kan också bistå med information om andra stödinsatser för vittnen och brottsoffer.

527. En domstol har möjlighet att besluta om säkerhetskontroll i domstolen. Beslut om säkerhetskontroll får meddelas om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i domstolens lokaler begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av annan egendom.

528. Barn hörs mycket sällan direkt i en domstol. Det normala är att barn hörs under förundersökningen, att förhören då spelas in på video och att de videoinspelade förhören sedan spelas upp under huvudförhandlingen i domstol. Om en part åberopar vittnesförhör med ett barn under 15 år, ska rätten alltid pröva om barnet får höras som vittne. Rätten kan avslå en begäran om vittnesförhör bl.a. om barnet bedöms kunna ta skada av att höras i en vanlig rättssal inför många personer.

529. En domstol kan i vissa fall besluta att en part eller annan förhörs-person får delta vid en förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Beslut om sådant deltagande kan meddelas bl.a. om parten eller förhörspersonen känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättssalen.

530. Rätten kan besluta att ett brottsoffer eller vittne får lämna sin berättelse i den tilltalades eller en åhörarens utvaro. Ett sådant beslut får meddelas bl.a. om det finns anledning att anta att brottsoffret eller vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro.

531. Huvudregeln i svensk rätt är att förhör i tingsrätt ska spelas in på video och att den muntliga bevisningen i hovrätt ska bestå i uppspelning av de i tingsrätten inspelade förhören. Ordningen innebär att målsägande och vittnen som huvudregel bara behöver inställa sig i en instans, dvs. tingsrätt. Ordningen innebär därmed också en begränsning av antalet förhör med brottsoffer och vittnen.

532. En domstol kan i vissa fall, t.ex. i mål om sexualbrott eller människohandel, besluta att förhandlingen eller delar av förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar. Förhör med personer som är under 15 år får även i andra fall hållas inom stängda dörrar. Det kan avslutningsvis tilläggas att det i Sverige pågår ett kontinuerligt arbete för att förbättra

stödet till och skyddet för utsatta personer, särskilt brottsoffer och vittnen. Sverige deltar dessutom aktivt i det arbete som pågår inom europeiska unionen för att stärka bl.a. brottsoffrens ställning.

533. I början av maj 2012 mottog justitieministern betänkandet En ny brottsskadelag (SOU 2012:26). I utredningen har en bred översyn av brottsskadelagen gjorts. Utredaren har bl.a. undersökt om den möjlighet till brottsskadeersättning för barn som bevittnat våld mot en närstående, en reform som genomfördes 2006, har inneburit att stödet till dessa barn har stärkts. Utredaren har funnit att 2006 års reform inte har haft önskat genomslag, i huvudsak beroende på att rutinerna kring dokumentationen av barn som har bevittnat våld inte har hunnit bli tillräckligt inarbetade hos de brottsutredande och sociala myndigheterna. Utredaren föreslår därför en del förbättringar i detta avseende. Förslaget kommer att skickas ut på remiss till berörda myndigheter och organisationer.

534. På regeringens uppdrag har Rikspolisstyrelsen, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, tagit fram gemensamma nationella riktlinjer för att säkerställa att samverkan vid utredningar kring brottsutsatta barn sker på ett effektivt och rätts-säkert sätt med barnets bästa i fokus.

535. Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för att förbättra bemötandet av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningen ska bl.a. specifikt fokusera på barn och ungdomars särskilda utsatthet och behov vid sexualbrott. Myndigheten har dessutom regeringens uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för att barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer i högre grad ska synliggöras i förundersökningar och därmed förbättra dessa barns möjligheter att få brottsskadeersättning samt annat stöd och skydd.

536. Se vidare bilaga 1, p. 104–117.

Statistik, till Sveriges femte periodiska rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter om barnkonventionens genomförande 2007–2012

A. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44.6)

Resursfördelning

1. Offentliga konsumtionsutgifter (nationalräkenskaper), miljoner kronor

	2007	2008	2009	Andel 2009
Samhällsskydd och rättsskipning	38 948	41 114	42 114	5 %
Hälso- och sjukvård	197 887	209 600	219 059	25 %
Utbildning	192 373	200 489	204 324	24 %
Socialt skydd	175 956	181 137	183 870	21 %
Totalt	797 414	835 164	859 703	

Källa: Nationalräkenskaper, SCB

2. Socialt skydd definieras i manualen som ”samtliga insatser från offentliga eller privata organ som syftar till att avlasta hushåll och enskilda personer från speciellt definierade risker eller att tillgodose speciellt definierade behov, under förutsättning att insatsen inte kräver en samtidig gentjänst eller att insatsen är baserad på individuella arrangemang”. I uppgifterna för det sociala skyddet ingår utgifter för de olika förmånerna och dess administrationskostnader samt hur dessa finansieras.

3. Utgifter sociala skyddet miljoner kronor, löpande priser

	2007	2008	2009	2010
Sociala förmåner	894 086	926 800	975 378	997 920
<i>varav</i> kontantförmåner	495 562	504 196	536 799	542 850
<i>varav</i> naturaförmåner	398 524	422 604	438 579	455 070
Ej ekonomiskt behovsprövat	869 588	901 784	948 627	970 039
<i>varav</i> kontantförmåner	486 261	494 294	525 343	530 745
<i>varav</i> naturaförmåner	383 327	407 490	423 384	439 294
Ekonomiskt behovsprövade	24 498	25 016	26 751	27 881
<i>varav</i> kontantförmåner	9 301	9 902	11 556	12 105
<i>varav</i> naturaförmåner	15 197	15 114	15 195	15 776
Administration	18 285	18 429	17 854	18 174
Totala utgifter	912 371	945 229	993 232	1 016 094

Källa: SCB

4. Utgifter för sociala förmåner (nationalräkenskaper)

	Miljoner kronor			Andel		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Familj/barn	91 448	96 836	99 586	10,2%	10,4%	10,2%
Sjukdom/hälso- och sjukvård	234 694	241 856	247 843	26,2%	26,1%	25,4%
Funktionshinder	138 177	137 778	140 000	15,4%	14,9%	14,3%
Övrig social utsatthet	18 354	19 815	21 954	2,1 %	2,1 %	2,2 %
Ålderdom	345 643	370 423	392 000	38,6%	39,9%	40,2%
Summa	894 928	927 303	975 770			

Källa: SCB

5. Utgifter för sociala förmåner för barn och familj, miljoner kronor

	2007	2008	2009	2010
Sociala förmåner	91 448	96 947	99 686	103 777
<i>varav</i> kontantförmåner	46 708	47 850	48 950	50 753
<i>varav</i> naturaförmåner	44 740	49 097	50 736	23 024
Ej ekonomiskt behovsprövat	91 448	96 947	99 686	103 777
<i>varav</i> kontantförmåner	46 708	47 850	48 950	50 753
Föräldrapenning	21 041	22 376	23 376	24 789
Vårdnadsbidrag		32	135	154
Barnbidrag	23 516	23 389	23 364	23 731
Underhållsstöd	2 123	2 025	2 046	2 051
Adoptionsbidrag	28	28	29	28
<i>varav</i> naturaförmåner	44 740	49 094	50 736	52 024
Barnomsorg till förskolebarn	29 483	32 330	33 255	31 936
Vård i familjehem och HVB	8 712	9 368	3 776	10 103
Hemhjälp	2 414	2 642	2 957	2 900
Övrig verksamhet	4 131	4 757	4 748	5 085

Källa: SCB, Nationalräkenskaper

6. Försäkringsutgifter, miljoner kronor (löpande priser)

Barn och familj	2010	2011	Andel
Barn och familj	70 177	71 994	
<i>Varav</i>			
Generella bidrag	23 767	24 176	34 %
Försäkringsförmåner	38 100	39 595	55 %
Behovsprövade förmåner	8 310	8 222	11 %

Källa: Försäkringskassan

7. Kommunernas kostnader per verksamhet, mnkr

	2007	2008	2009	2010	Andel 2010
Förskoleverksamhet o skolbarnsomsorg	58 432	62 472	65 442	68 552	14 %
Grundskola	76 033	78 238	78 336	79 735	16 %
Gymnasieskola	35 326	37 536	38 512	38 986	8 %
Övrig utbildning	17 705	18 166	18 940	19 615	4 %
Äldreomsorg	86 827	91 807	93 270	95 927	19 %
Funktionshindrade	48 125	51 648	53 454	55 030	11 %
Ekonomiskt bistånd	9 573	10 037	11 620	12 564	3 %
Individ- o familjeomsorg (exkl ek.bistånd)	19 374	20 778	21 499	21 997	4 %
Affärsverksamhet	26 624	27 652	26 701	26 374	5 %
Övrigt	73 858	76 434	78 267	81 298	16 %
TOTALT	451 878	474 768	486 041	500 078	

Källa: SKL

8. Landstingens kostnader per verksamhet 2007–2010 mnkr

	2007	2008	2009	2010	Andel 2010
Primärvård	33 700	36 073	37 760	38 991	16 %
Specialiserad somatisk vård	101 804	106 970	112 560	116 118	47 %
Specialiserad psykiatrisk vård	18 231	18 991	19 463	19 927	8 %
Tandvård	8 402	8 713	9 030	9 131	4 %
Övrig hälso- och sjukvård	18 251	18 744	18 794	19 269	8 %
Läkemedel (öppen)	19 972	20 734	20 960	20 935	8 %
Regionalutveckling	5 957	6 190	6 380	6 654	3 %
Politisk verksamhet	1 251	1 322	1 357	1 309	1 %
Trafik och infrastruktur	11 525	12 696	13 039	14 631	6 %
TOTALT	219 093	230 432	239 344	246 965	

Källa: SKL

B. Definition av barn (artikel 1)

Befolkningsstatistik

9. Enligt Statistiska centralbyrån, SCB; var år 2011 drygt 20 procent av landets befolkning, cirka 1,9 miljoner individer, under 18 år. Av dessa var cirka 933 000 flickor och cirka 986 000 pojkar. Antalet barn i olika åldrar skilde sig kraftigt åt. Det fanns exempelvis drygt 120 000 sjuttonåringar men endast 96 000 tolvåringar. Av alla barn var sex procent födda utomlands och 12 procent var födda i Sverige med föräldrar som båda är födda utomlands. 11 procent av alla barn hade en utlandsfödd förälder och en som är född i Sverige. Sammantaget hade 29 procent av alla barn anknytning till något annat land än Sverige.

10. Sverige har ingen centraliserad statistik baserad på etnicitet, religion eller funktionshinder. Det finns inte heller en övergripande statistik över barn som lever i stad och på landet. Nedan återfinns en fördelning på olika typer av kommuner.

11. Antal barn 0–17 år fördelat på kommuntyp samt andel 2011

	2007	2008	2009	2010	2011	Andel 2011
Storstäder och dess förorter	652 282	658 576	667 712	677 110	685 125	36 %
Större städer och dess förorter	637 197	637 026	636 435	635 783	635 723	33 %
Glesbygdskommuner och kommuner i glesbefolkad region	97 410	94 729	91 976	90 074	88 758	5 %
Övriga kommuner	544 743	534 487	524 952	516 116	509 587	27 %

Källa SCB

C. Allmänna principer (artiklarna 2, 3, 6 och 12)

Dödsorsaksstatistik

12. Dödsorsak för antal barn 0–17 år

	2007	2008	2009	2010	Andel 2010
Summa	628	602	642	606	-
Själv mord	53	62	55	46	8 %
Alkoholrelaterad dödlighet	9	5	6	13	2 %
Drogrelaterad dödlighet	9	8	10	6	1 %
Olyckor inkl trafik	115	106	119	81	13 %
Sjukdom	433	411	445	449	74 %
Övergrepp/våld	9	10	7	11	2 %
Avrättningar mm	0	0	0	0	-
Dödsstraff	0	0	0	0	-

Källa: Socialstyrelsen

13. För år 2010 motsvarar det att 0,03 procent av barnen avled under året. Den allra vanligaste dödsorsaken är sjukdom följt av olyckor och knappt åtta procent beror på självmord.

Delaktighet i föreningsliv, idrott och partipolitik

14. Sveriges ungdomsorganisationer, LSU, är en paraplyorganisation med 76 självständiga nationella organisationer som tillsammans har över en halv miljon medlemmar. Alla skolor har rätt till elevrepresentation och de två större nationella organisationerna organiserar tillsammans drygt 450 lokala elevorganisationer.

15. Andel elever i årskurs 4–6 som tycker att de har inflytande i skolan

	2006	2009
Riket	67 %	64 %
Pojkar	68 %	66 %
Flickor	67 %	63 %

Källa: Skolverket bearbetning SCB

16. Andel elever i årskurs 7–9 och gymnasiet som tycker att de har inflytande i skolan

	2006	2009
Riket	51 %	55 %
Pojkar	49 %	54 %
Flickor	53 %	55 %

Källa: Skolverket bearbetning SCB

17. Barnombudsmannen ställde i november 2011 en enkät till Sveriges 32 allmänna åklagarkammare.

18. Hur ofta läggs förundersökningar ned utan att barnet hörts?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	0	0
Ibland	12	38
Aldrig (eller nästan aldrig)	20	63
Total	32	100

Källa: Barnombudsmannen

19. Samtliga åklagarkammare anger att det alltid (eller nästan alltid) finns särskild företrädare eller målsägandebiträde utsedda när det första förhöret hålls med barn som misstänks vara utsatta för våld-/sexualbrott i nära relationer.

D. Medborgerliga och politiska rättigheter (artiklarna 7, 8, 13–17, 28.2, 37 (a) och 39)

Födelseregistrering

20. När ett barn föds fyller barnmorskan i en födelseanmälan och skickar den till Skatteverket. En folkbokförare registrerar barnets födelse i folkbokföringsregistret, och barnet får ett personnummer. Personnumret består av tio siffror. Först kommer år, månad och dag – alltså sex siffror. När barnet har blivit registrerat och fått ett personnummer får

föräldrarna en bekräftelse på det med posten. Alla barn som föds i Sverige registreras.

Tillgång till information

21. Det finns ett folkbibliotek i varje svensk kommun (289). Sammantaget fanns det 2009 cirka ytterligare 2 000 filialer eller andra former såsom bokbuss runt om i landet. Trenden är att filialer blir färre och att olika typer av bibliotek samarbetar. Till exempel är var tredje filial integrerad med ett skolbibliotek.

22. Filialbibliotek mm

	2007	2008	2009
Filialbibliotek	1 001	996	970
Filialbibliotek integrerade med skolbibliotek	507	499	490
Bokbussar	93	91	..
Bokbussar administrerade av egen kommun	80	83	83
Huvudbiblioteket integrerat med skolbibliotek	47	49	50

Källa: Kungliga biblioteket

23. År 2012 hade 71 procent av landets då knappa 6 000 skolenheter någon form av skolbibliotek 16 procent hade då varken bibliotek eller boksamling, det gäller oftare mindre skolor. Det innebär att ca 210 000 elever inte hade tillgång till skolbibliotek. Folkbiblioteken används då ofta som en resurs.

24. År 2008 var det vanligare med tillgång till skolbibliotek på grundskolan jämfört med gymnasieskolan. 76 % av kommunala skolor har skolbibliotek medan det är 11 procent bland friskolor. De har dock oftare boksamling (39 %) än de kommunala skolorna (11 %).

25. I stort sett alla skolbiblioteken har tillgång till datorer med internetuppkoppling.

26. Andel 15-åringar som svarat ja på frågor om tillgång till dator, bärbar dator och internetuppkoppling i skolan

Tillgång till dator i skolan	94 %
Tillgång till bärbar dator i skolan	41 %
Tillgång till internetuppkoppling i skolan	97 %

Källa: OECD, PISA-studien

Misshandlade barn

27. Offer för den polisanmälda barnmisshandeln (0–6 år)

	2005	2009
Pojkar	219	242
Flickor	161	180
Totalt antal offer	380	422

Källa: BRÅ

28. De misstänkta relation till offren (0–6 år), procent

	2005	2009
Biologisk förälder	90	92
Styvförälder (förälders sambo)	8	8
Förälders pojk- eller flickvän	2	<1
Totalt	100	100
Totalt antal offer	401	455

Källa: BRÅ

29. Antal anmälningar i olika stadier av rättsprocessen

	2005	2009
Antal anmälningar	350	379
Åtal	36	40
Fällande domar	17	25
Lagföringar totalt	19	33

Källa: BRÅ

Mobbning och kränkning

30. Inkomna anmälningar till Statens skolinspektion och Barn- och elevombudet

År	2007	2008	2009	2010	2011
Antal	1 192	1 288	1 542	2 260	2 651

Källa: Skolinspektionen och Barn- och elevombudet

31. Mängdmässigt handlar flertalet om kränkande behandling och särskilt stöd. 2011 handlade 41 procent av anmälningarna om kränkande behandling, 28 procent om särskilt stöd, 13 procent om skolplikt och rätt till utbildning/plats och 12 procent om huvudmannens organisation och styrning.

32. Antal anmälningar om kränkande behandling efter verksamhet

	2009	2010	2011
Förskoleverksamhet	20	52	34
Skolbarnsomsorg	2	6	3
Förskoleklass	4	19	15
Grundskola	528	881	904
Gymnasieskola	36	106	38
Särskola	6	17	12
Specialskola	1	4	1
Komvux	2	6	9
SFI	2		1
Övrigt	2	14	8

Källa: Skolinspektionen och Barn- och elevombudet

33. Under 2011 fattade Skolinspektionen och BEO 2 455 beslut utifrån anmälningar som kommit 2011 eller tidigare. I 31 procent av dessa ärenden har Skolinspektionen kritiserat skolan. Flest anmälningar gäller verksamhet inom grundskola. Samma år har BEO har begärt skadestånd i 54 ärenden där barn blivit kränkta och där Skolinspektionen eller BEO riktat kritik mot skolan.

E. Familjemiljö och alternativ vård (artiklar 5, 9–11, 18.1 och 2), 19–21, 25, 27.4) och 39)

Föräldrastöd

34. Alla som är gravida erbjuds att gå till mödravårdscentraler kostnadsfritt där graviditeten följs. 74 procent av alla förstfödorskor deltar i föräldrautbildning, medan enbart 68 procent av deras partners gör detsamma.

35. Deltagande i barnomsorg, andel

	2007	2008	2009	2010	2011
Inskrivna förskola 1–3 år	73	73,9	74,6	75,3	76
Inskrivna förskola 4–5 år	92,1	92,9	93,8	94,3	94,4

Källa: Skolverket

36. Andel barn inskrivna vid respektive verksamhet

	2007	2008	2009	2010
Barn 6–12 år inskrivna i fritidshem, andel (%)	45	47	47	49
Barn 6–9 år inskrivna i fritidshem och pedagogisk omsorg, andel (%)	73,6	75,0	75,2	77,0
Barn 10–12 inskrivna i fritidshem och pedagogisk omsorg, andel (%)	12,0	13,3	13,4	15,1

Källa: Skolverket

37. Föräldrastöd inom socialtjänsten

	2008	2009	2010
Antal familjerådgivningsärenden	28 001		
Antal barn vars föräldrar deltagit i samarbetsamtal	18 524	18 740	19384

Källa: Socialstyrelsen

Stöd till barn och unga

38. Öppenvårdsinsatser per 1000 i befolkningen 1/11 2010

	0–20 år	0–12 år	13–17 år	18–20 år
Totalt	12	10	19	11
Pojkar	13	11	21	12
Flickor	11	9	18	10

Källa: Socialstyrelsen

39. Öppenvårdsinsatser, antal efter typ av insats någon gång under 2010

	0–20 år	0–12 år	13–17 år	18–20 år
Strukturerade öppenvårdsprogram	9 752	3 316	4 254	2 182
Behovsprövat personligt stöd	24 589	10 894	9 523	4 172
Kontaktperson/-familj	20 696	10 404	7 268	3 024

Källa: Socialstyrelsen

Barn som berövats sin familjemiljö

40. Placerade barn 2010

Heldygnsinsats 2010	nyttillkomna	påbörjad insats	insats 1 nov	insats någon gång under året
Vård enl SoL	6 300	8 700	12 100	19 200
Vård enl LVU	100	1 600	4 800	6 200
Omedelbart omhändertagande enl LVU	1 200	2 200	300	2 400
Vård enl Sol och/eller insats enl LVU	7 600	10 500	17 200	24 900

Källa: Socialstyrelsen

41. Placeringsform för placerade barn 2010

	Vård enl Sol	Vård enl LVU	Omedelbart omhänder- tagande	Samtliga placerade barn/unga	
	%	%	%	%	Antal
Familjehem	70	67	45	69	11 900
HVB – kommunal/landstingsregi	13	3	12	10	1 700
HVB – drivs av enskild	15	13	15	14	2 400
HVB – hem med särskild tillsyn	0	10	220	30	600
Eget hem	–	6	–	2	300
Annan placeringsform	2	1	6	2	300
	100	100	298	127	17 200

Källa: Socialstyrelsen

42. Endast SoL-vård, avslutade vårdperioder under 2010

	Totalt	max 1 månad	2–3	4–6	7– 12	12– 24	25– 48	49–	Median- tid
	6575	1439	1399	1063	846	734	594	500	4,0
0–3 år	531	201	141	94	59	26	10	0	1,8
4–6 år	351	128	77	44	34	27	27	14	1,9
7–9år	330	93	73	47	39	26	25	27	3
10–12 år	357	88	75	58	53	38	24	21	3,7
13–14 år	611	189	158	109	66	41	24	24	2,4
15–17 år	2375	564	634	463	339	197	107	71	3
18– år	2020	176	241	248	256	379	377	343	14,9
Pojkar	3079	590	625	508	416	388	306	246	4,4
Flickor	3496	849	774	555	430	346	288	254	3,6

Källa: Socialstyrelsen

43. Endast LVU-vård, avslutade vårdperioder 2010

	Totalt	max 1 månad	2–3	4–6	7– 12	12– 24	25– 48	49–	Median- tid
	620	21	45	57	142	150	120	85	15
0–3 år	25	4	3	2	8	5	3	0	10
4–6 år	27	2	5	3	8	4	3	2	7,8
7–9år	54	2	5	7	15	9	8	8	10,4
10–12 år	48	2	4	7	7	5	8	15	18,7
13–14 år	46	5	5	1	11	7	9	8	14
15–17 år	191	5	18	21	38	61	26	22	14,5
18– år	229	1	5	16	55	59	63	30	17,6
Pojkar	359	4	25	31	93	92	71	43	15,3
Flickor	261	17	20	26	49	58	49	42	14,5

Källa: Socialstyrelsen

Hemlöshet

44. År 2011 var 11 300 hemlösa även föräldrar till barn 18 år och yngre, ungefär lika många var män och kvinnor, vilket innebär att det är vanligare bland kvinnor eftersom det är fler män än kvinnor som är hemlösa generellt. Det är vanligare bland utrikes födda hemlösa att vara förälder till barn än vad det är bland inrikes födda. Hälften av föräldrarna har daglig omvårdnad om sina barn. De flesta hemlösa föräldrar har ett tillfälligt boende som försökslägenhet eller referensboende. Andelen akut hemlösa är lika hög bland föräldrar som för hela gruppen.

Hemlösa barn

45. Socialstyrelsen har kartlagt hemlöshet bland barn och ungdomar (18 år eller yngre) som av olika skäl lever under hemlösa förhållanden utanför familjen. Det innebär att han eller hon befinner sig i en gråzon mellan hemmet och samhällets vård och omsorg. Detta gäller inte barn och ungdomar (18 år eller yngre) som är placerade utanför hemmet av socialtjänsten. Under mätveckan inrapporterades cirka 400 barn och unga (0,5 procent) i hela landet som befann sig i denna situation. Av dessa var 51 procent flickor (antal cirka 200) och 49 procent pojkar (antal cirka 200). I gruppen var 35 procent utrikes födda. Vanligast var att barnen och ungdomarna bodde hos vänner och bekanta (39 procent). Knappt 35 procent bodde i försökslägenheter, träningslägenheter och liknande. Hemlöshetsproblematiken var ny för de allra flesta. Flertalet (44 procent) hade varit utan hem i 0–3 månader, en femtedel (ca 20 procent) i 4–6 månader och 17 procent i 7–11 månader. En lika stor andel (17 procent) hade varit hemlösa i 1–3 år. Utöver problem med bostad uppgavs barnen och ungdomarna framför allt ha familjeproblem (64 procent). Cirka 9 procent uppgavs ha problem med missbruk och beroende. Boendeinsatser, ekonomiskt bistånd och familjestöd var de vanligaste insatserna. Barnen och ungdomarna levde främst på ekonomiskt bistånd eller studiemedel. Nästan en femtedel hade ingen inkomst alls. Cirka 14 procent hade inte tagit del av några insatser det senaste året. Uppgiftslämnarna bedömde att konflikt i familjen var den främsta anledningen till hemlösheten (62 procent).

Internationella adoptioner

46. Antal internationella adoptioner

2006	2007	2008	2009
879	800	793	912

Källa: MIA

47. Till det sker det varje år cirka 20 stycken inhemska adoptioner i Sverige.

Familjeåterförening

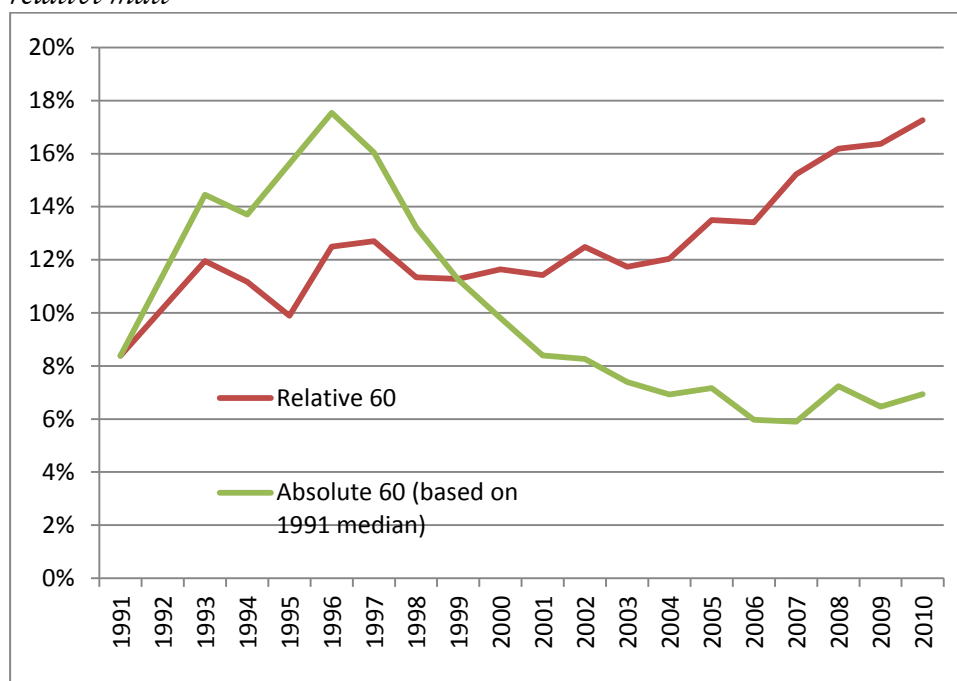
48. Till och med maj 2012 har det beviljats 1 096 uppehållstillstånd för anhöriga för ensamkommande barn, adoptivbarn eller föräldrar till ensamkommande barn. Under perioden beviljades 11 663 anhörigtillstånd. Under 2011 beviljades uppehållsstånd för anhöriga för 2 838 barn under 18 år, motsvarande siffra var 2 543 år 2010.

Ensamkommande flyktningbarn – se under avsnitt H p.97–101.

F. Funktionsnedsättning, grundläggande hälsa och välfärd (artiklar 6, 18. 3, 23, 24, 26, 27.1–3) och 33)

Levnadsstandard

49. *Utveckling av levnadsstandard för barnhushåll 1991–2010, absolut och relativt mått*

Källa: Finansdepartementet

Barn med funktionsnedsättning

50. Sverige har inte något regelbunden insamling av statistik kring barn med funktionsnedsättning. Det som finns är den nationella folkhälsoenkäten som årligen intervjuar 20 000 personer mellan 16–84 år. Andelen 16–20 år som har en funktionsnedsättning blir med den definitionen cirka 9 procent.

51. Föräldrar till barn med funktionshinder kan ansöka om vårdbidrag för funktionshindrade barn. År 2010 utbetalas 22 146 sådana bidrag och 2011 22 355 till ett belopp av sammanlagt 2,6 miljarder kronor.

52. Andel barn som får vårdbidrag i förhållande till hela populationen 2010

	0–4 år	5–9 år	10–14 år	15–19 år
Flickor	0,6	1,6	2,4	1,6
Pojkar	0,8	2,7	4,5	2,9

Källa: Försäkringskassan

53. År 2010 hade cirka 17 000 barn mellan 0 och 20 år LSS-insatser, vilket motsvarar cirka 0,7 procent av den aktuella populationen.

54. Antal personer per 10 000 av befolkningen med LSS-insats

	0–6 år	7–12 år	13–22 år	0–19 år
Flickor	10	43	100	51
Pojkar	17	83	154	87
Totalt	14	64	128	69

Källa: Försäkringskassan

55. Antal elever i specialskolor

	2007	2008	2009	2010	2011
Specialskolor totalt	514	516	500	501	501
för döva och hörselskadade	450	457	430	415	402

Källa: Skolverket

56. Elever i grundskolor

	2007	2008	2009	2010	2011
Elever, andel (%)	55	55	55	54	
Elever, andel (%) i träningsskolan	29	31	32	34	36
Elever, andel, integrerade i grundskolan	15	14	13	12	14
Elever, antal totalt	13 884	13 261	12 673	12 115	10 791
Totalt antal elever i grundskola	935 869	906 189	891 727	886 487	888 658

Källa: Skolverket

57. Elever i gymnasieskolor

	2007	2008	2009	2010	2011
Gymnasieskolor, antal	8 693	9 339	9 412	9 280	9 034
Verksamhetsträning %	14	13	15	15	18
Yrkesträning %	22	23	21	21	22
Yrkesutbildning %	64	65	64	64	61
Totalt antal elever i gymnasieskolan	390 058	396 336	394 771	385 712	369 083

Källa: Skolverket

Barnadödlighet

58. Spädbarnsdödlighet per 100 000 födda

	Pojkar	Flickor	Totalt
2007	267,83	230,05	249,49
2008	250,21	247,41	248,85
2009	257,11	239,69	248,66
2010	269,88	238,20	254,46

Källa: Socialstyrelsen

59. Spädbarnsdödligheten – som från under perioden 1900 var cirka 100 promille har fortsatt minska. Mellan åren 1990 och 2005 gick spädbarnsdödligheten ner från 5,3 till 2,3 promille. För pojkar var motsvarande andelar 6,6 och 2,5. En förklaring till detta är råden om att lägga spädbarnen på rygg, vilket minskade dödsfallen i plötslig spädbarnsdöd. Under de senaste fem åren, 2006–2010, har det inte skett någon ytterligare förändring, nivån har varierat mellan 2,5 och 3,0 promille för pojkar och mellan 2,3 och 2,6 promille för flickor.

60. Antal döda per 100 000, Samtliga dödsorsaker, ålder 0–4

	Pojkar	Flickor	Totalt
2007	66,86	63,31	65,13
2008	62,32	61,93	62,13
2009	72,43	61,81	67,27
2010	68,68	60,82	64,86

Källa: Socialstyrelsen

61. Låg födelsevikt totalt, kön och moders födelseland

	2007	2008	2009	2010
Totalt	13	128	123	12
Pojkar	105	99	99	10
Flickor	157	159	149	14
Sverige	116	111	106	10
Övriga Norden	134	154	144	12
Andra länder	185	188	181	16

Källa: Socialstyrelsen

62. Åtta procent av dödsfallen under 18 år klassificeras som självmord.

Vaccination

63. Vaccinerade efter födelseår och sjukdom

Rapportår/månad	jan-07		jan-08		jan-09		jan-10		jan-11	
Födelseår	2004		2005		2006		2007		2008	
Antal barn enligt SCB	103 091		103 797		108 612		110 130		111 717	
Antal barn inskrivna BVC	102 585		103 206		107 650		109 170		110 731	
Rapportfrekvens %	99,5		99,4		99,1		99,1		99,1	
Vaccinerade med 3 doser mot	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Difteri	101 229	98,7	101 475	98,3	105 974	98,4	107 000	98	108 833	98,3
Tetanus	101 264	98,7	101 508	98,4	105 996	98,5	107 034	98	108 848	98,3
Kikhosta	101 193	98,6	101 437	98,3	105 946	98,4	106 979	98	108 806	98,3
Polio	101 221	98,7	101 440	98,3	105 937	98,4	106 950	98	108 813	98,3
Hib	100 997	98,5	101 247	98,1	105 758	98,2	106 771	97,8	108 619	98,1
Vaccinerade med 1 dos mot	98 697		99 315		104 136		105 356		106 738	
Mässling, påsjsjuka och röda hund	96,2	96,2	96,7	96,5	96,4	96,5	96,4	96,4	96,4	96,4
Ingen vaccination mot	809		603		523		596		534	
Difteri	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Tetanus	0,7	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Kikhosta	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Polio	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Hib	0,9	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
MPR	3 888	3,8	3 190	3,1	2 880	2,7	2 990	2,7	3 229	2,9
Vaccinerade mot Tuberkulos	18 446	18	20 972	20,7	22 781	21,2	24 757	22,7	25 931	23,4
Andel vaccinerade bland barn i riskgrupp	91,2	93,1	91,8	91,5	91,6					
Vaccinerade med minst 3 doser mot Hepatit B	4 913	4,8	16 234	15,7	24 172	22,5	29 062	26,6	32 188	29,1

Källa: Socialstyrelsen

Mödravård

64. Dödlighet i samband med graviditet och förlossning

	2007	2008	2009	2010
Antal	2	6	6	3

Källa: Socialstyrelsen

65. I stort sett alla barn föds på sjukhus, även om det förekommer hemförlossning med personal. Utbildad förlossningspersonal finns på mödravårdscentraler och förlossningskliniken.

66. Mödrahälsovården (MHV) når de flesta gravida kvinnor som fött barn. Täckningen är uppskattningsvis >95–98%. I medicinska födelseregistret (MFR) finns inga exakta siffror eftersom MHV journaler kan saknas fast kvinnan varit på MHV kontroller.

Kvalitetsregistret för MHV samlar också in uppgifter om kvinnor inskrivna i MHV men täckningsgraden är lägre än i MFR. Vi uppskattar att ca 50 barn per år av ca 110 00–120 000 förlossningar totalt i landet föds hemma vid en s.k., planerad hemförlossning. Därtill kommer de som föds på väg in till sjukhuset. Inte heller här finns säkra uppgifter i MFR.

67. *Antal sysselsatta per 100 000 invånare*

Yrkesgrupp	2007	2008	2009
Barnmorska	72	73	74
Specialistläkare i obstetrik och gynekologi	14	14	14

Källa: Socialstyrelsen

68. *Andel barn som ammas efter ålder 2009, procent*

Barnets ålder	Helt ammad	Delvis ammad
1 vecka	84,5	12,5
2 mån	69,4	18,6
4 mån	52,7	24,8
6 mån	10,4	54,4
9 mån	0,4	34,6
12 mån	0,1	16,3

Källa: Socialstyrelsen

69. Kvinnor med högre utbildning ammar mer än kvinnor med lägre utbildning och samma samband finns med ålder, äldre kvinnor ammar mer än yngre kvinnor.

70. *Antal flickor som fött barn per 1000 i befolkningen*

	2007	2008	2009
13–17 år	1,2	1,2	1,3

Källa: Socialstyrelsen

Barn med HIV

71. Idag lever omkring 130 barn i åldrarna 0–18 år med känd hivinfektion i Sverige. Den vanligaste smittvägen för barn är mor- till barnsmitta, det vill säga att barnet har smittats av sin mor under graviditeten, vid förlossning, eller genom amning. Det finns ett nationellt kunskapscentrum för barn och unga med Hiv och Aids som utbildar, ger råd och vårdar. 2011 rapporterades 5 smittade barn, 13 barn rapporterades smittade under 2010 och 2 barn under 2009. I Sverige kan hiv idag betraktas som en kronisk livslång sjukdom som man lever med, inte som en sjukdom man dör av. Vid regelbundna läkarbesök görs kontroller av blodet och när det krävs behandling med så kallade bromsmediciner sätts dessa in. Med dessa insatser får det hivinfekterade barnet möjlighet att leva ett normalt liv med medicinskt sett samma förutsättningar som andra barn när det gäller skola, fritidsaktiviteter och framtidsplaner.

Hälsa

72. Andel barn med psykiska besvär

	2007–2008	2009–2010
Riket	12 %	9 %
Pojkar	9 %	6 %
Flickor	15 %	13 %
10–12 år	11 %	8 %
13–15 år	10 %	9 %
16–18 år	15 %	11 %
Utländsk bakgrund	15 %	9 %
Svensk bakgrund	12 %	10 %

73. Andel barn med psykosomatiska besvär

	2007–2008	2009–2010
Riket	20 %	19 %
Pojkar	15 %	14 %
Flickor	25 %	25 %
Utländsk bakgrund	24 %	17 %
Svensk bakgrund	20 %	20 %
10–12 år	19 %	14 %
13–15 år	19 %	19 %
16–18 år	22 %	23 %

Droganvändande

74. Andel som har haft möjlighet att prova narkotika

	2007	2008	2009	2010	2011
Åk 9, Pojkar	20 %	19 %	21 %	20 %	18 %
Åk 9, Flickor	20 %	19 %	19 %	19 %	18 %
Gymnasiet åk 2 Pojkar	36 %	32 %	36 %	35 %	33 %
Gymnasiet åk 2 Flickor	31 %	31 %	34 %	32 %	30 %

Källa: CAN

75. Andel som använt narkotika de senaste 30 dagarna

	2007	2008	2009	2010	2011
Åk 9, Pojkar	2 %	2 %	3 %	3 %	2 %
Åk 9, Flickor	1 %	1 %	1 %	2 %	1 %
Gymnasiet åk 2, Pojkar	4 %	4 %	5 %	5 %	6 %
Gymnasiet åk 2 Flickor	2 %	2 %	2 %	2 %	2 %

Källa: CAN

76. Andel som röker och/eller snusar

	2007	2008	2009	2010	2011
Åk 9, pojkar	25 %	27 %	28 %	25 %	23 %
Åk 9, flickor	31 %	27 %	31 %	29 %	27 %
Gymnasiet åk 2, pojkar	45 %	42 %	40 %	44 %	41 %
Gymnasiet åk 2, flickor	44 %	43 %	43 %	46 %	41 %

Källa: CAN

77. Andel med riskkonsumtion av alkohol

	2007	2008	2009	2010	2011
Män 16–29	19	14	16	14	14
Kvinnor 16–29	12	13	10	9	9

Källa: CAN

78. Personer 0–19 år vårdade i slutenvård

	2007	2008	2009	2010
Alkoholrelaterad diagnos	2 662	2 513	2 550	2 282
Narkotikarelaterad diagnos	941	1 015	1 012	1 007

Källa: Socialstyrelsen

Barn med frihetsberövade föräldrar

79. I genomsnitt finns det 8 000 barn som har en förälder i fängelse under någon period varje år. Cirka fem procent av de intagna är kvinnor. Om de har barn under 1 år kan barnen få vistas i fängelse med dem, men från 1 års ålder får de inte stanna i kriminalvården.

G. Utbildning, fritid och kulturverksamhet (artiklar 28, 29, 30 och 31)

Rätten till skolgång

80. Indikatorer för grundskolan

	2007	2008	2009	2010	2011
Pedagogisk personal i huvudmannens skolor, antal heltidstjänster per 100 elever	8,7	8,9	8,7	8,7	8,6
Snitt lärare per elev	8,3	8,4	8,2	8,3	8,3
Andel pedagogiskt högskoleutbildade lärare	86,4	86,9	88,1	87,6	88,4
Andel specialped. utbildade lärare	6,5	6,1	6,3	6	5,7

Källa: Skolverket

81. Andelen högskoleutbildade lärare skiljer sig åt till exempel för 2011/12 mellan 7,7 och 9,5 mellan olika län, lägre andel för fristående skolor och relativt högt, nära 13, för sameskolan. Skillnaden när det

gäller andel högskoleutbildade lärare skiljer sig mellan 93,1 procent och 80,2 procent där sameskolan och fristående skolor ligger relativt lågt på 75,4 respektive 72,6 procent.

82. Andel barn i den obligatoriska grundskolan

	2007	2008	2009	2010
Barn 7–15 år inskrivna i grundskola, andel (%)	100	100		100

Källa: SKL

Modersmålsundervisning

83. Andel barn berättigade till och deltagande i modersmålsundervisning

	2007	2008	2009	2010	2011
Modersmålsundervisning, andel (%) berättigade elever	16,6	18,1	19,4	20,5	20,7
Modersmålsundervisning, andel (%) berättigade elever som deltar	54	53	53	55,3	54,7

Källa: Skolverket

Barnomsorg

84. Inskrivna i barnomsorg

	2007	2008	2009	2010	2011
Inskrivna förskola 1–3 år	73	73,9	74,6	75,3	76
Inskrivna förskola 4–5 år	92,1	92,9	93,8	94,3	94,4

Källa: Skolverket

85. Andel barn inskrivna vid respektive verksamhet

	2007	2008	2009	2010
Barn 6–12 år inskrivna i fritidshem, andel (%)	45	47	47	49
Barn 6–9 år inskrivna i fritidshem och pedagogisk omsorg, andel (%)	73,6	75,0	75,2	77,0
Barn 10–12 inskrivna i fritidshem och pedagogisk omsorg, andel (%)	12,0	13,3	13,4	15,1

Källa: Skolverket

86. Behörighet till gymnasieskolan (andel)

	2007	2008	2009	2010	2011
Riket	90 %	90 %	89 %	89 %	89 %
Pojkar	88 %	89 %	88 %	88 %	88 %
Flickor	91 %	91 %	91 %	90 %	90 %
Svensk bakgrund	92 %	91 %	92 %	91 %	91 %
Utländsk bakgrund	78 %	78 %	77 %	76 %	76 %

Källa: Skolverket

87. Nästan alla går vidare till gymnasiet förutom bland den fjärdedel som inte har fullständiga betyg där det totalt är drygt 80 procent som går

gymnasiet. Bland de som fullföljer gymnasieutbildning är det nästan 60 procent av kvinnorna som går vidare till universitet inom fem år medan det är drygt 40 procent av männen. I genomsnitt går hälften vidare.

Fritid

88. Delaktig i förening minst en gång i veckan (ej idrott)

	2007–2008	2009–2010
	Andel	Andel
Riket	18 %	22 %
Pojkar	16 %	17 %
Flickor	20 %	27 %
Utländsk bakgrund	14 %	21 %
Svensk bakgrund	18 %	22 %
10–12 år	22 %	31 %
13–15 år	19 %	23 %
16–18 år	14 %	14 %

Källa: SCB

89. Besökt kulturaktivitet senaste halvåret

	2007–2008	2009–2010
	Andel	Andel
Riket	95 %	96 %
Pojkar	94 %	94 %
Flickor	97 %	97 %
10–12 år	94 %	95 %
13–15 år	96 %	95 %
16–18	96 %	97 %
Utländsk	96 %	97 %
Svensk	95 %	96 %

Källa: SCB

90. Andel som idrottat i förening eller klubb minst en gång per vecka

	2007–2008	2009–2010
	Andel	Andel
Riket	63 %	60 %
Pojkar	60 %	61 %
Flickor	66 %	60 %
Utländsk bakgrund	55 %	54 %
Svensk bakgrund	64 %	61 %
10–12 år	74 %	73 %
13–15 år	67 %	62 %
16–18 år	51 %	49 %

Källa: SCB

91. Föreningsidrott med flest utövande ungdomar (13–20 år)

	Antal	Andel bland de som är aktiva i en idrottsförening
Fotboll	156 000	38
Innebandy	58 000	14
Ridsport	44 000	11
Handboll	32 000	8
Kampsport	26 000	6
Golf	25 000	6
Ishockey	22 000	5
Basket	16 000	4
Tennis	15 000	4
Friidrott	15 000	3

Källa: Riksidrottsförbundet

92. Antal barn som går i musik- eller kulturskola

	2007	2009	2010	Andel 2010
Riket	186 413	191 005	188 192	15 %
Pojkar	70 658	72 865	69 340	12 %
Flickor	115 755	118 140	118 852	17 %

Källa: SCB

H. Särskilda skyddsåtgärder (artiklar 22, 30, 32–36, 37.b–d), 38, 39 och 40)

Asylsökande barn

93. Avgjorda ärenden med uppehållstillstånd

År	Barn i familj	Ensamkommande barn	Andel ensamkommande
2009	1 473	1 060	42 %
2010	1 492	1 285	46 %
2011	1 799	2 036	53 %
2012 (tom maj)	667	772	54 %

Källa: Migrationsverket

94. De flesta ensamkommande barn och ungdomar som sökte asyl i Sverige under både 2010 och 2011 kom från Afghanistan följt av Somalia, Eritrea och Irak. 95 procent av dem som kom från Afghanistan fick under 2010 och 2011 skydd i Sverige. Totalt beviljades 2 036 ensamkommande barn och ungdomar asyl i Sverige under 2011, vilket är 82 procent av dem som sökt skydd. 2010 var det 2 393 ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige.

95. Asylsökande ensamkommande barn avgjorda ärenden

	2012 (tom maj)	2011	2010	2009
Avgjorda	1 185	2 744	1 959	1 682
Bifall	65 %	74 %	66 %	63 %

Källa: Migrationsverket

96. För 2011 fördelade sig de ensamkommande barnen enligt nedan vad gäller kön och ålder. De allra flesta är pojkar och mellan 16 och 17 år.

Asylsökande ensamkommande barn 2011

Antal	andel flickor	0–6 år	7–12 år	13–15 år	16–17 år
2 657	15 %	2 %	5 %	33 %	59 %

Källa: Migrationsverket

97. Asylsökande barn har samma rätt till gratis hälso- och sjukvård och skolgång som alla barn i Sverige. Även gömda barn har samma rätt till hälso- och sjukvård.

Barn i väpnade konflikter

98. Finns inga uppgifter om detta i Sverige. För att delta i militär utbildning i Sverige måste man ha fyllt 18 år.

Barnarbete

99. Det finns inga uppgifter om barn i Sverige som arbetar utan att följa de avtal som finns mellan arbetsgivare och arbetstagarorganisationer.

Sexualbrott, Sexuellt utnyttjande, människohandel

100. Avgjorda ärenden om sexualbrott mot barn

2007	2008	2009	2010
360	271	265	276

Källa: BRÅ

101. Anmälda ärenden mot barn under 18 år

	2008	2009	2010
Människohandel för sexuella ändamål	0	9	7
Människohandel för andra ändamål	0	70	22
Köp av sexuell handling	46	450	231
Domar köp av sexuell handling	3	5	
Strafförelägganden	1	1	

Källa: BRÅ

102. Brott mot barn, sammanfattande tabell 2009–2011

	2009	2010	2011
Inkomna brottsmisstankar	29 579	30 147	31 522
Avslutade brottsmisstankar*	28 102	30 760	32 467
Brottsmisstankar som lett till lagföring	7 430	7 836	8 038
Andel brottsmisstankar som lett till lagföring (%)*	30	28	27
Brottsmisstankar där beslut ännu inte fattats	8 396	7 960	7 342
varav andel i åklagarbalans (%)	12	10	13
Genomströmningstid (dagar) från anmälan till beslut, medelvärde	104	105	90

* I avslutade brottsmisstankar ingår beslut av administrativ karaktär, t.ex. brottsmisstankar som skickas åter till polisen eller överförs till annan kammare. Vid beräkning av lagföringsandelen exkluderas dessa beslut

Källa: BRÅ

Försvunna barn

103. 58 barn försvann under 2011. Inget barn kan skickas iväg ensamt och utan att det finns någon som tar emot i det andra landet. Så länge barnet reser självmant är det Migrationsverket som ansvarar för alla researrangemang och också ser till att två handläggare följer med på resan om barnet är yngre än 16 år. Barn som vägrar att åka eller försvinner blir istället ett ansvar för polisen. Under 2011 året genomförde Migrationsverket 23 överföringar till en annan medlemsstat medan 83 ärenden överlämnades till polisen; 58 för att barnen försvunnit och 25 för att barnen vägrade att åka självmant.

Ungdomsbrottslighet

104. Personer under 15 år kan inte dömas för brott och ungdomar mellan 15 och 17 år är ovanliga i kriminalvården. De döms i första hand till sluten ungdomsvård och blir då intagna på ungdomshem, som drivs av Statens Institutionsstyrelse (SiS).

105. Ungdomsbrott. Sammanfattande tabell 2009–2011

	2009	2010	2011
Inkomna brottsmisstankar	55 217	49 478	45 483
Avslutade brottsmisstankar*	56 947	52 868	46 373
Brottsmisstankar som lett till lagföring	29 595	27 512	23 879
Andel brottsmisstankar som lett till lagföring*	56 %	57 %	56 %
Brottsmisstankar där beslut ännu inte fattats	12 096	9 089	8 783
varav andel i åklagarbalans	36 %	30 %	25 %
Genomströmningstid (dagar) från anmälan till beslut, medelvärde	108	5	84
Andel lagstadgade beslutsfrister som hållits		52 %	77 %

* I avslutade brottsmisstankar ingår beslut av administrativ karaktär, t.ex. brottsmisstankar som skickas åter till polisen eller överförs till annan kammare. Vid beräkning av lagföringsandelen exkluderas dessa beslut. *Källa: BRÅ 106. Antal inskrivna i anstalt (under 21 år) 1 oktober 2001–2011*

År	Antal 15–20 år	Varav 15–17 år
2011	189	0
2010	180	0
2009	164	1
2008	171	0
2007	176	1
2006	206	0
2005	185	1
2004	232	1
2003	172	2
2002	180	0
2001	173	1

Källa: Kriminalvården

107. Till åklagarmyndigheten inkom 2011 åtta procent färre ärenden med brottsmisstanke.

108. Brottsmisstanke och påföljd för unga

	2007	2008	2009	2010	2011
Misstänkta för brott 15–20 år	28 222	30 286	31 879	30 902	28 295
<i>varav 15–17 år</i>	<i>16 822</i>	<i>17 711</i>	<i>18 039</i>	<i>16 664</i>	<i>14 270</i>
Lagförda 15–20 år	27 177	28 820	29 650	28 963	26 997
Dömda till fängelse och intagna 15–20 år	524	540	521	537	*
<i>varav 15–17</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>1</i>	<i>*</i>

Källa: BRÅ

109. Totalt antal häktade vara med restriktioner 2011

	15–17 år	18–20år	21 och äldre	Samtliga
Häktade	122	1 256	9 054	10 432
varav med restriktioner	106	986	6 439	7 330

Källa: BRÅ

110. Antal dagar personerna varit häktade 2011

	15–17 år	18–20år	21 och äldre
1–5	19	68	497
6–10	23	102	664
11–20	27	260	2 093
21–30	33	370	2 606
31–60	17	324	1 975
över 61	4	132	1 218

Källa: BRÅ

111. Det finns fem anstalter med särskilda ungdomsplatser inom Kriminalvården.

112. Personer dömda till fängelse efter strafftidens längd

	2010	mindre än ett år	1–2 år	över 2 år
15–17 år		1	0	0
18–20 år		338	286	75
	2009	mindre än ett år	1–2 år	över 2 år
15–17 år		3	0	0
18–20 år		351	256	59
	2008	mindre än ett år	1–2 år	över 2 år
15–17 år		1	0	0
18–20 år		369	266	221

Källa: BRÅ

113. Brottskadeersättning till barn som har bevittnat brott

	2007	2008	2009	2010	2011
Inkomna	235	272	239	222	237
Prövade	187	269	266	221	234
Bifallna	80	132	157	118	162
Utb. ersättning totalt	540 000	945 000	1 225 000	910 000	1 395 000
Snitt utbetalt	6750	7159	7803	7712	8611

Källa: Brottsoffermyndigheten

114. Antal ärenden för brott mot barn där brottsskadeersättning utbetalats

	antal ärenden	utbetalad brottskadeersättning
Misshandel inkl försök till mord/dråp riktat mot barn	599	4 373 000
våldtäkt grov våldtäkt mot barn	63	7 235

Källa: Brottsoffermyndigheten

115. Under år 2011 har 237 ansökningar om brottsskadeersättning till bevittnande barn som har bevittnat brott inkommit. 234 st har prövats och av dessa har 67 stycken avslagits efter prövning i sak medan 5 stycken har avvisats/avskrivits på formella grunder. Resterande 162 ansökningar har bifallits med en total ersättning på 1 395 000 kr. De enskilda ersättningarna har legat mellan 5 000 kr och 40 000 kr. Den genomsnittliga ersättningen per bifallen ansökan är 8 611 kr. Av de beslutade ärendena avsåg 53 procent pojkar och 47 procent flickor. 90 procent av de beslutade ärendena avsåg barn under 15 år (varav 45 procent flickor och 55 procent pojkar) och 10 procent barn över 15 år (varav 60 procent flickor och 40 procent pojkar).

116. Till den särskilda ersättningsformen för barn som bevittnat brott, som nu funnits i fem år, har antalet inkomna ansökningar ökat från 222 till 237. Antalet bifallna sådana ansökningar har ökat markant, från 118 till 162.

117. Sammantaget gällde ersättning från Brottsoffermyndigheten 2011 i 19 procent a avsåg ersättning till ett barn, dvs. en person under 18 år. Av barnen var 47 procent flickor och 53 procent pojkar.

Mer information om barnets rättigheter finns på
regeringen.se/barnetsrattigheter

Du kan också prenumerera på Nyhetsbrevet Barnets rättigheter, se
regeringen.se/nyhetsbrevetbarnetsrattigheter

REGERINGSKANSLIET

Socialdepartementet

10333 Stockholm